

181
www.milicins.com
7615
2539

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ

МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

УРЕДНИК

Др. МИЛИВОЈЕ Н. ЈОВАНОВИЋ

БР. 11.

НОВЕМБАР 1912.

XXXIII ГОД.

САДРЖАЈ

СТРАНА

Службени део: Претписи Министра просвете и црквених послова. — Одлуке Министра просвете и црквених послова. — Француска за Србе студенте на њеним Универзитетимае. — Радња Главнога Просветног Савета — Записници 1081—1083 састанка	1072
Настава и Култура: Један на српском језику још необјављени извор и т. д., од др. М. Ј. Пећанца. — Имајте идеал и т. д. — Сп. — Независност и дисциплина. — т. — Педагошке рефлексје — Сп. —	1112
Школско и културно кретање	1119
Прикази и оцене	1137
Јавне захвалности	1137
Некролог	1138

Издање и штампа државне штампарије краљевине Србије

У БЕОГРАДУ

8615
2539

УНИВ. БИБЛИОТЕКА
N. M. B. 2599

WWW.UNIBIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ

МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

БРОЈ 11

НОВЕМБАР 1912

ГОД. XXXIII

СЛУЖБЕНИ ДЕО

ПРЕТПИСИ МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

СРЕДЊЕ ШКОЛЕ

ПОСТАВЉЕЊА НЕУКАЗНИХ НАСТАВНИКА У ДРЖАВНИМ СРЕДЊИМ И СТРУЧНИМ ШКОЛАМА

Господин Министар просвете и црквених послова поставио је:

Ану Христићеву, свршеног студента Лондонског Универзитета, за помоћницу у београдској женској гимназији. — ПБр. 20345 од 11-X-1912.

Спићела Доситеја Васића, пређашњег сулента, за привременог предметног учитеља у Богословији Св. Саве. — ПБр. 21180 од 1-XI-1912.

др. Немању Вукићевића, за привременог предметног учитеља у пожаревачкој гимназији. — ПБр. 21180 од 1-XI-1912.

Ружицу Красићеву, свршену ученицу Универзитета, за помоћницу у београдској В. Ж. Школи, а да ради у нишкој приватној женској гимназији. — ПБр. 21180 од 1-XI-1912.

Драгу Стајевићеву, досадашњу наставницу нишке приватне гимназије, за привремену учитељицу женског рада у В. Ж. Школи, а да ради у нишкој приватној женској гимназији. — ПБр. 21180 од 1-XI-1912.

ПЕРИОДСКЕ ПОВИШИЦЕ

Господин Министар просвете и црквених послова одредио је периодску повишицу плате:

Милошу Ивковићу, професору II београдске гимназије, *прву* повишицу. — ПБр. 18957 од 9-X-1912.

Кости Марићу, професору пожаревачке гимназије, *прву* повишицу. — ПБр. 19843 од 9-X-1912.

Теодосију Бошковићу, директору крушевачке гимназије, *четврту* повишицу. — ПБр. 19566 од 9-X-1912.

Љубомиру Матићу, професору крушевачке гимназије, *трећу* повишицу. — ПБр. 11660 од 1-XI-1912.

ОДСУСТВА

- Господин Министар просвете и црквених послова одобрио је одсуство:
- Станислави Богдановићевој, наставници II крагујевачке гимназије, до 15 новембра ове године. — ПБр. 20663 од 19-X-1912.
- др. Ники Жуванићу, учитељу београдске реалке, два месеца. — ПБр. 20454 од 13-X-1912.
- Доброслави Ђорђевићевој, учитељици београдске в. ж. школе, до 22 октобра ове године. — ПБр. 20562 од 17-X-1912.
- Милану Митићу, наставнику алексиначке приватне гимназије, месец дана. — ПБр. 20563 од 18-X-1912.
- Милици Јанковићевој, учитељици цртања београдске в. ж. школе, месец дана. — ПБр. 20431 од 14-X-1912.
- Персиди Ристићки, учитељици смедеревске гимназије, 10 дана — ПБр. 20733 од 22-X-1912.
- Дамјану и Љубици Божића, наставницима пиротске гимназије, месец дана. — ПБр. 20795 од 23-X-1912.
- Зорки Ковачевићки, наставници крагујевачке в. ж. школе, 10 дана. — ПБр. 20829 од 24-X-1912.
- Владимиру Тихи, наставнику III београдске гимназије, до 20 новембра о. г. — ПБр. 20951 од 28-X-1912.
- Зорки Радосављевићој, наставници пиротске гимназије, до 5 новембра о. р. — ПБр. 20986 од 31-X-1912.
- Милутицу Драгутиновићу, професору београдске реалке, два месеца. — ПБр. 21075 од 1-XI-1912.
- Косари Елезовићки, наставници женске гимназије у Београду, до краја школске године. — ПБр. 21114 од 1-XI-1912.
- Милану Василићу, сунленту смедеревске гимназије, два дана. — ПБр. 21231 од 5-XI-1912.
- Стевану Веселиновићу, ректору богословије Св. Саве, ради одласка у Петроград. — ПБр. 21281 од 6-XI-1912.
- Љуб. М. Протићу, управитељу београдске женске учитељске школе, три дана. — ПБр. 21337 од 7-XI-1912.
- Даринки Фртунићки, наставници В. Ж. школе у Крагујевцу, до 20 новембра о. г. — ПБр. 22201 од 7-XI-1912.

НАРОДНЕ ШКОЛЕ

ПОСТАВЉЕЊА УЧИТЕЉА НАРОДНИХ ШКОЛА

Господин Министар просвете и црквених послова поставио је:

у Београду:

за сталну учитељицу у „Чувалишту Св. Јелене“: Лепосаву Красићку, учитељицу на расположењу из Београда. — ПБр. 19355 од 13-IX-1912.

у београдском округу:

за сталног учитеља у Вранићу, Душана Маринковића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 15076 од 1-IX-1912.

за сталну учитељицу у Вранићу, Даницу Милојевићеву, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 14698 од 1-IX-1912.

за сталну учитељицу у Рушњу, Јелену Мадаревићку, учитељицу из Јовца (моравски), по молби. — ПБр. 14597 од 11-IX-1912.

за вршиоца учитељске дужности у Бегалици, Крсту Рајичковића, пређашњег вршиоца учитељске дужности. — ПБр. 19456 од 16-IX-1912.

за вршиоца учитељске дужности у Випчи, Бору Јовановића, ученика Трговачке Академије. — ПБр. 20923 од 11-X-1912.

за вршиоца учитељске дужности у Крушевици, Мату Бакридића, ученика гимназије. — ПБр. 20922 од 26-X-1912.

за вршиоца учитељске дужности у Америћу, Владимира Симића, ученика гимназије. — ПБр. 20924 од 11-X-1912.

у ваљевском округу:

за сталног учитеља у Бабиној Луци, Војислава Поповића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 18507 од 10-IX-1912.

за сталног учитеља у Памбуковици, Властимира Гавриловића, учитеља у оставци из Трбушнице (београдски). ПБр. 16799 од 30-VIII-1912.

за учитељицу у Лесковицама, Милицу Милошевићеву, учитељицу из Врела, по службеној потреби. — ПБр. 16987 од 28-VIII-1912.

за учитеља у Миличици, Драгољуба Милосављевића, учитеља из Рабровице, по службеној потреби. — ПБр. 18619 од 8-IX-1912.

за вршиоца учитељске дужности у Јабучју, Чедомира Поповића. — ПБр. 19456 од 19-IX-1912.

у врањском округу:

за сталну учитељицу у Владичином Хану, Милеву Дедовићку, учитељицу у оставци из Креполина (пожаревачки). — ПБр. 15714 од 30-VIII-1912.

за привремену учитељицу у Ораовици, Милицу Петровићеву, привремену учитељицу из Грделнице (врањски), по службеној потреби — ПБр. 17987 од 28-VIII-1912.

за учитељицу у Цепу, Смиљу Костићку, учитељицу из Д. Студени (нишки), по службеној потреби — ПБр. 16987 од 28-VIII-1912.

за вршиоца учитељске дужности у Јањуши, Војислава Јовановића. — ПБр. 19456 од 16-IX-1912.

за вршиоца учитељске дужности у Доњем Кољувцу, Чедомира Новковића. — ПБр. 19456 од 16-IX-1912.

за привременог учитеља у Лепчицу, Милоја Ј. Стојановића, ђака учитељске школе. — ПБр. 19354 од 18-IX-1912.

у крагујевачком округу:

за сталну учитељицу у Овсипту, Јелисавету Љубичићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 18188 од 10-IX-1912.

за сталну учитељицу у Гледњу, Стевку Недељковићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 15024 од 1-IX-1912.

за сталну учитељицу у Грбицама, Милеву Рајичићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 16797 од 1-IX-1912.

за сталну учитељицу у Борчу, Даринку Јаковљевићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 16421 од 1-IX-1912.

за сталну учитељицу у Сињићу, Зорку Јајковићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 14699 од 4-IX-1912.

за сталну учитељицу у Жабарима, Даницу Тасићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 14068 од 1-IX-1912.

за сталну учитељицу у Саранову, Милку Стојиљковићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 19458 од 20-IX-1912.

за сталну учитељицу у Сенцима, Даницу Васиќићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 17900 од 10-IX-1912.

за сталног учитеља у Гледићу, Божидара Калушевића, свршеног ђака учитељске школе — ПБр. 14913 од 1-IX-1912.

за сталну учитељицу у Чумпћу, Станицу Петровићеву, привремену учитељицу из истог места. — ПБр. 18681 од 10-IX-1912.

за учитељицу у Мираневцу, Милеву Брдарићеву, учит. из В. Плана (смедеревски), по службеној потреби. — ПБр. 18619 од 5-IX-1912.

за вршиоца учитељске дужности у Липовцу, Максима Савелића. — ПБр. 19456 од 16-IX-1912.

за вршиоца учитељске дужности у Врбици (Мисачи), Драгољуба Павлићевића. — ПБр. 19456 од 16-IX-1912.

за вршиоца учитељске дужности у Добрачи, Светислава Максимовића. — ПБр. 19456 од 16-IX-1912.

за вршиоца учитељске дужности у Закути, Даринку Михајловићку. — ПБр. 19456 од 14-IX-1912.

за вршиоца учитељске дужности у Јовановцу, Станку Лешјанку, пређ. учитељицу. — ПБр. 20925 од 27-X-1912.

у крајинском округу:

за сталну учитељицу у Грабовници, Зорку Стојковићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 17116 од 1-IX-1912.

за сталну учитељицу у Корбову, Мирославу Тешићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 17340 од 1-IX-1912.

за сталну учитељицу у Јабуковцу, Зорку Николићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 14239 од 1-IX-1912.

за сталну учитељицу у Јабуковцу, Драгињу Илићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 14240 од 1-IX-1912.

за сталну учитељицу у Глоговици, Драгу Илићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 14234 од 1-IX-1912.

за сталну учитељицу у Штубику, Олгу Карићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 16612 од 1-IX-1912.

за сталног учитеља у Србову, Божидара Глигорјевића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 18303 од 1-IX-1912.

за сталног учитеља у Вратни, Стевана Шундића, привременог учитеља из Вратне. — ПБр. 18296 од 1-IX-1912.

за привременог учитеља у Табаковцу, Томицу Браќановића, свршеног ђака Духовне Школе у Русији. — ПБр. 14293 од 1-IX-1912.

за учитељицу у Вајузи, Босилку Голубовићеву, учитељицу из Д. Каменице (тимочки) по службеној потреби. — ПБр. 16987 од 28-VIII-1912.

за вршиоца учитељске дужности у Костолу, Милутина Мартиновића. — ПБр. 19457 од 16-IX-1912.

за вршиоца учитељске дужности у В. Врбици, Милутина Ђорђевића. — ПБр. 19456 од 16-IX-1912.

за вршиоца учитељске дужности у Љубичевцу, Роксанду Станићеву. — ПБр. 19456 од 16-IX-1912.

за вршиоца учитељске дужности у Поповици, Радоја Тулачића. — ПБр. 19456 од 16-IX-1912.

за вршиоца учитељске дужности у Грабовици, Ђорђа Поповића, свештеника. — ПБр. 14538 од 8-IX-1912.

за сталну учитељицу у Јабуковцу, Видосаву Живковићеву, привремену учитељицу те школе. — ПБр. 19288 од 19-IX-1912.

за сталног учитеља у Прахову, Михаила Н. Живковића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 12940 од 1-IX-1912.

за привременог учитеља у Душановцу, Божидара Голубовића, вршиоца учитељске дужности из Штубика. — ПБр. 14295 од 1-IX-1912.

за вршиоца учитељске дужности у Поповици, Перспиду Поповићку, свршену ученицу В. Ж. Школе. — ПБр. 18184 од 18-IX-1912.

у крушевачком округу:

за сталну учитељицу у Ђићевцу, Љубицу Милошевићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 19331 од 18-IX-1912.

за сталну учитељицу у Скорици, Десанку Стојановићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 14207 од 1-IX-1912.

за сталног учитеља у Мајдеву, Драгутина Цанића, пређашњег сталног учитеља. — ПБр. 14846 од 1-IX-1912.

за учитеља у Блажеву, Димитрија Ђорђевића, учитеља из В. Шиљеговца (крушевачки), по службеној потреби. — ПБр. 16987 од 28-VIII-1912.

за вршиоца учитељске дужности у Паунари, Здравка Милићевића. — ПБр. 19456 од 16-IX-1912.

за вршиоца учитељске дужности у Милентији, Љубомира Атанацковића. — ПБр. 19456 од 16-IX-1912.

за вршиоца учитељске дужности у Каоник-Бувицу, Загорку Јовановићеву. — ПБр. 19456 од 16-IX-1912.

за вршиоца учитељске дужности у Триавцу, Божидара Обрадовића, пређашњег учитеља. — ПБр. 18566 од 8-IX-1912.

у моравском округу:

за сталну учитељицу у Грабовцу, Александру Мијатовићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 18682 од 1-IX-1912.

за сталну учитељицу у Милошеву, Љубицу Остојићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 16429 од 1-IX-1912.

за сталну учитељицу у Даништу, Љубицу Стојчевићку, учитељицу из Главинаца, по молби. — ПБр. 15070 од 12-IX-1912.

за сталну учитељицу у Драгову, Стапнку Тодоровићку, учитељицу у оставци из Борка (београдски). — ПБр. 18327 од 10-IX-1912.

за сталног учитеља у Драгову, Илију Тодоровића, учитеља у оставци из Борка (београдски). — ПБр. 18327 од 10-IX-1912.

за привременог учитеља у Избеници, Драгића Павловића, пређашњег привременог учитеља. — ПБр. 16496 од 1-IX-1912.

за привременог учитеља у Течићу, Душана В. Јовичића, свршеног богослова. — ПБр. 17902 од 1-IX-1912.

за учитеља у Врановцу, Велимира Димитријевића, учитеља из Багдана, по службеној потреби. — ПБр. 16987 од 28-IX-1912.

за учитељице у Доњем Крчину, Анку и Косару Обреповићеве, учитељице из Кличевца, по службеној потреби. — ПБр. 16987 од 28-IX-1912.

за учитељицу у Тропоњу, Милицу Филиповићеву, учитељицу из Баграна, по службеној потреби. — ПБр. 16987 од 28-IX-1912.

за вршиоца учитељске дужности у Рођењу, Драгутина Милића. — ПБр. 19456 од 16-IX-1912.

за вршиоца учитељске дужности у Деоници, Милана Б. Исановића. — ПБр. 19456 од 16-IX-1912.

за вршиоца учитељске дужности у Јасенову, Тому Јанићијевића. — ПБр. 14956 од 16-IX-1912.

за вршиоца учитељске дужности у Глојанима, Милеву Димитријевићеву. — ПБр. 19456 од 16-IX-1912.

у нишком округу:

за сталну учитељицу у Читлуку, Олгу Милосављевићку, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 19197 од 15-IX-1912.

за сталног учитеља у Чинглавцима, Јанићија Спасића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 18683 од 15-IX-1912.

за сталног учитеља у Соко-Бањи, Јована Поповића, учитеља у оставци. — ПБр. 14496 од 15-IX-1912.

за сталног учитеља у Житковцу, Светолика Б. Јанковића, учитеља у оставци из Велеснице. — ПБр. 14923 од 14-IX-1912.

за сталног учитеља у Соко-Бањи, Драгутина Цонића, учитеља у оставци из Суботиња (нишки). — ПБр. 16112 од 10-IX-1912.

за сталног учитеља у Сићеву, Ратка Жунића, учитеља из Мокре (пиротски), по службеној потреби. — ПБр. 16987 од 28-VIII-1912.

за вршиоца учитељске дужности у Ђелијама, Стевана Ђорђевића. — ПБр. 19456 од 16-IX-1912.

за вршиоца учитељске дужности у Вароши, Драгојла Берибовића. — ПБр. 19456 од 16-IX-1912.

за сталног учитеља у Нишу, Михајла Шпанића, учитеља из Ниша. — ПБр. 17889 од 1-IX-1912.

за сталног учитеља у Г. Међурову, Петра Огњановића, учитеља из Малошишта, по молби. — ПБр. 14550 од 24-IX-1912.

за сталног учитеља у Читлуку, Живојина Милосављевића, учитеља у оставци из В. Пчелце. — ПБр. 19179 од 18-IX-1912.

за привременог учитеља у Суботинцу, Јована Травња, пређашњег учитеља. — ПБр. 20322 од 9-X-1912.

за сталног учитеља у Врбовцу, Милана Богдановића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 14756 од 21-IX-1912.

у пиротском округу:

за сталну учитељицу у Сукову, Десанку Милутиновићеву, учитељицу из Островице (нишки), по службеној потреби. — ПБр. 16987 од 28-VIII-1912.

за привременог учитеља у Горчинцу, Велимира Здравковића, вршиоца учитељске дужности у истом месту. — ПБр. 11937 од 1-IX-1912.

у подринском округу:

за сталну учитељицу у Јазовници, Јелисавету Арсенијевићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 14788 од 1-IX-1912.

за сталну учитељицу у Црној Бари, Ружу Павловићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 14392 од 1-XI-1912.

- за сталну учитељицу у Риђакама, Ружицу Игњатовићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 18165 од 1-IX-1912.
- за сталну учитељицу у Царници, Вукосаву Губоревчеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 17119 од 1-IX-1912.
- за сталну учитељицу у Узовници, Анку Атанацковићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 13484 од 1-IX-1912.
- за сталну учитељицу у Белој Цркви, Добрију Петровићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 13867 од 1-IX-1912.
- за сталног учитеља у Радаљу, Михаила Арсенића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 14075 од 1-IX-1912.
- за сталног учитеља у Г. Трешњици, Голуба Марјановића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 18855 од 1-IX-1912.
- за сталну учитељицу у Драгињу, Јелицу Ж. Поповићку, учитељицу у оставци из Миравења. — ПБр. 18441 од 5-IX-1912.
- за сталну учитељицу у Вановом Пољу, Борку Арнаутовићку, учитељицу из Грчара, по молби. — ПБр. 15731 од 1-IX-1912.
- за сталног учитеља у Вановом Пољу, Душана Арнаутовића, учитеља у оставци из Г. Трешњице. — ПБр. 15751 од 1-IX-1912.
- за сталног учитеља у Неделицама, Милана С. Ивановића, учитеља из Д. Бадање, по молби. — ПБр. 14203 од 31-VIII-1912.
- за привременог учитеља у Д. Трешњици, Михајла Јовановића, учитеља из Беле Цркве, по службеној потреби. — ПБр. 16987 од 28-VIII-1912.
- за сталну учитељицу у Дреновцу, Милеву Миливојевићеву, учитељицу из Вуконе, по службеној потреби. — ПБр. 18613 од 8-IX 1912.
- за вршиоца учитељске дужности у Грчари, Милеву Вишњићку. — ПБр. 19456 од 16-IX-1912.
- за вршиоца учитељске дужности у Грачаници, Војислава Протића, свештеника. — ПБр. 19456 од 16-IX-1912.
- за вршиоца учитељске дужности у Г. Буковици, Николу Чукића. — ПБр. 19456 од 16-IX-1912.
- за вршиоца учитељске дужности у Царници, Милорада Савића. — ПБр. 19456 од 16-IX-1912.
- за вршиоца учитељске дужности у Раденковићу, Ђорђа. М. Мијушковића, студента права. — ПБр. 17903 од 8-IX-1912.
- за вршиоца учитељске дужности у Мајковићима, Јована С. Ђежевића, пређашњег вршиоца. — ПБр. 14935 од 18-IX-1912.
- за сталну учитељицу у Јадранској Ђешници, Десанку Ј. Вуксановићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 17013 од 1-IX-1912.

у пожаревачком округу:

- за сталну учитељицу у Старчеву, Љубицу Филиповићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 14537 од 1-IX-1912.
- за сталну учитељицу у Речници, Мару И. Станишићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 14618 од 1-IX-1912.
- за сталну учитељицу у Смољинцу, Софију Михалачкову, учитељицу у оставци из Александрова. — ПБр. 14238 од 16-IX-1912.
- за сталну учитељицу у Добрињу, Даницу Петровићку, учитељицу у оставци из Рајовца. — ПБр. 14818 од 9-IX-1912.
- за учитељицу у Четережу, Ружицу Матејићеву, учитељицу из В. Плана (смедерев.), по службеној потреби. — ПБр. 18619 од 8-IX-1912.

за учитељицу у Породину, Зорку Вучковићку, учитељицу из Лозовика, (смедерев.), по службеној потреби. — ПБр. 16987 од 28-VIII-1912.

за учитељицу у Ореовици, Милицу С. Петровићеву, учитељицу из Свилајнца (моравски), по службеној потреби. ПБр. 16987 од 28-VIII-1912.

за учитељицу у Влашком Долу, Анђелију Видојевићку, учитељицу из Поповића (београд.), по службеној потреби. — ПБр. 16987 од 28-VIII-1912.

за учитељицу у Стамници, Јулијану Ђурковићку, учитељицу из Бељена (београд.), по службеној потреби. — ПБр. 16987 од 28-VIII-1912.

за сталног учитеља у Рашанцу, Мирослава Пантелића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 15313 од 1-IX-1912.

за сталног учитеља у Шапину, Драгољуба Радивојевића, свршеног ђака учитељске школе. — ДБр. 16892 од 1-IX-1912.

за сталног учитеља у Суводолу, Владимира В. Поповића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 18297 од 1-IX-1912.

за привременог учитеља у Дубокој, Ранка Травња, свршеног учитељског приправника. — ПБр. 15400 од 1-IX-1912.

за вршиоца учитељске дужности у Мустанићу, Илију Кажића, пређашњег вршиоца учитељске дужности. — ПБр. 20321 од 9-X-1912.

за вршиоца учитељске дужности у Ждрелу, Алексу Јовичића. — ПБр. 19166 од 16-IX-1912.

за вршиоца учитељске дужности у Ждрелу, Јелену Јовичићку. — ПБр. 19456 од 16-IX-1912.

за вршиоца учитељске дужности у Бошњаку, Милана Гомирца. — ПБр. 19456 од 16-IX-1912.

за вршиоца учитељске дужности у Дољашници, Душана Цветковића. — ПБр. 19456 од 16-IX-1912.

за вршиоца учитељске дужности у Осаници, Милана Павичића. — ПБр. 19456 од 16-IX-1912.

за вршиоца учитељске дужности у Рибарима, Михајла Михајловића. — ПБр. 19456 од 13-IX-1912.

за вршиоца учитељске дужности у Раденици, Петра Девенића. — ПБр. 19456 од 16-IX-1912.

за сталног учитеља у Жагубици, Ђорђа Илићкића, учитеља у оставци из Баточине (крагујевачки). — ПБр. 18677 од 19-X-1912.

за сталног учитеља у Трњану, Војислава Андрејевића, учитеља у оставци из Шапине (пожаревачки). — ПБр. 18133 од 18-VIII-1912.

за сталну учитељицу у Трњану, Ленку В. Андрејевићку, учитељицу у оставци из Шапине (пожаревачки). — ПБр. 18133 од 18-VIII-1912.

у рудничком округу:

за сталну учитељицу у Љутовници, Милицу М. Вукосављевићеву, свршену ученицу учитељско школе. — ПБр. 14036 од 1-IX-1912.

за сталну учитељицу у Тренчи, Анку Ђорђевићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 14404 од 1-IX-1912.

за учитељицу у Брезни, Милицу Јовановићеву, учитељицу из Крагујевца, по службеној потреби. — ПБр. 16987 од 28-VIII-1912.

за привременог учитеља у Тренчи, Ивана Трајковића, досадашњег вршиоца учитељске дужности у томе месту. — ПБр. 18096 од 1-IX-1912.

за вршиоца учитељске дужности у Шилоцају, Гавру Ивановића. — ПБр. 19456 од 16-IX-1912.

за вршиоца учитељске дужности у Драгољу, Миленка Ђурића. — ПБр. 19456 од 16-IX-1912.

за вршиоца учитељске дужности у Љутовници, Таназија Облаковића, пређашњег учитеља. — ПБр. 19783 од 6-X-1912.

за сталну учитељицу у Рошцима, Милену Матијашевићку, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 18095 од 1-IX-1912.

за сталну учитељицу у Мрчајевцима, Милицу Бешевићеву, учитељицу из Десимировца (крагујевачки), по молби. — ПБр. 18618 од 8-IX-1912.

за сталну учитељицу у Прањанима, Загорку Анђелковићеву, привремену учитељицу из истог места. — ПБр. 20252 од 8-X-1912.

за сталног учитеља у Прислонци, Љубишу Пурића, учитеља гимнастике из Чачка. — ПБр. 14718 од 1-IX-1912.

у смедеревском округу:

за сталног учитеља у Селевцу, Десимира Јовановића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 18428 од 16-IX-1912.

за сталног учитеља у Липама, Сретена В. Томића, учитеља у оставци из Исакова (моравски). — ПБр. 17444 од 5-IX-1912.

за учитеља у Азањи, Милована Лапчевића, учитеља из Самариновца (крајински), по службеној потреби. — ПБр. 16987 од 28-VIII-1912.

за учитељицу у Рабровцу, Висенију Лукићку, учитељицу из села Младеновца (београдски), по службеној потреби. — ПБр. 18619 од 8-IX-1912.

за привременог учитеља у Сувом Долу, Драгишу Милановића, учитеља у оставци из Амерића (београдски). — ПБр. 18444 од 5-IX-1912.

за сталног учитеља у Смедереву, Петра Нешића, учитеља у оставци из Колара (смедеревски). — ПБр. 20290 од 8-X-1912.

за сталну учитељицу у Глибовцу, Милицу Марковићеву, учитељицу из Враћевинице (руднички), по молби. — ПБр. 18618 од 8-IX-1912.

за вршиоца учитељске дужности у Лугавчини, Јована Ђуровића. — ПБр. 14749 од 8-IX-1912.

за вршиоца учитељске дужности у В. Орашју, Ленку Марковићку, пређашњу учитељицу. — ПБр. 21065 од 31-X-1912.

у тимочком округу:

за сталну учитељицу у Леновцу, Драгињу Манојловићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 18610 од 1-IX-1912.

за сталну учитељицу у М. Извору, Достапу Јантијевићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 14202 од 1-IX-1912.

за сталног учитеља у Леновцу, Драгомира Михајловића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 18611 од 1-IX-1912.

за привременог учитеља у Лесковцу, Младена Милошевића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 14375 од 1-IX-1912.

за сталног учитеља у Лубинци, Љубомира Милошевића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 19177 од 15-IX-1912.

за сталног учитеља у Кривељу, Исака Израјлевића, учитеља из Радовања (смедерев.), по службеној потреби. — 16987 од 28-VIII-1912.

за сталног учитеља у Метовници, Јована С. Јовановића, учитеља из Бољевца (тимочки), по службеној потреби. — 18619 од 8-IX-1912.

за вршиоца учитељске дужности у Грђану, Станиславу Лаковићеву. — ПБр. 15696 од 8-IX-1912.

за вршиоца учитељске дужности у Васиљу, Михајла Бауера. — ПБр. 19456 од 16-IX-1912.

за вршиоца учитељске дужности у Оснићу, Милицу Јовановићеву. — ПБр. 19456 од 16-IX-1912.

за сталну учитељицу у Великом Извору, Зорку Николићеву, свршену ученицу учитељске школе. — 14076 од 1-IX-1912.

у топличком округу:

за сталну учитељицу у Бладу, Драгињу Игњатовићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 14118 од 1-IX-1912.

за сталног учитеља у Прекадцу, Милету К. Живковића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 18077 од 1-IX-1912.

за привременог учитеља у Балајинцу, Николу Стефановића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 18433 од 10-IX-1912.

за вршиоца учитељске дужности у Пребрези, Љубомира Јовановића. — ПБр. 19456 од 16-IX-1912.

за вршиоца учитељске дужности у Добром Долу, Станку Петровићу. — ПБр. 19456 од 16-IX-1912.

за сталну учитељицу у Прокуљу, Босиљку Цветићеву, учитељицу из Грошнице (крагујевачки), по молби. — ПБр. 15406 од 15-IX-1912.

у ужичком округу:

за сталну учитељицу у Севојну, Даницу Симићку, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 11609 од 1-IX-1912.

за сталног учитеља у Субјелу, Милића Мајсторовића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 14621 од 1-IX-1912.

за сталног учитеља у Добрачама, Војислава Радовановића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 10934 од 1-IX-1912.

за сталног учитеља у Биосци, Димитрија Дробњаковића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 18091 од 1-IX-1912.

за сталног учитеља у Каменици, Милоша Јанковића, привременог учитеља из тог места. — ПБр. 18150 од 7-IX-1912.

за привременог учитеља у Сирогајну, Милана Смиљанића, привременог учитеља у оставци. — ПБр. 19349 од 11-IX-1912.

за вршиоца учитељске дужности у Кремнима, Крсту Стекића, свршеног богослова. — ПБр. 17424 од 18-IX-1912.

за вршиоца учитељске дужности у Брекову, Милорада Цагића. — ПБр. 19456 од 16-IX-1912.

за вршиоца учитељске дужности у Радановцима, Милорада Милићевића. — ПБр. 19456 од 16-IX-1912.

за вршиоца учитељске дужности у Годовику, Николу Мраковића. — ПБр. 19456 од 16-IX-1912.

за вршиоца учитељске дужности у Сирагојну, Димитрија Вучићевића. — ПБр. 19456 од 16-IX-1912.

за вршиоца учитељске дужности у Равнима, Добривоја Страњаковића. — ПБр. 19456 од 16-IX-1912.

за вршиоца учитељске дужности у Доброселици, Стевана Максимовића. — ПБр. 19456 од 16-IX-1912.

у чачанском округу:

- за сталну учитељицу у Тијану, Десанку Димитријевићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 18943 од 15-IX-1912.
- за сталну учитељицу у Жичи, Андријану Павловићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 18856 од 15-IX-1912.
- за сталну учитељицу у Рођевићима, Емилију Миловановићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 14077 од 1-IX-1912.
- за сталног учитеља у Д. Браварици, Стаменка Павловића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 14622 од 1-IX-1912.
- за сталног учитеља у Горачићу, Драгољуба Нешића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 14675 од 1-IX-1912.
- за сталног учитеља у Дуци, Николу Станковића, учитеља из Липља (руднички), по службеној потреби. — ПБр. 16987 од 28-VIII-1912.
- за вршиоца учитељске дужности у Павлици, Тихомира Милосављевића. — ПБр. 19456 од 16-IX-1912.
- за вршиоца учитељске дужности у Ваљевцу, Божу Дурковића. — ПБр. 19456 од 16-IX-1912.
- за вршиоца учитељске дужности у Средњој Реци, Николу Младеновића. — ПБр. 19456 од 16-IX-1912.
- за вршиоца учитељске дужности у Каоци, Владислава Вешовића. — ПБр. 17867 од 8-IX-1912.
- за вршиоца учитељске дужности у Горачићу, Бранислава Ристића. — ПБр. 16189 од 18-IX-1912.
- за сталног учитеља у Саманлима, Димитрија Поповића, учитеља у оставци из Прилици, истог округа. — ПБр. 15548 од 1-IX-1912.

РАЗРЕШЕЊА УЧИТЕЉА НАРОДНИХ ШКОЛА

Господин Министар просвете и црквених послова разрешио је од дужности учитеља основних школа:

- Драгутина Димића, вршиоца учитељске дужности из Венчана (београдски). — ПБр. 19457 од 1-IX-1912.
- Љубомира Вуксановића, вршиоца учитељске дужности из Петрова Села (крајински). — ПБр. 19457 од 1-IX-1912.
- Тодора Михаиловића, вршиоца учитељске дужности из Брусника (крајински). — ПБр. 19457 од 1-IX-1912.
- Василија Петровића, вршиоца учитељске дужности из Дубочана (крајински). — ПБр. 19457 од 1-IX-1912.
- Милена Стојановића, вршиоца учитељске дужности из Кобишнице (крајински). — ПБр. 19457 од 1-IX-1912.
- Љубомира Ђулаковића, вршиоца учитељске дужности из Дубља (крушевачки). — ПБр. 19457 од 1-IX-1912.
- Добривоја Стојадиновића, вршиоца учитељске дужности из Омашнице (крушевачки). — ПБр. 19457 од 1-IX-1912.
- Мира Павићевића, вршиоца учитељске дужности из Ломнице (моравски). — ПБр. 19457 од 1-IX-1912.
- Милана В. Поповића, вршиоца учитељске дужности из Извора (моравски). — ПБр. 19457 од 1-IX-1912.
- Милеву Алексићеву, вршиоца учитељске дужности из Тропоња (моравски). — ПБр. 19457 од 1-IX-1912.
- Драгослава Лазића, вршиоца учитељске дужности из Варварина (моравски). — ПБр. 19457 од 1-IX-1912.

Драгутина Радовановића, вршиоца учитељске дужности из Кнез-Села (нишки). — ПБр. 19457 од 1-IX-1912.

Жарка Јовчића, вршиоца учитељске дужности из Г. Бадање (подрински). — ПБр. 19457 од 1-IX-1912.

Станку Лешјанку, вршиоца учитељске дужности из Криваје (подрински). — ПБр. 19457 од 1-IX-1912.

Наталију Михаиловићеву, вршиоца учитељске дужности из Вољује (пожаревачки). — ПБр. 19457 од 1-IX-1912.

Радојку Тодоровићеву, вршиоца учитељске дужности из Белановице (руднички). — ПБр. 19457 од 1-IX-1912.

Тихомира Маринковића, вршиоца учитељске дужности из Рожаца (руднички). — ПБр. 19457 од 1-IX-1912.

Христину Станојевићеву, вршиоца учитељске дужности из Ракинца (смедеревски). — ПБр. 19457 од 1-IX-1912.

Милана Ђорића, вршиоца учитељске дужности из Суводола (смедеревски). — ПБр. 19457 од 1-IX-1912.

Обрада Лазаревића, вршиоца учитељске дужности из Међуане (топлички). — ПБр. 19457 од 1-IX-1912.

Радивоја В. Шалића, вршиоца учитељске дужности из Тропоња (моравски). — ПБр. 20812 од 24-X-1912.

Тихомира Милосављевића, вршиоца учитељске дужности из Мироча (моравски). — ПБр. 20807 од 23-X-1912.

Дионисија Буркића, вршиоца учитељске дужности из Базовика (ниротски). — ПБр. 20833 од 21-X-1912.

Михаила Вучковића, вршиоца учитељске дужности из Исакова (моравски). — ПБр. 20042 од 28-X-1912.

Димитрија Вучковића, сталног учитеља из Горње Крњине (ниротски). — ПБр. 20424 од 28-X-1912.

Војислава Недељковића, сталног учитеља из Печанице (пожаревачки). — ПБр. 20416 од 28-X-1912.

Мирославу Тешићеву, сталну учитељицу из Корбова (крајински). — ПБр. 20634 од 18-X-1912.

Драгољуба Селаковића, вршиоца учит. дужности из Чајетине (ужички). — ПБр. 20976 од 28-X-1912.

Петра Поповића, сталног учитеља из Брекова (ужички). — ПБр. 21054 од 1-XI-1912.

Јована Ђурђевића, вршиоца учитељске дужности из Селотуше (ужички). — ПБр. 20388 од 28-X-1912.

ОСТАВКЕ УЧИТЕЉА НАРОДНИХ ШКОЛА

Господин Министар Просвете и Црквених Послова уважио је оставку: Кости Живковићу, учитељу у Избевци, округа моравског. — ПБр. 14604 од 5-IX-1912.

Сави Живковићу, учитељу у Кривој Феји, округа врањског. — ПБр. 16640 од 5-IX-1912.

Петру Нешићу, учитељу у Коларима, округа смедеревског. — ПБр. 19872 од 8-X-1912.

Миодрагу Поповићу, учитељу у Мариновцу, округа тимочког. — ПБр. 20458 од 23-X-1912.

Димитрију Станковићу, учитељу у Шарбановцу, округа тимочког. — ПБр. 20709 од 28-X-1912.

Димитрију Поповићу, учитељу у Прилици, округа чачанског. — ПБр. 15247 од 1-XI-1912.

ОДСУСТВА УЧИТЕЉА НАРОДНИХ ШКОЛА

- Господин Министар Просвете и Црквених Послова одобрио је одсуство:
- Васлији Ђукановићки, учитељици из Београда, шест недеља. — ПБр. 19742 од 25-IX-1912.
- Милици Богатичевићевој, учитељици из Мокрања, окр. крајинског, месец дана. — ПБр. 19897 од 29-IX-1912.
- Божидару М. Николићу, учитељу из Д. Видова, окр. моравског, од 1 до 15 окт. о. г. — ПБр. 20034 од 4-X-1912.
- Вукосави Губеревчевој, учитељици из Царине, окр. подринског, од 3 до 18 окт. о. г. — ПБр. 19941 од 2-X-1912.
- Надежди Костићки, учитељици из Крћевца, окр. крагујевачког, два месеца. — ПБр. 20329 од 9-X-1912.
- Јелени Стошићки, учитељици из Новог Ацбеговца, окр. смедеревског, до 25 окт. о. г. — ПБр. 20204 од 18-X-1912.
- Бисенији Лукићки, учитељици из Рабровца, окр. смедеревског, до 20 окт. о. г. — ПБр. 20395 11-X-1912.
- Олги Анђелковићки, учитељици из Макаца, окр. пожаревачког, месец дана. — ПБр. 20463 од 18-X-1912.
- Милици Димитријевићевој, учитељици из Вуконе, окр. ваљевског, од 1 до 20 нов. о. г. — ПБр. 20607 од 17-X-1912.
- Зорки Илићки, учитељици из Трновче, окр. смедеревског, до 24 окт. о. г. — ПБр. 20405 од 11-X-1912.
- Даници Вуксановићки, учитељици из М. Крсне, окр. смедеревског, до 15 новембра о. г. — ПБр. 20481 од 16-X-1912.
- Јулки С. Руменићки, учитељици из Г. Буковице, окр. ваљевског, до 25 октобра о. г. — ПБр. 20396 од 11-X-1912.
- Стани Дим. Глигорићки, учитељици из Ришња, окр. београдског, до краја октобра о. г. — ПБр. 20523 од 16-X-1912.
- Иванки Косићки, учитељици из Сина, окр. крајинског, месец дана. — ПБр. 20423 од 18-X-1912.
- Славки Стојановићевој, учитељици из В. Орашја, окр. смедеревског, до 25 октобра о. г. — ПБр. 20251 од 18-X-1912.
- Александри Михајловићки, учитељици из Грљана, окр. тимочког, десет дана. — ПБр. 20621 од 17-X-1912.
- Милеви Окановићевој, учитељици из села Младеновца, окр. београдског, до краја октобра о. г. — ПБр. 20622 од 17-X-1912.
- Анки Ковачевићевој, учитељици из Црне Баре, окр. подринског, до 26 октобра о. г. — ПБр. 20694 од 19-X-1912.
- Босиљки Стојановићевој, учитељици из Обреновца, окр. ваљевског, до 26 октобра о. г. — ПБр. 20693 од 19-X-1912.
- Лепосави Максимовићки, учитељици из Мајдана, окр. рудничког, до краја октобра о. г. — ПБр. 20649 од 18-X-1912.
- Драги Брабековој, учитељици из Кладова, окр. крајинског, до 22 октобра о. г. — ПБр. 20698 од 19-X-1912.
- Олги Лазвићки, учитељици из Заграђа, окр. тимочког, до 16 новембра, о. г. — ПБр. 20708 од 20-X-1912.
- Борки Арнаутовићки, учитељици из Бановог Поља, окр. подринског, месец дана. — ПБр. 19828 од 22-X-1912.

Божидару М. Николићу, учитељу из Д. Видова, окр. моравског, до краја октобра о. г. — ПБр. 20719 од 21-X-1912.

Глигорију Крајчићу, учитељу из Смедерева, окр. моравског, до краја октобра о. г. — ПБр. 20692 од 19-X-1912.

Милану Марковићу, учитељу из Петровца, окр. пожаревачког, месец дана. — ПБр. 20376 од 11-X-1912.

Пери Шундићу, учитељу из Јасенице, окр. крајинског, месец дана. — ПБр. 20485 од 17-X-1912.

Зорки Грубановићевој, учитељици из Јовца, окр. моравског, до краја августа 1913 год. — ПБр. 17404 од 3-IX-1912.

Стојанки Црвечаниновој, учитељици из Ковачевца, окр. смедеревског, месец дана. — ПБр. 20346 од 11-X-1912.

Стојани Анђелковићевој, учитељици из Цене, окр. врањског, од 1 до 27 окт. о. г. — ПБр. 20771 од 22-X-1912.

Роксанди Станићевој, учитељици у Љубичевцу, окр. крајинског, до краја окт. о. г. — ПБр. 20777 од 22-X-1912.

Ђурђи Симоновићки, учитељици у Бруснику, окр. крајинског, до краја јануара 1913 год. — ПБр. 19657 од 28-X-1912.

Милеви Стевановићевој, учитељици у Краљевом Селу, окр. тимочког, шест месеца. — ПБр. 20592 од 20-X-1912.

Љубици Лазаревићки, учитељици у Орашцу, окр. крагујевачког, до краја школске године. — ПБр. 20390 од 11-X-1912.

Ружици Игњатовићки, учитељици у Риђакама, окр. подринског, 15 дана. — ПБр. 20788 од 23-X-1912.

Савки Николајевићевој, учитељици у Ратајима, окр. крушевачког, до 15 новембра о. г. — ПБр. 20844 од 25-X-1912.

Сики Доротићки, учитељици у Јездини, окр. чачанског, до краја овог месеца. — ПБр. 20524 од 15-X-1912.

Косари Тодоровићки, учитељици у Скобаљу, окр. смедеревског, 40 дана. — ПБр. 18379 11-IX-1912.

Наталији В. Николићки, учитељици у Кононници, окр. врањског, до 30 новембра о. г. — ПБр. 20909 од 27-X-1912.

Косари и Анки Обреновићевој, учитељицама у Д. Крчину, окр. моравског, до 27 новембра о. г. — ПБр. 20868 од 27-X-1912.

Даринки Николићки, учитељици у В. Плани, окр. смедеревског, до краја октобра о. г. — ПБр. 20832 од 29-X-1912.

Ленки Марковићки, учитељици у В. Орашју, окр. смедеревског, месец дана. — ПБр. 21066 од 31-X-1912.

Милици Вукосављевићевој, учитељици у Љутовници, окр. рудничког, 20 дана. — ПБр. 20956 од 27-X-1912.

Софији Петковићки, учитељици у Видровцу, окр. крајинског, до 10 новембра о. г. — ПБр. 20980 од 28-X-1912.

Наталији Стакићки, учитељици у Сопоту, окр. пиротског, до 9 новембра о. г. — ПБр. 21058 од 1-XI-1912.

Даринки Местјановићки, учитељици у Тополовнику, окр. пожаревачког, боловање до оздрављења. — ПБр. 21002 од 29-X-1912.

Милутину Чакаревићу, учитељу у Исакову, окр. моравског, до 19 децембра о. г. — ПБр. 20792 од 22-X-1912.

Катарини Вучковићки, учитељици у Глободеру, окр. крушевачког, до краја октобра о. г. — ПБр. 20885 од 27-X-1912.

Смиља Даскаловићки, учитељици у Црној Трави, окр. врањског, до 20 новембра о. г. — ПБр. 21044 од 1-XI-1912.

Милицы и Милевы Врбавац, учитељицама у Радујевцу, окр. крајинског, до 15 новембра о. г. — ПБр. 21067 од 1-XI-1912.

Јелени Милојковићки, учитељици у Крагујевцу, боловање. — ПБр. 21001 од 29-X-1912.

Наталији Јанковићки, учитељици у Радујевцу, окр. крајинског, 15 дана. — ПБр. 20944 од 27-X-1912.

Анђелији Станчићки, учитељици у Шапцу, окр. подринског, 2 месеца. — ПБр. 21148 од 2-XI-1912.

Симки Доронтићки, учитељици из Јездине, окр. чачанског, боловање. — ПБр. 21150 од 2-XI-1912.

Владимиру Смиљанићу, учитељу у Брезни, окр. рудничког, боловање. — ПБр. 19973 од 2-XI-1912.

Ворки Маринковићевој, учитељици у Врчину, окр. београдског, 2 месеца. — ПБр. 20723 од 3-XI-1912.

Лепосави Максимовићки, учитељици у Мајдану, окр. рудничког, 10 дана. — ПБр. 21126 од 2-XI-1912.

Гаврилу Бујошевићу, учитељу на расположењу, до краја школске године. — ПБр. 19061 од 18-IX-1912.

РАСПУШТАЊЕ ОСНОВНИХ ШКОЛА

Господин Министар Просвете и Црквених Послова одобрио је распушт основне школе:

у Љубићу, округа рудничког, због заразе шарлаха, до 1 октобра о. г. — ПБр. 20222 од 9-X-1912.

у Четережу, округа пожаревачког, због заразе шарлаха, петнаест дана. — ПБр. 18785 од 13-IX-1912.

у Стублу, округа врањског, због заразе шарлаха, четири недеље. — ПБр. 19522 од 22-IX-1912.

у Бискупиљу, округа пожаревачког, због заразе шарлаха, од 16 септ. до 6 октобра о. г. — ПБр. 19469 од 22-IX-1912.

у Грделици, округа врањског, због бербе, седам дана. — ПБр. 19518 од 22-IX-1912.

у Врањској Бањи, округа врањског, због бербе, седам дана. — ПБр. 18631 од 13-IX-1912.

у Трнави, округа крагујевачког, због бербе, седам дана. — ПБр. 19258 од 22-IX-1912.

у Марковцу, округа крагујевачког, због бербе, седам дана. — ПБр. 19071 од 18-IX-1912.

у Бадњевцу, округа крагујевачког, због бербе, седам дана. — ПБр. 19074 од 18-IX-1912.

у Блазнави, округа крагујевачког, због бербе, седам дана. — ПБр. 19538 од 22-IX-1912.

у Јунковцу, округа крагујевачког, због зидања нове школе, до 15 октобра о. г. — ПБр. 19077 од 22-IX-1912.

у Михајловцу, округа крајинског, због бербе, седам дана. — ПБр. 19515 од 22-IX-1912.

у Душановцу, округа крајинског, због бербе кукурузне. — ПБр. 19796 од 26-IX-1912.

у Жабарима округа пожаревачког, због бербе, седам дана. — ПБр. 19251 од 22-IX-1912.

у Великој Крени, округа смедеревског, због бербе, седам дана. — ПБр. 19085 од 18-IX-1912.

у Рошцима, округа рудничког, због заразе шарлаха, два месеца. — ПБр. 21210 од 4-XI-1912.

у Дићу, округа рудничког, због заразе шарлаха, месец дана. — ПБр. 21209 од 4-XI-1912.

ПЕРИОДСКЕ ПОВИШИЦЕ

Г. Министар просвете и црквених послова одредио је:

Божи Вожићу, учитељу у Крагујевцу, VII периодску повишицу плате, — ПБр. 15108 од 2-X-12 г.

Кости Андријашевићу, учитељу у Београду, VII периодску повишицу плате, — ПБр. 17017 од 8-X-12.

Рафаилу Антоцијевићу, учитељу у Рибници (ваљевски), IV периодску повишицу плате, — ПБр. 16685 од 2-X-12.

Милану К. Хаџићу, учитељу у Петници (ваљевски), V периодску повишицу плате, — ПБр. 18248 од 2-X-12.

Надежди Раписављевићки, учитељици у Голој Глави, (ваљевски), III периодску повишицу плате, — ПБр. 18249 од 2-X-12.

Живки Поповићевој, учитељици у Пироману, (ваљевски), I периодску повишицу плате, — ПБр. 18469 од 2-X-12.

Босиљки Стојановићевој, учитељици у Обреновцу, (ваљевски), IV периодску повишицу плате, — ПБр. 12308 од 2-X-12.

Љубици Радисављевићки, учитељици у Лебану, (врањски), III периодску повишицу плате, — ПБр. 15269 од 2-X-12.

Петру Нешићу, учитељу у Губеревцу, (врањски), II периодску повишицу плате, — ПБр. 16695 од 2-X-12.

Марији Подградсковој, учитељици у Лесковцу, (врањски), V периодску повишицу плате, — ПБр. 18711 од 2-X-12.

Тодору Станковићу, учитељу у Врању, (врањски), V периодску повишицу плате, — ПБр. 17974 од 2-X-12.

Живојини Поповићу, учитељу у Власотинцу, (врањски), V периодску повишицу плате, — ПБр. 18368 од 2-X-12.

Зорки Степићки, учитељици у Крагујевцу, (краг.) VI периодску повишицу плате, — ПБр. 16541 од 2-X-12.

Радовану Дивцу, учитељу у Становима, (краг.), III периодску повишицу плате, — ПБр. 17543 од 2-X-12.

Недељку Бакићу, учитељу у Мечковцу, (краг.), IV периодску повишицу плате, — ПБр. 17710 од 2-X-12.

Радовану Лазаревићу, учитељу у Јовановцу, (краг.), IV периодску повишицу плате, — ПБр. 17712 од 2-X-12.

Данилу Лучићу, учитељу у Трнави, (краг.), IV периодску повишицу плате, — ПБр. 17955 од 2-X-12.

Христини Катићки, учитељици у Крагујевцу, (краг.), IV периодску повишицу плате, — ПБр. 18460 од 2-X-12.

Јовану Срећковићу, учитељу у Нишу, (нишки), VI периодску повишицу плате, — ПБр. 17733 од 6-X-12.

Чедомиру Максимовићу, учитељу у Пожаревцу, IV периодску повишицу плате, — ПБр. 15410 од 5-X-1912.

Љубомиру Настићу, учитељу у Драгинцу (подрински), V периодску повишицу плате, — ПБр. 18824 од 6-X-12.

Милану Димитријевићу, учитељу у Лозовику (смедерев.), III периодску повишицу плате, — ПБр. 16294 од 5-X-12.

Јовану Ивановићу, учитељу у Корману (нишки), V периодску повишицу плате, — ПБр. 17793 од 5-X-12.

Славки Вуксановићки, учитељици на Ориду (подрински), IV периодску повишицу плате, — ПБр. 17233.

Гвоздену Јовановићу, учитељу у Београду, VI периодску повишицу плате, — ПБр. 17483 од 9-X-12.

Јелени Симићки, учитељици у Београду, VI периодску повишицу плате, — ПБр. 20068 од 10-X-12.

Катарини Пешићевој, учитељици у Београду, VI периодску повишицу плате, — ПБр. 17480 од 10-X-12.

Миладну Љујићу, учитељу у Београду, V периодску повишицу плате, — ПБр. 19910 од 10-X-12.

Даринки Гавриловићевој, учитељици у Београду, VI периодску повишицу плате, — ПБр. 12939 од 10-X-12.

Петру Ђурићу, учитељу у Београду, VI периодску повишицу плате, — ПБр. 18796 од 10-X-12.

Даници Милетићевој, учитељици у Београду, VI периодску повишицу плате, — ПБр. 15531 од 10-X-12.

Љубомиру Марковићу, учитељу у Топчидеру, VII периодску повишицу плате, — ПБр. 16893 од 10-X-12.

Ристи Јањушевићу, учитељу у Београду, VI периодску повишицу плате, — ПБр. 18059 од 10-X-12.

Чедомиру Тодоровићу, учитељу у Београду, IV периодску повишицу плате, — 15926 од 10-X-12.

Љубомиру Селаковићу, учитељу у Обреновцу (ваљевски), V периодску повишицу плате, — ПБр. 19608 од 10 X-12.

Радивоју Ђурићу, учитељу у Причевићу (ваљевски), II периодску повишицу плате, — ПБр. 14443 од 10-X-12.

Ђорђу Стојановићу, учитељу у В. Трњацу (врашки), III периодску повишицу плате, — ПБр. 18630 од 10-X-12.

Стевану Младеновићу, учитељу у Г. Селу (врашки), V периодску повишицу плате, — ПБр. 19680 од 10-X-12.

Томи Соколовићу, учитељу у Враћи (врашки), V периодску повишицу плате, — ПБр. 19517 од 12-X-12.

Милу Лекићу, учитељу у Сурдулици (врашки), IV периодску повишицу плате, — ПБр. 13777 од 11-X-12.

Лепосави Михајловићки, учитељици у Сурдулици (врашки), IV периодску повишицу плате, — ПБр. 13778 од 10-X-12.

Јовану Ристићу, учитељу у Прибоју (врашки), IV периодску повишицу плате, — ПБр. 18900 од 10-X-12.

Михаилу Драговићу, учитељу у Лапову (крагујев.), V периодску повишицу плате, — ПБр. 13701. од 10-X-12.

Михаилу Костићу, учитељу у Баточини (крагујев.), V периодску повишицу плате, — ПБр. 19704 од 10-X-12.

Анки Чоловићки, учитељици у Белосавцима (крагујев.), IV периодску повишицу плате, — ПБр. 19536 од 10-X-12.

Јоксиму Васовићу, учитељу у Вучковици (краг.), IV периодску повишицу плате, — ПБр. 19080 од 10-X-12.

Милану Чолићу, учитељу у Тоноли (крагујев.), IV периодску повишицу плате, — ПБр. 15394 од 10-X-12.

Даринки Милошевићки, учитељици у В. Јасикови (крајински), I периодску повишицу плате, — 15350 од 6-X-12.

Светолику Петровићу, учитељу у Кладову (крајински), IV периодску повишицу плате, — ПБр. 17541 од 6-X-12.

Вељку Павловићу, учитељу у Мачковцу (крушевачки), IV периодску повишицу плате, — ПБр. 15948 од 6-X-12.

Василију Терзићу, учитељу у Крушевцу, VII периодску повишицу плате, — ПБр. 13999 од 29-X-12.

Михаилу Прокићу, учитељу у Лоћики (моравски), IV периодску повишицу плате, — ПБр. 18787 од 5-X-12.

Сави Поповићу, учитељу у Бачини (моравски), V периодску повишицу плате, — ПБр. 19871 од 5-X-12.

Живани Митровићевој, учитељици у Лоћики (моравски), I периодску повишицу плате, — ПБр. 18776 од 5-X-12.

Милоју Спасићу, учитељу у Рековцу (моравски), VII периодску повишицу плате, — ПБр. 14085 од 10-X-12.

Станиши Корунковићу, учитељу у Крушару (моравски), I периодску повишицу плате, — ПБр. 17108 од 5-X-12.

Евгенији Брашићевој, учитељици у Жупањевцу (моравски), IV периодску повишицу плате, — ПБр. 17954 од 5-X-12.

Надежди Богвићевићки, учитељици у Мозгову (нишки), II периодску повишицу плате, — 14368 од 10-X-12.

Веселину Алексићу, учитељу у Бобовишту (нишки), IV периодску повишицу плате, — ПБр. 19014 од 10-X-12.

Радоју Красићу, учитељу у Нишу (нишки), VII периодску повишицу плате, — ПБр. 16901 од 5-X-12.

Војиславу Саватијевићу, учитељу у Нишу (нишки), V периодску повишицу плате, — ПБр. 19533 од 10-X-12.

Даници Жеравичићки, учитељици у Породину (пожарев.), I периодску повишицу плате, — ПБр. 18788 од 5-X-12.

Персиди Симићки, учитељици у Малчи (нишки), III периодску повишицу плате, — ПБр. 20072 од 10-X-12.

Велимиру Павловићу, учитељу у Нишу (нишки), VII периодску повишицу плате, — ПБр. 17406 од 5-X-12.

Лазару Јанковићу, учитељу у Нишу (нишки), VI периодску повишицу плате, — ПБр. 17732 од 5-X-12.

Магдалени Тодоровићки, учитељици у Пироту, IV периодску повишицу плате, — ПБр. 17950 од 6-X-12.

Јулки Пешићки, учитељици у Крупцу (пиротски), V периодску повишицу плате, — ПБр. 19126 од 10-X-12.

Светозару Џенићу, учитељу у Добром Долу (пиротски), II периодску повишицу плате, — ПБр. 19479 од 10-X-12.

Јордану Поповићу, учитељу у В. Боњинцу (пиротски), II периодску повишицу плате, — ПБр. 14068 од 10-X-12.

Кости Јовановићу, учитељу у Пироту (пиротски), V периодску повишицу плате, — ПБр. 19905 од 10-X-12.

Драгутину Спасовићу, учитељу у Д. Љубовићи (подрински), V периодску повишицу плате, — ПБр. 15617 од 10-X-12.

Илији Гојковићу, учитељу у Пожаревцу (пожарев.), VII периодску повишицу плате, — ПБр. 18177 од 5-X-12.

Љубици Јовановићки, учитељници у Александровцу (пожарев.), III периодску повишицу плате, — ПБр. 18055 од 5-X-12.

Петку Петковићу, учитељу у Брајићима (руднички), II периодску повишицу плате, — ПБр. 17964 од 5-X-12.

Љубици Вучковићевој, учитељници у Селевцу (смедеревски), IV периодску повишицу плате, — ПБр. 18455 од 5-X-12.

Даринки Ђаковићки, учитељници у Марковцу (смедеревски), IV периодску повишицу плате, — ПБр. 12586 од 5-X-12.

Полексији Пајићки, учитељници у Липама (смедеревски), III периодску повишицу плате, — ПБр. 18381 од 5-X-12.

Душану Симићу, учитељу у В. Крсни (смедерев.), I периодску повишицу плате, — ПБр. 18528 од 5-X-12.

Живку Лукићу, учитељу у В. Плани (смедерев.), VI периодску повишицу плате, — ПБр. 12668 од 5-X-12.

Светиславу Милосављевићу, учитељу у Ст. Аџбеговцу (смедерев.), III периодску повишицу плате, — ПБр. 16847 од 5-X-12.

Јелени Стошићки, учитељници у Н. Аџбеговцу (смедерев.), IV периодску повишицу плате, — ПБр. 19892 од 5-X-12.

Лепосави Михајловићки, учитељници у Церовцу (смедерев.), IV периодску повишицу плате, — ПБр. 15514 од 5-X-12.

Драгољубу Стевановићу, учитељу у Лозовику (смедерев.), IV периодску повишицу плате, — ПБр. 15711 од 5-X-12.

Полексији Стевановићки, учитељници у Лозовику (смедерев.), IV периодску повишицу плате, — ПБр. 15712 од 5-X-12.

Пеладији Читлчанки, учитељници у Зајечару (тимочки), III периодску повишицу плате, — ПБр. 16083 од 6-X-12.

Николи Јовановићу, учитељу у Ужицу (ужички), V периодску повишицу плате, — ПБр. 18123 од 5-X-12.

Миљивоју Филиповићу, учитељу у Г. Добрињи (ужички), IV периодску повишицу плате, — ПБр. 17944 од 5-X-12.

Божидару Мићићу, учитељу у Годовику (ужички), II периодску повишицу плате, — ПБр. 17302 од 5-X-12.

Ивану Николићу, учитељу у Буару (ужички), V периодску повишицу плате, — ПБр. 15934 од 5-X-12.

Божидару Милошевићу, учитељу у Вел. Јасикову (крајински), I периодску повишицу плате, — ПБр. 20120 од 6-X-12.

Николи Богдановићу, учитељу у Неготину (крајински), VI периодску повишицу плате, — ПБр. 15987 од 6-X-12.

Вукашину Жижичу, учитељу у Брајини (крушев.), V периодску повишицу плате, — ПБр. 18069 од 6-X-12.

Крсти Денићу, учитељу у Каменици (нишки), IV периодску повишицу плате, — ПБр. 18454 од 6-X-12.

Раду Вуловићу, учитељу у Трњану (пиротски), IV периодску повишицу плате, — ПБр. 17106 од 6-X-12.

Даринки Милетићевој, учитељници у Пироту (пиротски), VI периодску повишицу плате. — ПБр. 17949 од 6-X-12.

Бождару Радуловићу, учитељу у Лозници (подрински), VI периодску повишицу плате. — ПБр. 18526 од 6-X-12.

Јовану Крстићу, учитељу у Шапцу (подрин.), VI периодску повишицу плате. — 17977 од 6-X-12.

Јулијани Топаловићки, учитељици у Варни (подрин), IV периодску повишицу плате. — ПБр. 18377 од 6-X-12.

Милутину Сокићу, учитељу у Шапцу (подрин.), IV периодску повишицу плате. — ПБр. 17818 од 5-X-12.

Христини Димитријевићи, учитељици у Пожаревцу, VI периодску повишицу плате. — ПБр. 18258 од 5-X-12.

Михајлу Велаћу учитељу у Н. Ацбеговцу (смедерев.), III периодску повишицу плате. — ПБр. 11289 од 6-X-12.

Димитрију Мшићу, учитељу у Зајечару (тимочки), VI периодску повишицу плате. — ПБр. 18771 од 6-X-12.

Михајлу Профировићу, учитељу у Књажевцу (тимочки), IV периодску повишицу плате. — ПБр. 18390 од 6-X-12.

Лепосави Кушићки, учитељици у Ивањици (чачански), VI периодску повишицу плате. — ПБр. 15635 од 6-X-12.

ПРОМЕНА ПРЕЗИМЕНА

Господин Министар просвете и црквених послова одобрио је промену презимена:

Радмили Николићевој, учитељици у Дубочанима (крајински), у „Касапићка“. — ПБр. 18062 од 20-X-1912.

УМРЛИ УЧИТЕЉИ НАРОДНИХ ШКОЛА

Радивоје Михаиловић, учитељ основне школе у Церовцу, окр. смедеревског, умро је 5 септембра 1912 године.

ОТВАРАЊЕ НОВИХ ШКОЛА И ОДЕЉЕЊА

Господин Министар Просвете и Црквених Послова одлучио је да се отвори:

четврто одељење у основној школи у Вранићу, округа београдског. — ПБр. 14825 од 28-VIII-1912.

шесто одељење у основној школи у Кобишници, округа крајинског. — ПБр. 16923 од 17-IX-1912.

треће одељење у основној школи у Коњусима, округа крушевачког. — ПБр. 14100 од 25-VIII-1912.

друго одељење у основној школи у Гледићу, округа крагујевачког. — ПБр. 13908 од 28-VIII-1912.

шесто одељење у основној школи у Соко-Бањи, округа нишког. — ПБр. 18700 од 19-IX-1912.

друго одељење у основној школи у Јовановцу, округа крагујевачког. — ПБр. 19073 од 20-IX-1912.

ЗАТВАРАЊЕ ШКОЛА И ОДЕЉЕЊА

Господин Министар Просвете и Црквених Послова одлучио је, да се затвори:

треће одељење основне школе у Рткову, округа крајинског. — ПБр. 15988 од 6-IX-1912.

ПОСТАВЉЕЊА УПРАВИТЕЉА НАРОДНИХ ШКОЛА

Г. Министар просвете и црквених послова поставио је за управитеља основне школе:

у Кусатку, округа смедеревског, Љубомира Павловића, учитеља из истог места. — ПБр. 20289 од 10-X-1912.

ПЕНЗИОНИСАНИ УЧИТЕЉИ НАРОДНИХ ШКОЛА

Г. Министар просвете и црквених послова ставио је у пензију:

Михаила Накића, учитеља у Винчи, округа београдског, по молби (пuna пензија). — ПБр. 18820 од 3-X-1912.

ПОХВАЛНИЦЕ

Г. Министар просвете и црквених послова, за ревносно помагање основне школе и прикупљање школског приреза, одликовао је похвалницом:

Милоша Живојиновића, председника општине у Мишљеновцу (пожаревачки). — ПБр. 19134 од 22-IX-1912.

Животу Пајкића, благајника општине у Мишљеновцу (пожаревачки). — ПБр. 19134 од 22-IX-1912.

Стојана Бранковића, деловођу општине у Мишљеновцу (пожаревачки). — ПБр. 19134 од 22-IX-1912.

Добросава Стокића, школског благајника у Мишљеновцу (пожаревачки). — ПБр. 19134 од 22-IX-1912.

ОДЛУКЕ ГОСПОДИНА МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

— С обзиром на наглашену и доказану потребу хитне помоћи, коју је певачко друштво „Станковић“ тражило ради довршења друштвеног дома, а имајући у виду просветни карактер ове установе, г. Министар просвете и црквених послова одлучио је:

да се Певачком Друштву „Станковић“ исплати 2000 (две хиљаде) динара као позајмица из Фонда Димитрија Николића-Беље, на годину дана; да се за ову суму стави интабулација, о трошку Друштва, за зграду друштвену;

да се од Задужбинског Савета тражи мишљење о томе, треба ли овај зајам дати са интересом или без њега; и

да се председник Друштва обвезе при пријему новца, да ће Друштво платити интерес од дана кад прими новац на до исплате, када и ако, по добивеном мишљењу Задужбинског Савета, буде одлучено о плаћању интереса. — ПБр. 20353 од 10 октобра 1912.

— Одлуком г. Министра просвете и црквених послова од 17 септембра о. г. ПБр. 16701, а на молбу Љубомира М. Андрејевића, учитеља у Малој Плани, округа смедеревског, опозвано је постављење молитељево за Малу Плану с тим, да Андрејевић и даље остане учитељ у Вуковцу, округа пожаревачког.

— На основи чл. 3 Закона о Народном Позоришту и Правила о путничким и месним путничким позоришним дружинама, г. Министар просвете и црквених послова одлучио је:

Да се из суме буџетом одређене, изда на име помоћи повлашћеним путничким дружинама за овај мах по 300 динара (пет дружина свега 1500 динара).

Са обзиром на данашње ванредне прилике које су онемогућиле редован рад и потпуно саображење Правилима и изданом распису о путничким дружинама, ова се помоћ издаје као ванредна и под особеним условима, а дружинама се препоручује да се што пре саобразе одредбама Позоришне Уредбе.

За дружину Рајчић-Топаловићеву, која још није извршила спајање, помоћ ће примити обе стране према размери потреба и распореду који у том смислу учини управник Народнoг Позоришта. За дружину Крсмановић-Динуловићеву, примиће Крсмановић помоћ, пошто други повластичар Динуловић, до објаве Правила и повластице, није ушао у састав дружине.

Све ће се помоћи издати управницима преко окружних или ереских начелстава у којима се дружине или чланови налазе, а преко благајне Народнoг Позоришта непосредно онима, који се у Београду у овај мах налазе.

Распоред овај има извршити управник Народнoг Позоришта и по извршењу поднети г. Министру извештај. — ПБр. 20303 од 10 октобра 1912 године.

ФРАНЦУСКА ЗА СРБЕ СТУДЕНТЕ НА ЊЕНИМ УНИВЕРЗИТЕТИМА

Француско Посланство у Београду саопштило је Господину Министру Просвете одлуку Францускога Министра Просвете по којој ће се из обзира према данашњим приликама српским студентима који желе учити у Француској признати матурантске сведоџбе као бакалорат, затим први семестар ове школске године. Тако исто ће бити дато право накнадних уписа (инскрипција) оним студентима који су већ студирали на француским универзитетима.

РАДЊА ГЛАВНОГ ПРОСВЕТНОГ САВЕТА

1081 РЕДОВНИ САСТАНАК

4 јула 1912 год.

Били су: председник Сава Урошевић; потпредседник Мирко М. Поповић; редовни чланови: Миливоје Симић, Љуб. М. Протић, др. Чедомиљ Митровић, др. Јован Скерлић, др. Светолик П. Стевановић, др. Душан Рајичић, Стев. М. Веселиновић, и Илија Н. Букановић; ванредни члан: Ђ. Јовановић.

Бележио: Лазар Р. Кнежевић, секретар Мин. Просвете.

I

Прочитан је и примљен записник 1080 саветског састанка.

II

Саслушан је реферат г. Свет. П. Стевановића о измени наставних часова из руског језика. Други референт није поднео реферат.

После дуже дискусије Савет одлучује да се ово питање реши на идћем састанку.

III

Прочитано је писмо Господина Министра просвете и црквених послова од 3 овог месеца ПБр. 12135, којим моли Савет да му по чл. 47. закона о средњим школама, предложи потребне измене у Правилима о нижем и вишем течајном испиту.

Савет је одлучио да се умоли г. г. Миливоје Симић и др. Светолик П. Стевановић да спреме за Савет предлог о изменама.

IV

Прочитано је писмо Господина Министра просвете и црквених послова од 3 јула ове године, ПБр. 12150, којим моли, на основу чл. 4. закона о средњим школама, за мишљење о томе треба ли у Крушевцу и Ваљеву подићи гимназије на ступањ потпуних, а у Горњем Милановцу и Лозници отворити нове четвороразредне гимназије.

Савет је мишљења: 1) да у Крушевцу треба отворити потпуну средњу школу;

2) а место у Ваљеву треба отворити потпуну средњу школу у Шапцу, с тога што је у Шабачкој гимназији већи број ученика но у Ваљеву и што је Шабац на тремеђи, а раније је већ имао потпуну гимназију; и

3) да у Горњем Милаовцу и Лозници треба отворити четворо-разредне гимназије.

Овим је овај састанак завршен.

1082 РЕДОВНИ САСТАНАК

18 јула 1912 год.

Били су: председник Сава Урошевић; потпредседник Мирко М. Поповић; редовни чланови: Миливоје Симић, Љубомир М. Протић, др. Јован Скерлић, др. Светолик П. Стевановић, др. Душан Рајичић, Илија Ђукановић; ванредни чланови: Мих. Бобић, Хенрих Дилер, Миливоје Башић и Мих. М. Станојевић.

Бележио: Лазар Р. Кнежевић, секретар Мин. Просвете.

I

Прочитан је и примљен записник 1081 саветског састанка.

II

Поводом питања о настави руског језика Савет је признао потребу појачања наставе руског језика у средњим школама, али како се средње школе налазе због нових законских измена пред ревизијом целокупног наставног програма, налази да руски језик треба задржати и на даље само у VII и VIII разреду али са повећаним једним часом недељно на рачун латинског језика.

III

Саслушавши референте г. г. Миливоја Симића и др. Светолика Стевановића Савет решава да поднесе г. Министру:

I

Предлог за измену Правила о нижем течајном испиту у средњим школама

За полагање нижег течајног испита предвиђеног чл. 47. закона о средњим школама, прописују се ова Правила:

Чл. 1. да гласи:

Свршени ученици нижег течаја, ако желе продужити средњу школу, полагаће, по свршетку редовних предавања на до 15 јуна, нижи течајни испит (чл. 47. закона о средњим школама).

Чл. 2. да гласи:

Нижи течајни испит полаже се:

а) у реалној гимназији и реалци из српског и немачког језика и математике, и

б) у гимназији (класичној и хуманистичној) из српског, немачког и латинског језика (чл. 2. закона о средњим школама).

Чл. 3., 4., 5., 6., 7. и 8.

остају по досадашњим правилима.

Чл. 9. мења се и гласи:

Ученик, који на нижем течајном испиту добије слабе оцене и на писменом и на усменом испиту из српског језика, неће се пуштати на даљи испит. Такав ученик не може прећи у старији течај а може поновити IV разред.

Исто тако не могу прећи у старији течај а могу поновити IV разред и они ученици, који би добили слабе оцене из друга два предмета, или из једног дела испита из српског језика и још једног предмета.

Који од ових ученика не би хтео поновити IV разред, може још само идуће школске године, а у законом одређеном времену, полагаати цео нижи течајни испит као редован ученик, а ако га и по други пут не положи одбиће се од даљег полагања као редован ученик и унутити на приватно полагање.

Ученику који на нижем течајном испиту добије само једну слабу оцену, па било то на писменом испиту из српског језика, било на усменим испитима, допушта се да доврши испите и да у августу исте године понови испит из тог предмета, но с тим да ако је добио слабу оцену на писменом испиту, полаже цео испит из српског језика, а ако је на усменим испитима онда само усмени испит из детичног предмета.

Чл. 10. и 11. остају по досадашњим правилима.

Чл. 12. да гласи:

О нижем течајном испиту воде се у парочито спремној књизи записници, у којима се уписују имена ученика; распоред испита; тема за писмени испит из српског језика; време трајања испита и оцене ученика добивене на том испиту.

Записник о сваком испиту потписују сви чланови испитног одбора.

Чл. 13. и 14. да се споје и

Чл. 13. да гласи:

Ученици, који би болешћу, или другим каквим оправданим узроком били спречени да нижи течајни испит полажу у јуну, као и ученици, на које је примењен чл. 41. закона о средњим школама, полагаће нижи течајни испит у времену од 11 до 20 августа исте године.

Ови ученици по чл. 48. закона о средњим школама не могу испите поновити.

Чл. 15. постаје чл. 14. и мења се у толико што место „26 маја“ долази 25 маја (чл. 16. закона о средњим школама).

Чл. 16. отпада.

Чл. 17. постаје 15. и у њему место „најдаље до 15 августа“ долази 11 августа.

Чл. 18. постаје чл. 16.

Ова Правила ступају у живот 1 септембра 1912 године.

II

Предлог за измену Правила о вишем течајном испиту (испиту зрелости) у гимназијама и реалкама

Чл. 1. остаје.

Чл. 2. остаје, само се у тач. б. место „крајем августа“ ставља *месеца августа*.

У чл. 3. мења се у тач. а) „у месецу јуцу“ место чега долази у *времениу између 25 маја и 15 јуна*, а додаје се под заградом (чл. 16. и 47. закона о средњим школама);

у тач. б) испада „друге половине“.

Чл. 4. да гласи:

Ученици који су као приватни свршили VIII разред средње школе полажу и испит зрелости као приватни. Приватни ученици полажу испит зрелости заједно са редовним.

Чл. 5. остаје.

Чл. 6. мења се тач. б) у толико што се после речи „осталим наставницима“ дода *исте школе*.

Чл. 7, 8., 9., 10., 11., 12., 13., 14. и 15. остају по досадашњим *правилима*.

Чл. 16.

а) после речи „у најстаријем разреду“ додати а из *јестаственице просечна оцена из три најстарија разреда (V, VI и VII)*;

б) после речи „најстаријем разреду“ додати односно *најстаријим разредима*.

Чл. 17. остаје.

Чл. 18.

У тач. г) да се изостави „удесиће се . . . . . број листића“.

Чл. 19. и 20. остају.

Чл. 21.

после речи „најстаријег разреда“ додати а из *јестаственице* из три најстарија разреда (V, VI и VII).

Чл. 22.

У последњој алинеји додати: *Министар просвете може после годину дана ову казну ублажити ако за потребно нађе*.

Чл. 23.

У тач. г) да се изостави „сем из српског језика“ и . . . . „слабу оцену из српског језика и т. д.“, место: „месеца јуна нове школске године“ да дође у року прописаном чл. 3. тач. а. ових *Правила*.

Чл. 24. остаје.

Чл. 25. остаје.

Чл. 26.

после речи „сврше“ уметнути: „приправницима који су ослобођени усмених испита забележи у сведоци, а приправницима . . . .“.

Правила за испит зрелости у хуманистичним гимназијама прописале се доцније.

IV

Прочитано је писмо Господина Министра просвете и црквених послова од 14 овог месеца, ПБр. 13340, којим моли Савет да у смислу 4 алинеје 56. члана закона о средњим школама пропише Уредбу о постављању стручних лица за хонорарне наставнике у средњим школама.

Савет је одлучно: да се умоле г. г. Миљивоје Симић и др. Свет. Стевановић да предложе Савету нацрт Уредбе.

V

Прочитано је писмо Господина Министра просвете и црквених послова од 14 овог мес., ПБр. 13341, којим моли Савет да, по 1. алинеји чл. 53. закона о средњим школама пропише Правила о полагању приватних испита у државним средњим школама, спроводећи у исто време елаборат Професор. Друштва о истом питању.

Савет је одлучно: да се умоле г. г. Миљивоје Симић и др. Свет. Стевановић да предложе Савету нацрт ових правила.

VI

Прочитано је писмо Господина Министра просвете и црквених послова од 18 овог месеца, ПБр. 13432, којим по ставу чл. 141. закона о средњим школама моли Савет за мишљење о намери да у наредној школској години изврши увођење женске деце у мушке државне гимназије у Зајечару, Неготину и Пироту, као у местима која располажу потребним просторијама и са обзиром на број женске деце у приватним женским гимназијама у тим местима.

Савет стоји на томе гледишту да по чл. 141. закона о средњим школама треба још ове године увести женску децу у све мушке државне средње школе где год за то има довољних просторија и колико то допуштају прилике у наставничком особљу и буџетским кредитима.

Овим је овај састанак закључен.

1083 РЕДОВНИ САСТАНАК

14 августа 1912 год.

Били су: председник Сава Урошевић; потпредседник Мирко М. Поповић; редовни чланови: Миљивоје Симић, Љубомир М. Протић, Никола В. Лазић, Др. Чедомиљ Митровић, др. Светозир П. Стевановић, др. Душан Рајичић, Илија Букановић; ванредни члан: Мих. Стевановић.

Пословођа: Милан К. Петковић.

I

Прочитан је и примљен записник 1082 саветског састанка.

II

Саслушано је мишљење г. Свет. Максимовића о књизи Културна Педагогија од г. Мих. Милошевића.

У вези са рефератом г. д-ра Драгеше Ђурића Савет према овом мишљењу решава да се књига Културна Педагогија може препоручити за књижнице основних, средњих и стручних школа.

III

Саслушан је реферат г. д-ра Мил. Н. Јовановића о геометријским облицима од г. г. Ил. и Мил. Ђукановића.

Према овом реферату Савет налази да се Геометријски облици могу препоручити за уџбеник у основним школама и да продајна цена обема књигама буде по 0-60 дина.

IV

Прочитано је писмо Господина Министра просвете и црквених послова ПБр. 13366, којим спроводи на оцену и мишљење књигу Златна књига за привредника.

Савет је одлучно да се умоли г. Срет. Хаџић да ову књигу прегледа и Савету поднесе о њој реферат, пошто преводилац депонује претходно благајни Министарства Просвете (20) двадесет динара, на име награде за г. референта.

V

Прочитано је писмо господина Министра просвете и црквених послова од 1 овог месеца, ПБр. 14198, којим спроводи на оцену и мишљење књигу Прва Немачка Вежбања од г. Рудолфа Бикловића, професора, који моли да се препоручи за уџбеник у I разр. средњих школа.

Савет је одлучно: да се умоле г. г. Милив. Поповић и др. Милив. Н. Јовановић да ову књигу прегледају и Савету поднесу о њој заједнички реферат пошто писац претходно депонује благајни Министарства просвете (50) педесет динара на име награде за г. г. референте.

VI

Савет је прегледао техничку израду и цену књиге Геологија и Минералологија од г. г. др. Влад. и Мил. К. Петковића и нашао: да је техничка израда књиге добра и цена умерена.

VII

Прочитано је писмо Господина Министра просвете и црквених послова од 26 јуна ове године, ПБр.10287, којим пита може ли се г-ђа Љубица Карамарковићка, бив. учитељица, вратити у учитељску службу.

Пошто је г-ђа Карамарковићка провела више од 10 година ван учитељске службе и по својој молби напустила службу, Савет налази да је не треба више враћати у учитељску службу.

VIII

Прочитано је писмо Господина Министра просвете и црквених послова од 26 јуна ове године, ПБр. 11430, којим пита може ли се поставити г-ђа Персида Стојановићка за привремену учитељицу.

Савет је одлучио да се умоле г. г. др. Свет. П. Стевановић и Мих. Стевановић да разгледају молитељкина документа и реферису Савету.

IX

Прочитано је писмо Господина Министра просвете и црквених послова од 3 овог месеца, ПБр. 11035, којим пита може ли се г-ђа Милка Вукајловићка, учитељица у Добри, ослободити од полагања учитељског практичног испита, пошто је такав испит положила у Сарајеву.

Савет је одлучио да се умоли г. Љуб. М. Протић, да проучи ово питање и поднесе Савету реферат.

X

Прочитано је писмо Господина Министра просвете и црквених послова од 27 јуна ове године, ПБр. 7727, којим пита може ли се г-ђа Катарина Богдановићка, учитељица у пензији, вратити у учитељску службу.

Савет остаје при својој ранијој одлуци коју је усвојио и г. Министар просвете одлуком ПБр. 10019 од 1904 године, по којој г-ђу Богдановићку не треба враћати у учитељску службу.

XI

Саслушан је реферат г. г. Миљивоја Симића и др. Свет. П. Стевановића о квалификацијама г. др. Вацлава Ешнера учитеља гимназије.

Према овом реферату Савет налази, да г. Ешнерове квалификације нису довољне ни за професора ни за вишег учитеља. Г. Ешнер треба да полаже цео професорски испит, ако има две године наставничке службе у средњој школи (чл. 105.) и ако испуњава погодбе чл. 108. закона о средњим школама. За вишег учитеља за латински с грчким језиком може се поставити ако положи допунски испит и то општи испит из српског језика и српске књижевности (по чл. 8. Правила о полагању учитељског испита из језика за средње школе).

XII

Прочитано је писмо Господина Министра просвете и црквених послова од 14 овог месеца, ПБр. 12767, којим шаље на оцену и мишљење квалификације г. Владимира Бецића, академ. сликара, који моли за учитеља цртања у средњим школама.

Савет је одлучио, да се умоле г. г. Љуб. М. Протић и Симеун Роксандић да прегледају молитељеве квалификације и поднесу Савету заједнички реферат.

XIII

Прочитано је писмо Господина Министра просвете и црквених послова од 12 овог мес., ПБр. 15268, којим шаље на оцену квалификације г. Владимира Гавриловића, академ. сликара, који моли за учитеља цртања у средњим школама.

Савет је одлучно, да се умоле г. г. Љуб. М. Протић и Симеун Роксандић да прегледају молитељева документа и Савету поднесу заједнички реферат.

XIV

Прочитано је писмо Господина Министра просвете и црквених послова од 9 овог мес., ПБр. 14806, којим шаље на оцену и мишљење предлог г. Ник. Ракића, директора зајечарске гимназије о настави природних наука у средњим школама.

Пошто се у духу овога предлога већ ради на извођењу његову, Савет је одлучно да не улази у претрес овога предлога.

Овим је овај састанак завршен.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

НАСТАВА И КУЛТУРА

Један на српском језику још необјављени извор за познавање питања укинућа старе српске (Пећске) Патријаршије, од важности и за питање о томе, ко јој је црквено-правни наследник.

Последњи велики и знаменити догађаји, који се одигравају пред очима савременика на балканском земљишту, изазивају на размишљање о свима политичким и другим друштвеним творевинама на томе земљишту, не само садањег доба, него и доба наших славних предака, кад су стварали стару српску државу. У часовима, кад непобедни пукови садање Србије пролевањем своје јуначке крви оживљују стару класичну Србију и примичу границе садање Србије границама старе српске царевине, и нехотице се намеће садањем нараштају српском питање: како ли ће се уредити српска црква у новој проширеној српској држави, којој витешки српски краљ Петар I. присаједини српску царску престоницу Скопље, у коме је створена стара српска (Пећска) Патријаршија, е обзиром на тај садашњи велики историјски догађај: на историју о њеном укидању за време турске владавине и на црквено правна истраживања о праву наслеђа те наше установе из царског Душановог доба?

Одговор на ово питање можда ће дати крајњи резултати рада оних великих људи, који су приредили ове велике догађаје што се збивају пред нашим очима. Али, и под претпоставком тога, одговор ваља тражити и испитивањем историје, правила цркве која важе за овакве случајеве и на основу реда, утврђеног историјским развојем хришћанске цркве у опште, и српске православне цркве наносе.

Да би се потпуније осветлило ово важно питање наше у данашње дане у овом погледу, што чини предмет наше нарочите студије *о питању обнављања и наследства Старе Српске (Пећске) Патријаршије*, која ће следовати одмах иза приказа овог на српском језику необјављеног извора за познавање питања укидања њеног за време

турске владавине, сматрали смо за јаку потребу, да, у циљу попуњења празнине за што свестраније и што критичкије познавање рада меродавних фактора при том укидању, изнесемо о томе документа, која је из Протокола Цариградске Васељенске Патријаршије написао негдашњи дугогодишњи писар њен Турко Васиљаки из Врбнице, а критички их изложио чувени бугарски првак Крестовић-паша. Према тим протоколима, а по критичком излагању Крестовићевом, ствар са укидањем старе Душанове српске (Пећке) Патријаршије стоји овако како следује.

Пре свега, акта, која се односе на уништење свете Пећке Архиепископије, односно старе српске Патријаршије, налазе се у Кодексу (Зборнику) протокола Велике Цркве (лист 64. и 65.) и има их три. Први садржи у себи разлоге и начин уништења Архиепископије; други, оставку тадашњег архиепископа Калиника; а у трећем је синодални акт (протокол) о избору првог митрополита за ново створену епархију призрењу од бивше Архиепископије Пећке.¹

А К Т I.

„Године Господње хиљаду седам стотина шесет и пете по Христовом рођењу, када би осуђен на жалосну смрт презрени Ђорђе Спатари, син хирурга Ставракиа, а имаће његово покретно и непокретно и све друго, што имађаше, било у стварима, било у записима (хартијама), конфискује држава с правом (као што је требало), а пошто је власт, по извршеној строгој преметачини, испитала тачно све што се односило на та његова имања, скоро после једне године, изађоше на средину извесне облигације Архиепископије Пећке, према којима је она тобоже дувала поменутом Ђорђу Спатарију. То је био за државу не мали повод за тражење исплате, а наша пак не мала главобоља услед неизбежне и неопходне исплате дугова, тако, да смо се нашли у неприлици ми, предстојници, што стојимо на челу Васељенске Цркве, на који начин да преузмемо дугове и да се ослободимо осетне штете, пошто су архиепископи, потчињени Пећској Архиепископији, били толико бедни и сиромашни да не могаху да плате ни једну пару, с једне стране, а, с друге стране, потраживање исплате од народа наилазило је на јак

¹ Један од ових докумената (први) био је одштампан, у преводу, у Гласнику Српског Ученог Друштва, Књ. VII. 1855, стр. 180. Друга два, према резултату нашега истраживања, нису одштампана нигде. Али, оно што је од нарочите важности за расветљење питања укидања и црквено правног наслеђивања наше старе Патријаршије, то су критичка објашњења Крестовић-паше у његовом раду „*Та ната гез архиепископска гџџи „Ахмедов кај Пешик“*“ *Константинопол*“.

Документа, заједно са тим објашњењима, чине драгоценост овог извора за познавање историјске судбине старе српске Патријаршије. Жалећи што документа не можемо издати и на грчком тексту, можемо рећи једно: да смо се трудили, уз помоћ једног одличног зналаца новогрчког црквеног језика, да превод буде тачан, макар и на штету честоће српског језика.

отпор, а к томе и потраживање исплате од стране државне касе нас је притискивало јако.

Тако, побуђени божанственом ревношћу и испуњени братском љубављу, примисмо на себе тај терет, хтели не хтели, ма да никоме ништа не дуговасмо, и спремисмо се, да ове дугове исплатимо. И тако на уречени дан избројасмо све што је тражено без оклевања тачно, као што се то види из признаница о исплати, датих нам од стране Тарап-Хане Емини... којој нам би наређено да дугове исплатимо.

Тога ради и ми у име награде за наше трудове и подвиге бесмо удостојени од високе државе, да се присаједини и потчини Пећски климат најсветијем Апостолском Васељенском Трону. И заједничком молбом, потписаном и печатима снабдевом у престолници пребивајућих архијереја Пећског климата: Нишког г. Гаврила, (који је имао и мене Београдског Јеремије и Ужичког Господина Митрофана), Скопљанског Констанција (који је имао и мене Новопазарског Господина Гаврила и Босанског Господина Серафима), Самоковског Господина Неофита, Ђустендилског Господина Гаврила, Херцеговачког Антима и Призренског Гаврила, и високом царском одредбом би потврђено сједињење (илхак) овога климата са нашом Великом Христовом Црквом, тако да од сад па на сва времена сви архијереји, који су до сада били подвласни Архијепископији Пећској, да буду и да се зову потчињенима у свему нашем Васељенском престолу, не разликујући се од друге сабраће, и да се рукополажу и у свему да се са њима располаже, као што то бива и са другим архијерејима, потчињеним Васељенском трону, и да сваке године плаћају уобичајену царску мирију, а у епархијама да се спомиње наше канонично патријаршијско име, да се поковају и да слушају као једну главу никог другог до дотичног Васељенског Патријарха Цариградског, пошто је са свим избрисано из општих царских тефтера достојанство некадашње Пећске Архијепископије.

Запис овај, пријатељу читаоче, вели гореспоменути коментатор аката о укидању Пећске Патријаршије, Крестовић-паша, у кодексу Васељенске Патријаршије носи овај натпис: „Равно и истоветно писму, које укратко садржи узроке, услед којих је пећски климат спојен са Великом Христовом Црквом“. А ви сте, читајући га видели, да се у њему не истиче други разлог тога спајања, до једино тај, што су они, који онда владаху (управљаху), строго захтевали новац, који је тобож архијепископија Пећска дуговала обешеном Георгакису Спатарису, с једне стране, и што њој потчињени архијереји не бежаху у снази исплатити те дугове. Дугови, дакле, и опет дугови.

Пре, пак, него што приступимо бележењу других ствари из овог акта, да речемо нешто, љубопитства ради, и о овом Георгакису Спатарису, који се у њему спомиње. Ево шта нам о њему приопштава писац

отоманске историје Хамер: *Отправник послова на двору Влашког Кнеза, Грк Ставракис, да би издржао казну због његових интрига и откривања тајни Високе Порте* буде бачен у затвор Бостанџибаше, а кад га после неколико дана изведу отуда, тада буде доведен и обешен спроћу његове куће на Босфору. (Hammer Histoar de l' Ottoman p. LXXII. t. XVI. p. 139).

Пошто је дакле овај Ставрак Оглу Георгакис био обешен 15. августа 1765. године а све имање његово припало држави, патријаршијски запис казује нам, како су се, по проласку скоро једне године тј. при крају месеца јула 1766., а при попису његовог имања, нашле и признанице архијепископије Пећке, према којима изгледаше да ова дугује, ко зна из каквог праведног или неправедног разлога, новаца око 25.000 као што то тврде логистични патријаршијски кодекси, чију исплату су захтевали од Васељенске Патријаршије исто тако, као што су од ње захтевали и новац, који му је ова на основу три своје признанице дувала, што такође сведочи поменути кодекси. Патријарх пак Самуило, одговарајући како не мора исплаћивати дугове те архијепископије, јер иста архијепископија *није потчињена Васељенском Трону*, од једном као да би задахнут божанственом ревношћу услед идеје, коју му та последња фраза даде, и рећи ће владајућима: *Ну ако ви поменуту архијепископију овоме трону потчините, тада, наравно, и ви сте у праву захтевати те дугове од нас, а и ми се обвезујемо да Вам исте исплатимо.*

И тако, пошто је та идеја, која је имала задовољити захтеве обеју страна, нарочито развијена, склопи се уговор (*смиџолев*) продаје и откуна поменуте архијепископије и буде оној захтевани новац исплаћен, и ето како се у име награде за *трудоу и напоре Васељенског Патријарха удостоји исти од стране Високе Државе уједињењем, потчињењем пећког климата најсветијем Апостолском Васељенском Трону.*

А пошто је то тако уговорено и извршено, а излишно је већ и споредно излази оно, што патријаршијски запис, о коме је реч, додаје: да је тобож заједничким писменим и потврђеним предлогом присутних овде у престоници архијереја пећког климата извршено присаједињење истог — већ истина је само оно, што се затим у њему наводи, да је, наиме, следством реченог уговора *високом царском* одредбом потврђено уједињење (иакак) овог климата са Великом Христовом Црквом (тј. не по мишљу и нахођењу присаједињене цркве, као ствар религиозна и догматична — као што је се у једном случају, о стварима сличне природе изјаснила Велика Црква — већ високом царском уредбом). Ваља међутим забележити још и то, да ако је доиста (јер ћемо даље видети да није) и претходно царској одредби такав предлог, он је, по патријаршијском запису, био потписан само од 6 архијереја (или боље рећи од 5, будући је један, Херцеговачког Антима, потпис био измишљен) исто онако, као и предлог о укинућу Охридске Архијепископије,

а на име: од Београдског, Ужичког, Новопазарског и Босанског, чија су тобоже мњења, с тога што су они одсуствовали у својим епархијама, имала двојица (од поменутих 6) који су једино били у Цариграду. Па какво су право канонско имали ових 6 архијереја потчинити архијепископију, од које су, као што је горе речено, њихове епархије канонски зависиле, кад је архијепископ (као што ћемо одмах видети) поднео био оставку једино тако, да га друго, достојно и подесно лице замени? То нека кажу други, јер ми незнамо.

*

Други запис, који садржи оставку архијепископа Пећског Калиника, гласи:

„Овом својевољном и непринудном нашем оставком објављујем да, пошто немам више могућности да посећујем као архијереј престо свете архијепископије Пећске због тешких и несношљивих њених дугова и, пошто, с друге стране, пожелех да дођем до тихог и безбрижног живота, што сам одавно желео, а сад ми то допушта време, дајем оставку на тај престо, сходно своме властитом и неизнуђеном мишљењу о својој вољи, Свесветом Патријарху Господину, Господину Самуилу и Светом Синоду, који је око њега и светим архијерејима — потчињеним Светој Архијепископији Пећској, с тим, да на њ поставе друго достојно и подесно лице. У томе циљу и за доказ тога се и изврши ова својевољна оставка и би потврђена мојим својеручним потписом и печатом“.

(М. П.)

Бивши Пећски
Калиник оверава.

Погледајте овде, читаоче, прво и прво то, што последњи Пећски Архијепископ Калиник повторивши три пут фразу својевољне и два пут непринудне оставке, износи као једини разлог тешко и превелико бреме дугова архијепископије..., а за тим и нарочито погледајте то, што Калиник, подносићи оставку, није ни у колико мислио да се архијепископија укине, већ просто, *да поставе на њу друго достојно и подесно лице*, одакле се види његова воља да се, баш напротив, одржи архијепископија: Али Васељенска Патријаршија, „покренута божанственом ревношћу“, већ је то одавно друкчије била решила и издејствовала за њу, без знања Архијепископова, као што то видесмо из оног првог записа.

*

Трећи запис, који садржи синодални акт о избору првог, после укинуте Архијепископије Пећске, митрополита ново установљене призренске епархије, гласи:

„Пошто је најсветија негдашња архијепископија Пећска већ уједињена са најсветијим апостолским Васељенским троном уједно са пот-

чињеним јој митрополијама митрополита: Скопљанског, Призренског, Ново-Пазарског, Босанског, Ужичког, Херцеговачког, Београдског, Самоковског и Тустендилског због непрекидних и наизменичних насртаја и навала људи, који с времена на време на разбојнички начин упадају у њу и, противно божанственим и светим канонима св. наше цркве, без одлуке и гласања и мњења најсветијих митрополита њених, а давањем великог новца и кварењем отимаху ову архијепископију. То је чинило, те не само да су, поред вође зала, пљачкани и сваким даном све већим насртајима излагани, трошили се и кварили и невини људи, већ и сав њен христоименити живаљ православни; јер, док једни бесмислено захтеваху, догле други *недостојно* и безумно делаху тако, да је цео онај онамошњи климат допао превеликих и очајних тешкоћа без икога, ко би настојавао, спасавао и чувао, већ је у свима онамошњим црквеним стварима настао био само један преврат и мешавина, услед чега је најпосле наступила крајња опасност, да тамошња митрополија не опусте и да са свим нестане са средине не само пастира, него и пастве, једино за то, што неки у славољубљу своје траже, да како било дођу до архијепископског имена; — то, из тих разлога, дођоше овде у престоницу: досадањи архијепископ Пећски, *који је из својих личних побуда и своје воље поднео оставку* и бивши архијепископ исте архијепископије, а садањи Нишки кир Гаврило (имајући и мњење Београдског кир Јеремија и Ужичког кир Митрофана) са митрополитима тога климата: Скопљанским кир Константином (који је имао мњење Босанског кир Серафима);¹ Самоковским кир Неофитом и Тустендилским кир Гаврилом² и поднесоше заједничку своју и молбу потчињених им Хришћана,³ налазећи се пред најмоћнијим господарем нашим за своје стање и тражећи пре свега своје и спасење својих хришћана путем потчињавања патријаршиском и Васељенском трону нашем. И молба њихова буде услишана те тако и негдашња архијепископија Пећска, са свима горе именованим митрополијама, спојила се је у једно црквено тело тако, да су постале и зваће се од сад па на сва времена митрополије потчињене Васељенском трону и осталом брацком кору, исто онако, као и оне у Азији и Европи из древних времена овом истом Васељенском трону припадајуће митрополије и уврстиће се (митрополити тих митрополија) у кор остале браће, те ће и гласати и своје

¹ Овде није додато као у првом запису и мњење Новопазарског кир Гаврила.

² И овде такођер није додато као у првом запису мњење Херцеговачког Антима и призренског Гаврила.

³ Да таква молба постоји, то нико други, сем тога синодалног записа не тврди; из записа пак Високе Државе, који се на то питање односе, види се да је укинуће ове Архијепископије извршено не заједничком молбом њених архијепископа и њима потчињених хришћана, већ на захтев и предлог самог Васељенског Патријарха и његовог синода, учињеног, путем молба и манзарија.

мнеће давати у свима и сваковреним стварима и потпуно равно осталим митрополитима примати и уживати заједничка одликовања и награде; име пак Пећске патријаршије да се избрише из царских таблица и да се рачуна, као да га никада ни било није.¹

Пошто пак поводом тога негдашњи пећски климат оста незаштићен, без и једног старешине над оним варошицама и земљама, које онда припадаху Пећском званом архијепископу, наиме: Призреном, Новим Брдом, Приштином, Вучитрном, Ђаковом и Пећи, а које сада сачињавају једну епархију и митрополију — Призренску, — то ми архијереји, који се у Цариграду налазимо, побудом и дозволом пресветог и преосвештеног Господара нашег и Владике Васељенског Патријарха, Господина Самуила, сакупивши се у свечесни храм патријаршиски св. великомученика Ђорђа победоносца и извршивши канонско гласање ради налазка и избора достојног и подесног лица, које би наследило архијерејско старање над овом епархијом, истакосмо првог Високопреосвештеног бившег амасијског кир Гаврила, другог јеромонаха; а трећег јеромонаха Данила, чија се имена и заведоше у овај свештени кодекс Христове Цркве 1766. год. индикциона 15-тог, септембра 11-тог.

Кесаријски Макарије имајући менења: светог Кизичког кир Герасима; св. Бруског кир Мелентија, св. Халкидонског кир Јоаникија и св. Дебарског кир Дионисија.

Солунски Теодосије имајући и менења: св. Никомидијског кир Никифора, св. Критског кир Герасима, св. Митилимског кир Антима и св. Месивријског кир Антима.

Санторински Дионисије имајући менења: св. Видинског кир Јосифа, св. Навилијског Венедикта и св. Ферсалског кир Никодима.

Скопљански Констанције, имајући менења: Нишког и председника кир Гаврила.

Самоковски Неофит.

Ђустендилски Гаврил.

Овај запис у опће рећи — по коментатору Крестовић-наше — носи потпис само 6 архијереја, који дају менења и за другу дванаесторицу, од речи до речи, пак, (изузев имена митрополија, епископија, варошица, предела и кандидата), једнак је и на дааку исти као и запис, који садржи избор првог, после укинућа Охридске архијепископије, митрополита епархије Драчке, као да су преписани један с другог. У запису овом као год и оном износе се исти узроци, док међутим мало пре видесмо, да је прави узрок укинућа Пећске патријаршије захтевање и исплата новца, који се Георгакису Спатарису дуговао, и да је

¹ Овај брижљиви патријарх мислио је, да је имао натприродну снагу збрисати са страница целе историје факат, да је *негда постојала* Архијепископија Пећска!!

уступање ове архијепископије Васељенском Трону од стране царске државе извршено у смислу трампе са оном исплатом; следствено, из самог тога записа види се, да су узроци њеног укинућа, који се у овом запису наводе, измишљени и немају никаквог основа. Али и поред свега тога, да не пропустимо и друге белешке, које ће нам и на други начин доказати, како је се онда патријаршија мало бринула о исправности својих извештаја, који су се односили на укинуће поменутих архијепископија.

а) У првом од наведена три записника, где се износи узрок укинућа пећке патријаршије, извршеног путем царске одредбе, видели смо, да се наводи, како су ону тобожњу заједничку молбу у тој цељи поднесу царској држави, потписали шест архијереја: Нишки, Скопљански, Самоковски, Ћустендилски, Херцеговачки и Призренски и да су међу овима она прва двојица имала и мњења по два сваки, друге четворице: Београдског, Ужичког, Новопазарског и Босанског.¹ У трећем пак од та три записа, где се износи као свршено већ присаједињење њено Васељенском Трону, наводи се, како су ту исту молбу потписали *само четири* архијереја: Нишки, Скопљански, Самоковски и Ћустендилски, и да су од ових такођер двојица први имали мњења друге тројице: Београдског, Ужичког и Босанског. Зашто ова битна несугласица између ова два патријаршијска записа, која о једном истом предмету расправљају? Пошто је истина једна и проста, то је нужно да одговоримо, да несугласица та долази и мора доћи једино отуда што, пошто је, као што горе рекосмо, *заједничка* молба, о којој је реч, подметнута (измишљена), то и потписи њени, као такођер подметнути, стављени су непромишљено; онамо *шест* са *четири*, а овде четири са три.

б) У том истом запису првом наводи се поглавито, како је поменути заједничку молбу потписао и Херцеговачки Антим, у истом пак трећем запису нигде се не помиње да је херцеговачки исту потписао. Од куд опет ова разлика и несугласица? Ради решења и овог ситног питања, ми смо, поред горњих наших примедба, хтели да прибегнемо и сигурном нашем вођи свештеном кодексу Велике Цркве и ево шта смо пронашли: пренашли смо да после ова три записа, заведена на листовима 64. и 65. иза листа 65. стоји записан овај акт: „Пошто је најсветија митрополија Херцеговачка, због тога, што је њен архијерејски старешина Стефан, не само са свога архијерејског чина потпуном свргнућу подвржен, већ и царском одредбом због рђавог и стидног свог живота, због бунтовништва и непокорности, коју је показивао

¹ Из овога изводи човек, да је свега Пећи потчињених митрополита или епископа било десет. Но патријарх Јерусалимски Доситеј (в. *Παρά τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριάρχου τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις* књ. 7. набраја у његово време 13 митрополита и 11 епископа (1641—1707).

и раније према Пећи потчињеним негда архијерејима и према старешини онога климата, а и сада према Христовој Великој Цркви, као бунтовник и непријатељ онамошњег хришћанског живља, као и због *многих других канонских погрешака*, које доносе канонско свргнуће, пошто је, велимо, он изагнат, а митрополија остала без заштите, то ми налазећи се у Цариграду сабраћа архијереји иницијативом и дозволом пресветог патријарха Господина, Господина Самујила, сакупивши се у пречасном овом патријаршиском храму светог великомученика Георгија победоносца и извршивши канонска гласања ради налазка и избора достојног и подесног лица, које ће прихватити опште старање над овом митрополијом, истакосмо првог преподобног свештеника патријаршијског храма јеромонаха кир Антима, другог пак јеромонаха кир Јосифа, а трећег јеромонаха Јоакима, чија се имена и заведоше у св. кодексе Христове Велике Цркве године 1766. септембра 23. индиктиона 15-тог“.

Из читања, дакле, овога акта, разумели смо, а разуме јамачно већ сваки, да онда, кад је потписата и тобож предата *она заједничка молба* шесторице архијереја, који се помињу у првом запису и за коју тај запис вели, да ју је потписао и Херцеговачки Антим, херцеговачки митрополит био (тада) не Антим, већ Стефан, а Антим је био прост свештеник патријаршиски и није био изабрат за митрополита херцеговачког, пре, него истом 23. септембра, када је већ месец дана било протекло од укинућа архијепископије (око краја месеца јула 1766.), с једне стране, и сједињења пећког климата са патријаршиским тоном с друге стране, а 12 дана од избора и постављења првог, после укинућа, митрополита призренског (11. септ. 1766.), следствено погрешно вели онај први запис, да је молбу, којом се тражило укинуће, потписао и Антим; или, ако ју је и потписао, потписао ју је лажно као митрополит херцеговачки док међутим био је свештеник патријаршијски. Но пошто патријаршија није била способна за такву пластографију нужно је ипак, да закључимо, да поменута заједничка молба нити је написана, нити киме потписана, већ је била просто подметнута, да би се тобоже оправдало укинуће, те су и потписи забележени на подметнут начин, а без размишљања, онако како се могло.

А у чему би се, Боже мој, састојало *бунтовништво и нешкорност* оног истинског тадашњег митрополита херцеговачког Стефана према Великој Цркви, због које је овај збачен и прогнат? Ти, читаоче, као довиднији од нас моћи ћеш разумети то; што се нас тиче, ми вам стављамо то просто као проблем.

Али није само херцеговачки Стефан, који је при оним околностима подвргнут збацивању, већ је то исто било и са Новолазарским злим Гаврилом и са Могленским злим Германом, као што су записани у кодексу; и они су издржали ту исту казну због *„канонских преступа“* и то,

први 20. марта (т. ј. одмах после укинућа охридске архијепископије), а други у априлу 1767. г., као што сведоче акта, која се односе на ту ствар и заведена су у поменутом кодексу на листовима 71. и 73. Приметити пак ваља, да се први од њих спомиње у првом, а не у трећом запису о укинућу пећске архијепископије (патријаршије), као што то напред рекосмо; а други спомиње се такођер у трећем, а не и у другом запису о укинућу охридске архијепископије, као митрополити, који су дали мњења, онај преко светог Скопљанског, а овај преко Воденског.

Ево зашто се дакле тада ни један од архијереја или лајика, и ако је живео, није усудио више подићи гласа против укинућа поменуте архијепископије: јер је световни и апсолутни црквени монарх, патријарх Самујило архијереје, као антиканоничне свргавао, а лајике на заточење слао, или их на други начин као бунтовнике, „јер су радили против високе царске одредбе“, кажњавао.

У канонској пак самовољи и апсолутној власти својој, а у оним повољним по њега приликама, патријарх се овај беше умешао чак и у патријаршке и автокефалне тронове: Антиохијски и Александријски, издејствовавши помоћу свога синода избор и рукоположење новог патријарха Антиохијског 24. априла, а новог патријарха Александријског у јулу месецу, 1766. г., као што се види у поменутом кодексу листу 59. и 60. можда за то, да на тај начин и с те стране предупреди сваки отпор и протест противу намераваног већ укинућа тих двеју архијепископија.

А да нам не би ко пребацио претераност и клеветање за то, што патријарха Самуила назвасмо *свемогућим и апсолутним монархом*, ми ћемо напослетку овде да наведемо један други акт из помен. кодекса, листа 78., одакле се види, да је овај патријарх, који је у горњим записима обѕао архијерејима охридског и пећског климата, *да ће са осталима бити у Св. Синоду и имати свој глас и мњење* у свима и сваковрсним стварима и да ће потпуно примати и уживати заједничка одликовања и награде, да је патријарх, велимо, овај, пошто је са подручним му синодом починио своја поменута дела, најпосле, немогући да трпи и овај свети синод и свладан гордошћу своје неограничене власти, израдио, да се изда царска наредба, на основу које да сви синодални архијереји пођу у своје епархије тако, да ни један више не остане код њега, те да сам он гласа и ради онако, како сам за сходно нађе, чак и при самим изборима и постављењима архијереја, против изричних канона црквених (види кан. 34. ап. 2. П., 28. IV. и 39. антиохијског). А да би тобож покрио антиканоничност ових дела, обвезао је ове, да напишу и даду му некакво сагласно и пуномоћно писмо, које ми овде доносимо:

„Овим заједничким нашим доказним писмом обѕнањујемо да, *пошто сходно изданој царској наредби* одлазимо у наше епархије и

„пошто при пресветом нашем и преосвећеном Господину и Владици, Васељенском патријарху Господину, Господину Самуилу не остаје скуп сабраће архијереја, то остављамо наша мњења његовој Преосвештеној Пресветости, како би, кад буде потреба, да се канонски гласа ради постављања нових архијереја у којој од епархија, имала његова Преосвештена Светост, снабдевена будући нашим мњењима, истицати и канонски гласати и постављати оне, који јој Богом угодни буду, као год што смо и ми, док смо се у престоници налазили, у име све одсутне наше сабраће гласали. Услед чега ради доказа и сигурности, потписавши се на ово писмо, дадосмо исто Његовој Преосвештеној Светости године 1766. јула 11. долазе потписи: Ефески Мелентије, Никомидиски Ниђифор, Халкидонски Јоаникије, Бруски Мелентије, Трапезунски Доротеј, Пелагонијски Натанаил, Кизички Герасим, Никејски Антим, Солунски Теодосије, Критски Герасим, Навплијски Венедикт, Босански Серафим“.

Не заборавите пак то, да су овде свих 12 синодалних архијереја својеручно потписани и ни један се од њих није потписао као имајући мњења другог, као што то у другом акту видесмо, јер је патријарх Самуило, као паметан човек, хтео да овде буду ствари у реду. Тако пак ненормално црквено стање трајало је пуних 16 месеци, када је 5. новембра 1768. г. овај чувени патријарх, изагнат будући, био принуђен и сам, као што се у св. кодексу, листу 84. и 85. види, да напише ону раније намеравану своју тобож оставку, која гласи:

„Често пута и одавно молио сам пред многим добрим сведоцима поднети оставку, па се нисам удостојио. Сад пак по милости Божјој удостојих се онога, што сам желео ради ослобођења од многих неисказаних мука и брига и да добијем олакшице какве у старости и патњама мојим, услед чега сада овим својеручним писмом са задовољством и пун радости¹ (тим хоће да каже: својевољно и непринудно) дајем оставку с тим, да је онај, кога сабраћа архијереји у место ове Васељенске Патријаршијске управе изаберу, *способан и подесан*. (Исто је овако и архијепископ Пеђски Калиник писао у својој оставци). Услед чега се и потписујем. Бивши Цариградски Самуило оверавам“.

Ко би сранио из љубопитства — вели речени коментатор Крестовић-паша у своме гореспоменутом излагању — ову оставку Самуила са прибележеном такођер у кодексу 2. маја 1763. оставком његовог претходника Јаоникија, видео би и то, да, и *ако је био отеран са престола по царској заповести*, ипак каже исто што и Самуило, да је

¹ Овако исто и Архиепископ Пеђски писао у оставци, да... пошто је добио тих и безбрижан живот, који је одавно хтео да створи, то сад кад му је то време допустило, даје своју оставку на престо *по својој неизмињеној вољи и по својој прозволности*... да се на њ постави друго достојно лице!

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

добровољно дао оставку, да је још одавно то био намеравао и желео да получи. И то је такођер између других један доказ, да не треба да поклањамо никакву веру тима „својевољним“ и „неизнуђеним“, па макар то било и са „пуном радошћу“ оставкама патријараха, архијепскопа и митрополита, које су биле примане само због каноничког реда и завођене у кодекс.

* * *

Изнесећи овај извор за познавање и оцену прилика, под којима је била укинута Пећска Патријаршија, чија је нарочита важност у коментару оставака црквених пећских великодостојника приликом тога укидања, ми знамо да смо попустили једну јаку празнину у прилозима за познавање овог питања. Значај пак овог извора видеће се тек онда, кад се буде у своје време расправљало питање о обнављању и црквено-правном наслеђу пећске патријаршије.

Д-р Милан Ј. Пећанац.

Имајте идеал — Дечја љубав према родитељима — Поштовање и покорност — Како треба деца да покажу своју љубав — Деда и баба — Други чланови породице — Између браће и сестара — Улога старијих — Господари и слуге:

Прва лекција — **Имајте идеал** — Сваке недеље, а и више пута преко недеље, говорићу вам о „моралу“. Хтео бих, деца моја, да још одмах, од почетка школске године, потпуно знате циљ свих разговора, које ћемо имати, и свих оних обавештења која ћете од мене чути. Свакако, постоји „наука“ о моралу. Кад будете били убеђени, да све оно што будете урадили има за собом добре или рђаве последице, надам се да ће вам највећа жеља бити да испуњавате само оно, што је добро, да ће вам сва делатност бити добра. Такође је потребно, зато што добра намера није довољна за све, да познајете и сва она средства која су најпогоднија да ускорите свој напредак, своје усавршавање: потребно вам је, на пример, да знате каквим малим напорима можете *уцити*, па да сузбијете своју саможивост, своју леност. Све се то *учи*: о свему ћемо томе заједнички размишљати; ви ћете ми саопштавати своја искуства и покушаје, а ја ћу вам опет саопштавати своја, и на тај начин утврдиће се и створиће се за вас могућност много бољег држања и понашања.

Али, на што ће вам да знате лепо састављен списак правила о добром владању и држању, ако у вас није чврсте воље и одлучности, да се тим правилима и подвргнете? Или још ако у свему томе не осетите лепоту, нити пак потребу? Није довољно знати шта треба

радити, па да се то одмах и уради; треба још и хтети то учинити и зарад тога врло је важна ствар прихватити правило, коме ћете се потчинити, важно је у том видети *лепоту, величину*, у том још нарочито гледати *дужност* коју треба испунити.

Они међу вама који воле ручни рад, чије су руке веште и умешне, воле да граде мале направе, да граде мале машине. Ту је, на пример, каква мала воденица, сасвим проста или нешто мало сложенија, коју ти ваши другови подижу на каквом потоку, или на речној обали. Пре но што отпочнете, уопште, ма какав посао, у вашем се духу порађа *идеја*; унапред видите шта хоћете да постигнете; створили сте себи *идеал*, и радите на томе да га остварите. Тако треба увек да је у животу који је добар и користан, тако треба да је у животу каквим вам желе да живите ваши родитељи и ваши наставници. Имате пред собом идеал! Зареците се, и обећајте сами себи да ћете бити снажни и то је врло корисно — али такође и одважни, добри, искрени, праведни, услужни и племенити. Покушајте да створите од себе оног малог дечка (ону малу девојчицу), који још у ствари не постоји, али који тежи и тражи да се створи, да постане. Можда ћете се и преварити, или ћете малаксати. — Ваша ће вас *савест*, унутарњом сумњом, обавестити — такође често, надам се, она ће вам рећи: то је добро!

На зиду једне америчке школе стоји написано: *Верујем дечацима и девојчицама*. И ја вама, драга дечице моја, верујем. Знам да сте спремни и да сте готови да посматрате идеал који ћемо утврдити у току наших разговора, како бисте постали дечаки и девојчице искрени, одважни и добри, како бисте били у стању да распростирете радост око себе.

Резиме — *Знати правила доброг владања и понашања није довољно. Треба имати идеал о одважности, искрености, правичности, доброти, и сваког дана га посматрати да бисмо га напослетку остварили. На тај начин се ствара леп и користан живот, и око себе се шири радост и задовољство.*

Питања — Покажите примерима да није довољно само познавати добро, па да се оно и учини. — Шта је идеал? — Који је идеал који ви хоћеће да остварите?

Задатак — Да ли је истина да се може „веровати“ дечацима и девојчицама? — Шта бисте ви радили, па да то буде истина?

Друга лекција — **Дечја љубав према родитељима** — Љубав једнога детета према мајци не изражава се онако као какво аритметичко решење: та љубав *постоји*. Дете воли своју мајку зато што му је она мати. О овоме ћете се такође уверити из овог разговора који сам недавно прислушкивао између једне мајке и њезиног малог мушкарчића:

Дечко — Видео сам некакву госпођу, која је дошла на гробље, била је сва у црнини: црна хаљина, црн шешир. Била је ружна.

Мати (која је такође у жалости и у црнини) — Но, па и ја сам такође у црнини.

Дечко — Ох! али ти си лепа, ти си моја мајка!

Ваша се мајка на вас смеје, она вас мази и милује, брине се и стара о вама, игра се с вама, води строга рачуна о вашем нежном животу. Ви одговарате на њезине осмехе и њезина миловања; верујете јој и поверавате јој се, кроз њу гледате на све. Ваша љубав према њој потиче из оне љубави која вам је већ посведочена. И зато што сте ви били прво вољени и ви њу сад волите. Она је ваша мати.

Исти осећаји, друкчије изражени, зближују вас с вашим оцем. И он је вас први волео: ви му враћате љубав, коју вам је он већ указао.

Међутим, успомене или садашњи догађаји умножавају још ову љубав коју осећате према вашим родитељима. Они се муче зарад вас; покадшто се одају тешким пословима, под чијим напором стењу само да би били у стању да вама прибаве довољно хране, топло одело; они се лишавају свега и свачега да би вас учинили срећним. Ах! кад само на то помислите, срце вам се стеже и у вама настаје потпуно узбуђење целог вашег бића! И ова љубав сасвим *природна*, о којој раније, говорасмо обogaћена је љубављу *признања, захвалности*, којој сад знате побуде.

Желео бих, пријатељи моји, да нико од вас не може да каже: „За мене је све ово лаж“. Знам, да сви родитељи нису добри родитељи. Има немарних мајки, отаца алкохоличара који остављају своје „малишане“ без хлеба. Новине често објављују како понеки родитељи муче своју децу. То је срамно и ужасно! И овакви очеви и мајке тако су мало достојни да се називају овим именом, те се и каже да су неприродни, *денатурисани*. Порок је од њих створио ружна створења. Жалите мале дечаке, сироте мале девојчице, чији је живот сав сачињен од оскудице и патњи. Ако познајете такве девојчице и такве дечаке будите добри према њима, помозите им. И уз то појмите вашу срећу што имате родитеље који вас воле и које и ви можете волети из свег срца.

Резиме — *Сасвим природно волимо своје родитеље, зато што су нам родитељи и што су нас они и научили тој љубави, указујући нам ту љубав први.*

Питања — Зашто се може рећи да је љубав синовља (кћерина) природна? — Како се, размишљајући, дечја природна љубав богата и повећава признањем? — Шта мислите о деци коју не воле и о којој се не старају како би требало да буде?

Задатак — Зашто жалите сироте?

Трећа лекција — Поштовање и покорност — Ваши родитељи, пријатељи моји, имају права на ваше поштовање. Они су ваши претпостављени и својим годинама и својим радом, а такође и патњама и мукама које су претрпели и које их уздижу морално изнад ва', јер ви још ништа не знате о животу. И ништа није тако жалосно као чути децу кад кажу своме оцу или својој мајци *неуљудне, непријатне речи*, незгодне, чак и грубе, које их узнемирују, вређају, које им изазивају тугу и бол. Ништа није тако ружно *као неуљудно, безобзирно понашање, покрети који одају непоштовање*. Погрешке и нестрпљивост ваших родитеља не би их извиниле.

Ваша *покорност* је најбољи пут и начин да покажете родитељима своје поштовање и своју љубав. Њима се покоравати лежи у вашем сопственом интересу, то вам је дужност. Већ смо рекли: ваши родитељи имају много више искуства од вас. Живот их је научио ономе што је за вас добро и такође ономе што је за вас рђаво. Често се дешава да нисте у стању да јасно и потпуно разумете побуде и циљ њихових заповести. Поверите им се сасвим. Они теже и хоће оно што је за вас добро и не наређују вам ништа, нити траже што од вас што би вама шкодило. Не заборавите такође да им ваша непокорност, ваша немарност, ваше устезање такође стварају муке и патње; гледајте да им уштедите те муке и патње, које су у толико веће и дубље, у колико вас они све више и више воле.

Покорност је за дете добра школа: из те школе оно излази снажније, јаче, боље и такође боље припремљено за живот. Зар вам ваши родитељи нису оно што и ваша савест? Не представљају ли вам они у вашим очима дужност? Покоравајући им се: значи, дакле, припремати се за дужност која чини живот лепим и срећним.

Али *како да се покоравате родитељима?* Свакако не „као песето које шибају“, и које се повлачи у своју ложницу уз силно режање. Понека се деца покоравају само кад им се припрети и из прости бојазни од казне. Како је јадна оваква покорност, како она ништа не вреди и ништа не значи! Покорност истученог магарца, која је мало достојна једнога дечка, једне девојчице, који су колико толико „горди“! То је притворна, изазвана покорност, јер онога дана када буде нестало страха, који ју је изазивао, нестaje и те покорности. Покоравате се дакле једновремено и *ио свом разуму* (признајте да вам је покорност корисна) и *из љубави*. И тада вам неће бити тешко покоравати се у свакој прилици, без нарочитог напштења, па ма били и далеко од очију родитељских.

Не запажате ли, деца моја, да кад се покоравате на овај начин, да то не значи бити на то нагнат и присиљен? да то готово значи покоравати се самом себи, јер све то значи од срца *примати* заповести родитељске. Ето, доиста, стварног резултата покорности која

је добро схваћена: та се покорност прима и *према њој се подешава понашање и држање*: то је добар и практичан пут да се постане слободан, а да се не буде ђудљив! То је, у исто доба, једино средство да се буде весео, задовољан самим собом. Чини се задовољство својим родитељима, али се чини задовољство и самом себи: свако у томе добија

Не могу заборавити да понеки родитељи (пожелимо да их је што мање) издају својој деци рђаве заповести. Понеки шаљу своју децу у крађу, а други их наговарају да лажу. Положај овога детета, коме је тако што наређено, врло је тугаљив и деликатан: оно неће заборавити — и поред своје љубави према родитељима — да су и крађа и лаж рђава дела: оно ће се у том убеђењу учврстити и остаће и на даље поштено и увек ће говорити истину.

Резиме — *Дете које поштује своје родитеље пуно је снисходљивости и пажње према њима, како у својим речима, тако исто и у својим поступцима. Оно им се радо и усрдно покорави, и никад неће бити потребно претити њу. Покорност је за дете добра школа правде, истините слободе.*

Питања — Зашто је за дете покорност добра „школа“? — Како се треба покоравати својим родитељима? — Да ли је истина да покорност припрема за слободу?

Задатак — Били сте кадшто непокорни према својим родитељима. Какви су вас осећаји гонили на непокорност? Признајте отворено и искрено.

Четврта лекција — **Како деца треба да покажу своју љубав** — Десиће вам се, мали моји пријатељи, да у животу свом наиђете на људе хладне као стена и вечито љутите, на људе који се никад не смеју, нити пак имају пријатних речи ма за кога, на људе који су увек „накострешени“, који су увек готови на свађу, којима се готово нико и не усуђује да приђе. Но, једнога лепога дана, ипак ћете сазнати да и ти људи скривају под овим трновитим спољашњим омотачем изврсно срце. — Па и то је ипак срећа! помислићете ви. Но, ја бих ипак увек претпоставио да то срце и осетим.

Имати и гајити у себи добре осећаје добро је; *показати их, очигледати их* много је боље.

Ваша је деџа љубав у вама. Она вас чини срећним: неваљалац је несрећан са своје равнодушности и са своје мржње. Срце се храни добрим осећајима као што се тело храни здравом и довољном храном. Но ова деџа љубав губи највећи део своје вредности ако је ваши родитељи, који су предмет те љубави, не осећају непосредно сами собом и не извлаче отуда сву ону срећу и задовољство коју им та љубав треба да пружи. Треба, дакле, ту љубав родитељима изра-

зити, уклањајући им тако ону тугу, што они морају ту љубав да нагађају и наслуђују.

Да ли то треба чинити нарочитим речима, звучним речима? Мама, ја те волим! ја те волим! — То би било неприродно. Код сасвим малог, то је веома пријатно и угодно: — за ваше доба, треба потражити друга средства, која су много изразитија, — у толико пре што речи без дела не значе ама баш ништа. Па и та средства су мала, ништавна, ти знаци љубави и оданости у ситницама, у појединостима: али баш овде *та ситница, та појединост* има превагу: породична срећа сачињена је из хиљадама стварчица које се удружују и придају једна другој, и које су у целини од необично велике важности.

Дете које воли своје родитељи и хоће да их учини срећним загрли их и пољуби кад се јутром диже из постеље и пита их да ли су добро спавали; кад пак пође да легне, оно им такође прилази, грли их и љуби, желећи им пријатан одмор. Његово је расположење увек једно и исто, и то изазива радост и задовољство у кући. Оно показује воље и љубави према послу и не пући се и не љути се ма зашто било. Свагда готово да учини мноштво малих услуга — а те су мале и ситне услуге тако важне у кући где нема послуге, — оно иде да набави све потребе за кућу, чисти обућу, нацепа дрва, иде по воду. Ако му је мати уморна? Оно се тада жури да јој помогне и у другим пословима, приноси јој столицу да се одмори, или какву клупицу; што јој је zgodније. Дете је матери прави „услужник“. Оде ли преко школеког распуста кудгод, лепота и пријатност коју осећа у новом крају, не спречавају га да заборави своје родитеље: то, уосталом, доказују његова писма. Ако његове родитеље снађе туга или жалост, оно ће само умети узети учашћа у њихову болу. На овакво дете родитељи могу рачунати и кад болест наиђе: као никад дотле, девојчица, ако јој је мати болесна, жури се да је замени и постаје права мала газдарица.

На овај начин, овим малим пословима и делањима треба вам да исказујете своју љубав. Све то чини ваше родитеље срећним, и све то умножава вашу дечју љубав, коју овако обделавате и усавршавате. Овако спремљени неће вам бити тешко доцније, кад вам родитељи буду били зашли дубоко у године, да испуњавате према њима свете дужности *моралне и материјалне помоћи*. Да бисте се у овим стварима још више одушевили, ево вам и једног примера, који је наградила Француска Академија, а који је учинила једна млада девојка: „Сад јој је двадесет пет година, а за последњих десет година она је једина потпора својих старих родитеља; оцу је шездесет година, не може с места никуд, готово је увек болестан; мати јој је слепа, сва погурена, никако и не напушта своју болесничку постељу. Њихова кћи узела је под закуп неколико јутара песковите земље коју сама обра-

ђује, и кад се деси да има ма и најмање слободна времена трчи у оближњу фабрику да и тамо помогне и да заради коју пару. Диже се пре зоре да поради по кући све послове и да спреми што је потребно за дневни оброк. *И онда кад је најуморнија и тада се ни по чем не може познати да се ма најмање изменила и да је у љубави према родитељима попустила*.*

Резимé — Своју децињу љубав треба посведочавати онолико исто својим поступцима колико и речима и миловањима. У најмањим ситуацијама породичног живота треба је такође изражавати. Родитељи, кад буду зашли у године, треба код своје деце да нађу моралне и материјалне помоћи, која ће им можда бити потребна.

Питања — Рекао сам вам да треба да „очитујете“, да покажете своју љубав. Шта се хоће тим да каже? — Зашто су знаци љубави у ситуацијама тако важни? — Наведите неколико примера. Испричајте одушевљење оне девојнице.

Задатак — Речите сасвим искрено и отворено шта радите да бисте показали своју синовљу љубав. Да ли је то довољно?

Педагошка примедба — *Питати, пре свега, децу не шта би требало да раде, већ шта раде, да би их тако поставили пред моралном стварношћу која им је својствена, а не пред моралност коју би требало остварити; потом их довести да сама утврде жељене исходе. — Овај задатак је врста практичног вежбања,*

Пета лекција — Баба и деда

Павле влада; његов му је деда био прави и угодни плен: деда се покорава и радио шт му унук заповеда „Деда, чекај“ Деда је чекао, „Не, оди овамо“. Деда би дошао. Пролете је имало сва права младог доба на стару зиму; како су њих двојица заједно сачињавали леу малу заједничку кућицу, овај мали унук, тиранин, и деда заробљеник! Како је јануар тражио да се допадне месецу мају, то су њих двојица спајали и мешали преко дана своје игре, а преко ноћ свој сан. Ох, каква небеска љубав између ова два добра створа. Њих су двојица имали само једну собу; нису се никако растављали; прво слово као и први корак, каква дивна прилика да се разумеју и да заједнички опште.

У овим речима је означена слика правог доброг деде, који је пун милоште и нежности према свом унуку. Мали Павле је несрећно дете: изгубио је своју мајку. Отац му се поново оженио, и ова жена која је требало да Павлу буде друга мајка, није му указивала никакву љубав. Никакве добротe, ничег од милоште и оних материнских брига тако пријатних срцу детињем. Мађија је тврдога срца према сиротом малишану. Но ту му је деда; не пушта своје унуче никуд од себе, стара се о њему и брине се о његову васпитању.

Шта значи и какав је био живот овога деде и његовога унука јасно вам показују речи које сам вам горе навео; но тим речима нисам хтео да вам говорим о њиховој срећи. Не мислите ли, пријатељи моји, да би се утисак који они на нас чине могао овако свести и ре-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

зимисати: Био је једном један деда који је чинио све што му је унук хтео. У горњим редовима донста стоји: Павле „влада“; он је био за свога деду „мали тиранин“. Не плашећи се, да ће бити одбијен, он је изражавао све своје жеље, често и најнескромније; и добри старац се трудио да их задовољи. И ово тиранство било му је пријатно; он је веома волео свога малог Павла.

Овакви су готово увек све деде и све стара-мајке. На искрају живота, после многих недаћа, искушења и патњи, наше старе обујима велика потреба искрене љубави према малима. Ту су им њихови унуци са својом милоштом, својом наивношћу и својим младачким несташлуком. Деда и баба налазе у њима оно, што им недостаје: веселост, чак мало и претерану, радост коју осећају од живота, милошту која их загрева, па и охрабрује и куражи. И зарад свега тога, они су, мили моји, тако „слаби“, тако „попустљиви“ према вама. Један велики песник који је био необично добар отац у породици и који ипак зато никад није пропустио да не изгрди и да не казни своју децу, признаје да су његов унук и његова унука имали потпуну владу над њим, и кад би његову унуку, зато што је ћушкала прет у нос, осудили да добије само суха хлеба за јело, он би тада, потпуно кршећи добру дисциплину, која би требало да влада, пружао својој унуци слатка или масла.

Радујте се и уживајте у љубави ваших старих. Та је љубав снисходљива, свагда се прелива, и изражава се бесконачним благостима које нећете другде наћи. Њихове „слабости“ према вама падаће вам доцније на ум, изазваће код вас успомену пуну признања и захвалности, на вашим уснама заиграће осмех, којим се изражава љубав и поштовање.

Радујте се томе, уживајте у њима, али то никад не злоупотребљавајте. У овој њиховој љубави права је златна руда, која се да годинама вадити. Не треба бити ни сувише лаком, и узети је сву и преко мере.

Али не треба вам непрекидно мислити на то да уживате у миловањима вашег деде и ваше бабе. Не заборавите своје дужности према њима. Старост је код њих изазвала извесне погрешке, којих се ни ви нећете моћи отрести само кад наиђе време. Код њих се јавиле извесне мале мане, чудновате; скучене навике, које вам чак могу изгледати и смешне. Све то вређа младост која је у полету, с тим се она сукобљава у својој потреби за брзином; живот и навике ових старих притискују и спречавају нове навике које собом доноси свака генерација. Њихово расуђивање носи на себи такође отпечатак њихова доба; код њих нема оне дрскости и одважности вашег доба; они су плашљиви и врло обазриви.

Ове разлике никад не треба да утичу на вас у погледу вашег поштовања према њима. Чувајте се да им се никад не ругате; будите стрпљиви према њима, будите према њима увек добро расположени. Оно што су они сад, то ћете и ви бити доцније. Помислите само на страховити бол, који може у њих изазвати подмешљив осмех, увредљива реч, незгодан покрет. Поштујте их увек, и нека је то поштовање готово једнако с побожношћу.

Учините још и више. Притеците им у помоћ. Врло многе и многе мале услуге њима су врло корисне! Ако не могу никад из куће и ако би им можда било досадно, пошто их је за кућу и постељу приковала вероватно каква болест, причајте им тада шта сте видели; читајте им новине или какву лепу књигу; покушајте све могућно да их разгалите и развеселите. А ако сте случајно далеко од њих, нека им тада ваша писма буду одјек ваше радости и ваше љубави.

Живот им је можда тешко падао: нису их поштеделе патње, туга, и разна многобројна искушења. Од вас се сад тражи да им будете њихова радост, њихова потпора, њихова снага. Будите им сунчани зрак!

И доцније, кад њих више не буде било, ви ћете моћи, мислећи на њих, сећати се са задовољством на срећне дане вашег детињства.

Резиме — *Деда и баба осећају некакву посве нарочиту нежност према својим унуцима: њима треба указивати врло много љубави, не треба ниподашгавати њихове навике, треба им увек притећи у помоћ, развеселити их и разгалити их.*

Питања — Шта знате из оне приче о малом Павлу и његовом деди? — На који начин треба учинити срећном и задовољном старост деде и бабе?

Задатак — Објасните оно: „Као што јануар тражи да се допадне месецу мају“.

Шеста лекција — Други чланови у породици — Пре но што бих вам говорио о вашој браћи и о вашим сестрама, хоћу мало да вас позабавим оним створењима, која бисмо могли назвати „другим члановима у породици“, ту хоћу да вам говорим о ујацима, ујнама, теткама, стричевима, рођакама и рођацима.

Добро је познавати их: то је, уосталом, и лако за све крвне сроднике. Али се често дешава да се ступи у ма какве односе са даљним рођацима прилично касно, што обично долази отуда, што не станују сви у једном истом месту. Не светујем вам никако да према својим рођацима будете равнодушни. Пролазник с којим се сусретнемо на улици, на путу, наш је ближњи: но и поред тога он је за нас туђинац. Но *тесне везе* везују нас за све чланове наше породице: крвне везе, заједничке успомене, место рођења, жива и снажна приврженост, које нам није ни лако а и не приличи нам кршити их и ломити их. Посета,

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

честитка о свечаним данима (венчање, имен-дан, рођен-дан, слава, унапређење) или изјава сажаљења, све су то знаци пријатељства и љубави што се увек радо и добро прима, и што одржава узамну љубав.

Велика би несрећа била за вас, драга децо моја, кад бисте ви у својим блиским рођацима и рођакама гледали само она створења, која су ту да вам чине поклоне. Мисли се на њих нарочито у оном тренутку кад има што да се добије, кад је на пример Нова Година, рођен-дан или при крају године по положеном испиту. И тада се рачуна на њихову доброту или њихову слабост, да се од њих извуче нешто новца, правећи при том мило лице. Недостојан положај, рђаво понашање, чега вам се доиста ваља чувати.

То је као и оно срачунато интересовање, које нагони извесна створења да изражавају и испољавају своју љубав (љубав према приликама и околностима) према оним својим рођацима, чије здравље у велико попушта, који су на ивици гроба, који чине распоред са својим имањем, и од којих се хоће да добије ма најмањи „пристојан део наслеђа“.

Не заборавите такође да и ако имате права да се поносите вашим родитељима, који су успели и стекли поштевања и положај, да ни у ком случају не треба да презирете оне чији је положај за увек остао скроман и осредњи.

Сетите се такође оданости ваших стричева, ујни, који се не устежу да замене своју браћу и сестре, који су помрли, и који се примају дужности да подижу децу својих рођака, која су остала сирота. Сви ови наши крвни сродници сачињавају *проширену породицу*: нека се ваша љубав и ваша оданост пренесе и распростре и на њих.

Резиме — *Стричеви, стрине, тетке, ујаци, рођаци и рођаке образују проширену породицу: свима њима дугујемо искрену љубав, која је потпуно чиста од сваког сифузног рачуна и сифузне добити.*

Питања — Шта треба подразумевати под „проширеном породипом“? — Којих се рђавих осећаја треба чувати према својим крвним сродницима?

Задатак — Испричајте ми какав изгледа породични скуп; какви вас осећаји обузимају.

Седма лекција — Између браће и сестара — „Заједно смо ишли у школу, заједно смо се из школе враћали кући; изјутра ја бих носио торбу с књигама и јелом зато што је била тешка; у вече, опет, носио би је он за то што је била много лакша. Увек смо били заједно и све нам је било заједничко. Никад нисам допустио да га ма ко вређа; а и он, кад бих се ја ма с ким дохватио, и не питајући о узроку свађе, не обзирући се ни на узраст ни на број непријатеља, свом силином

својих малих руку притицао би ми у помоћ, и ја сам се једновремено осећао снажан и угодно и постајао сам страхан; само сам се плашио да он кога не удари незгодно.

„Кад би био кажњен и на њега би та казна дејствовала као страшна неправда. Кад би ме казнили и дали ми само сува хлеба, он би тада знао како да ми сачува половину својих јабука или печених кромпира. Једном ми је дошао сав уплакан, па ипак ми је тада донео парче шећера, један грозд, и два три парчета печена меса. Права краљевска гозба! Питао сам га и дознао за шта је плакао: „Ах, рећи ће он, чорба је била тако добра и веома пријатна“. Звао сам га по имену; али он мене никад није звао по имену, никад, кад би мени говорио, или кад би другима о мени говорио, није пропустио, а да не каже: „Мој брат“, „брате мој“! Таква је била наша узајамна љубав коју његов карактер и његова племенитост не чињаху оholом, нити пак мене завидљивим“.

Овако говори о љубави између браће један велики писац. Ова прича пуна свежине и искрености, поред тих својих одлика, још је богата и корисним поукама.

Два брата иђаху *заједно* у школу. Не волим да видим и да посматрам браћу и сестре, како свако вуче на своју страну, како свако иде за свој рачун, не водећи рачуна и не старајући се једно о другом, као да су у вечитој свађи и омрази. Имате једног истог оца, исту мајку, сви сте из једне исте породице, везе које вас удружују и везују не могу бити тешње ни срдачније: треба живети „заједно“. Треба заједно да идете у школу: пут не изгледа тада тако дуг; на путу се разговара; посматра се оно што се заједнички види на ливади, у шуми, на улици. Треба такође заједнички живети у кући, не треба се издвајати из заједничке куће, живети одвојено, не имајући никаквих веза нити односа са кућом свога брата или своје сестре, не треба живети оним издвојеним животом онога саможивца који ћути као заливен и у чијој кући увек преовлађује рђаво расположење и љутина. Напослетку треба заједно живети срцем, треба једно другом посведочавати љубав, треба измењивати узајамне утиске, идеје, планове, напослетку једно другом олакшавати досаду: све то зближава, уједињује све то чини срећним.

Наставимо да даље разматрамо ону причу. Пада у очи она реченица: Увек смо били *заједно* и све нам је било *заједничко*. Све им је било толико и тако заједничко да се млађи брат никад није запитао да ли старији брат има права или не. Кад би се старији брат свађао, млађи, ма да је био мањи и слабији, прилазио би му у помоћ свом моћи и свом својом силином. То је била она једнодушност, која се мора сваком допасти, и којој се свако мора поклонити. Она у исто доба указује на мало, племенито, срце и на одважност којој вреди подра-

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИБЛИОТЕКА

жавати. Ах! свакако, пријатељи моји, не бих вак никад световао да се између браће и сестара створе мала тиранска удружења, која би их окружила њиховим ђудљивим вољама. Пре бих вам рекао, кад прође каква свађа и каква туча, да тада рекнете од прилике овако: „Бранио сам те зато што су те напали и зато што си ми брат. Али кад смо овако остали у двоје, кажем ти, да ниси имао права. Узми се на ум, и гледај да ме више не доводиш до оваквог искушења“. Између браће и сестара треба све да је заједничко, али ипак зато треба свако од њих једно другом да каже све што му не ваља и што му није у реду.

Уосталом, имати „све заједничко“ значи још одржавати такву везу и такво пријатељство да све што се деси срећног или несрећног ма коме од њих весели или растужује оног другог. Старијег брата су казнили, и осудили да за јело добије само сува хлеба; млађи брат умео је тада склонити нешто ораха и јабука и однети их своме брату; једнога дана опет, кад је старији брат био поново кажњен, кад је у кући била права краљевска гозба, и кад му је млађи брат склонио од свакога јела по мало и то му однео да се заложу, плакао је овај што му није могао донети и топле чорбе, која је била тако лепо зготовљена. Овај мали дечко донета трпи што му је старији брат кажњен и што му нису дали да једе оно, што су јели и остали укућани. Душа у овог малог дечка биће доцније врло милостива, врло примчива за све оне који трпе и пате. Чувајте се да се не смејете браћи и сестрама кад буду за што опоменути или кажњени; помислите да су они са тога нерасположени и тужни, и учествујте у њиховој тузи и нерасположењу.

Друга ми још једна карактеристична црта пада у очи у оној причи. Није било никад никакве ни охолости ни зависти између ова два брата. Оног млађег волели су што је имао кудраву косу, лепе очи, што је био уопште умиљат. Но са тих својих одлика није био нимало сујетан. Старији брат, далеко од тога да му на овоме завиди, и сам је потврђивао то опште мишљење и сам је веома волео и ценио оне братовљеве особине.

Нећу вам овде, децо моја, набрајати све оне дужности, које треба да владају између браће и сестара; набрајање би било врло дуго, и ако би требало о свакој тој дужности проговорити ма и по једну реч, веома бисте се заморили. Рећи ћу вам само ово: нека су вам увек пред очима ова два брата, они су као добра браћа живели један за другог и били су срећни.

Резиме — *Браћа и сестре треба да живе заједно паметним животом, треба да се воле, да се узајамно помажу, и да се чувају вређања које изазива сујета и завист.*

Питање — *Какве су дужности које налаже заједнички живот браћи и сестрама? — Како могу једни другима притећи у помоћ?*

Задачак — Испричати својим речима ону причу о оној двојници браће и начинити своје закључке.

Осма лекција — Улога старијих — Колико сам пута досад чуо где се у појединим породицама вели: „Ти си старији, треба да претходиш примером“. Тим се, пре свега, хоће да каже да мали посматрају и гледају шта раде старији и да им подражавају. Тим се после тога хоће да каже да вам та околност што сте старији намеће одговорност у погледу ваших млађих сестара и млађе браће и то одговорност, којом доиста треба да се поносите и гордите. Ваше је васпитање већ одмакло знатно напред, у свом васпитању и учењу већ сте много што шта прихватили и усвојили: право је да и кад на вас ред дође од тога и другима по штогод дате и пружите. И не траже се од вас само речи, напротив траже се од вас дела и добри примери.

Познато вам је да је пређе, у давнини, постојало право старијих, право старешинства. То право ми смо данас заменили *дужношћу старијих*. Данас сматрамо да је дужност старије деце да помогну својим родитељима у раду, у кући, како би било што лакше васпитање њихове млађе браће и сестара. Ми одајемо велико поштовање и признање онима, који су се, поставши породичним старешинама, жртвовали да подигну и васпитају своју млађу браћу и своје млађе сестре, ублажујући им на тај начин тугу и жалост, што су изгубили родитеље, који би се постарали о њихову васпитању и одгајивању.

Резиме — *Постоји једна дужност старијих: и она се састоји да се претходи лепим и добрим примером млађој браћи и млађим сестрама, и да им се, ако је то потребно, обезбеди њихово васпитање.*

Питање — У чем млађи подражавају старијима? — Какве примере треба старији увек да пружају млађима? — Шта мислите о оним старијим који се брину о васпитању и подизању своје браће и својих сестара?

Задачак — Упоредите дужност старијих с правом старијих.

Девета лекција — Дужност господара према слугама

(Служи онога који те служи, јер то је потребно; помисли да и он има своје право као што ти имаш своју дужност; штеди мале, слабе, буди господар каквог би желео сам да имаш).

Сви они који имају слугу требало би добро да размисле о горњим речима и да у пракци примене савете, које оне речи садржавају. Ове речи подсећају господара да је и његов слуга човек као и он што је, чија се морална вредност може равнати његовој; човек који свакако има дужности, али чија права треба такође поштовати. Овај човек самим тим што је слуга „мали“ је, „слаб“ је; потребан му је господар да би могао живети. Господар управља, влада над њим својим богатством: „судбина га је учинила богатим“, вели се на једном месту — судбина а може бити и рад. Ма како било, господар има у својим

рукама силу и моћ, коју ни у ком случају не треба да злоупотребљава. Слуги је потребан господар, а господару је опет потребан слуга — но један је од њих двојице моћнији од оног другог. Овај „моћнији“ требало би да буде господар онакав „каквог би сам себи желео“, кад би случајно морао постати слугом.

То су општа правила. Погледајмо сад како та правила треба применити.

Пре свега треба имати на уму да се од својих слугу не изискује *претерани рад*. Онај рад који се тражи од своје стокe, од волова, на пример, који имају прометну трговачку вредност, такав рад захтевати од својих слугу било би потпуно нечовечно. Потом треба их *подједнако награђивати* према услугама које нам чине. У нас може бити само презрења за оне господаре који се користе бедом и скрушеношћу оних од којих траже рад, и које за тежак и заморан рад награђују „кором хлеба“.

По извесним фабрикама и великим радионицама где радице остају на преноћишту по пространим одајама, постељне пресвлаке скидају се три или четири пута годишње, и по себи се разуме да се ту накопило сваковрсног гада и намножило сваковрсне нечистоће; ове спроте раднице нису у стању да трену преко целе ноћи, и њихово здравље пропада са ове беспримерне нечистоће коју одржава лако-мост и грамжљивост господарева. *Дати пристојан и чист стан и добро хранити своје слуге* — то је такође једна од најважнијих дужности, које имају господари. То је обоје као део плате и награде. И ово је питање савести онога који употребљава слуге на рад и који је примио на себе одговорност у погледу радника и раднице, која се повећава ако су ти радници и раднице млади, ако су у доба пораста и развијања, од чега зависи здравље потоњег одраслог човека и одрасле жене.

Дати служитељу, раднику, радници, оно што им је потребно, све то још није довољно. Човек не живи само о свакодневном хлебу и за хлебац. Човеку је потребна *атмосфера поверења, љубави*, у којој се може радити весело и развијати се. Нека дакле господар учини своје слуги живот пријатним и угодним. Такав живот може постојати чак и поред тешког и претешког рада, ако су у господара као посве обична ствар доброта и речи које охрабрују и кураже. Никад нека нема у господара речи које понижавају, нека се никад господар не пући и не горди, нека му држање није такво да мучи и понижава слуге нека је далеко напетост и осорљивост. Не заборавимо, ако у нашој кући имамо служавке, колико оне извесних тренутака морају бити тужне и ожалошћене, што су силом околности биле приморане да оставе своје родитеље, своју браћу, своје сестре, своју кућу. Наша кућа није у стању да им њихову замени. Потрудимо се бар да им створимо у колико је то могућно, *другу породицу*, у којој ће се колико толико

осећати као да су код своје куће. Проговоримо с њима коју пријатну реч, обавестимо се о њиховој радости и о њиховој тузи, које их кадшто обузму, дајмо им слободе, на коју имају законитог права. Свагда имамо и могућности и времена, ако се не покажу достојне наше приступачности, да им укратимо наше поверење и у неку руку нашу наклоност. Не, и у том случају не заборавимо да нам из речи просијава доброта: такве речи биће много живахније и снажније.

Понеко ће ми можда рећи: „Нема по кућама слугу и радника — помагача; можда их је некад било. Што се мене тиче мени је намењено више да се покоравам, да слушам, но што заповедам. Све што је горе речено, на мене се не односи“. Могућно је и то, али мало очекујте, па ћемо и о вама говорити. Но, да ли је могућно да вам никад нико и ни у чем није помогао? Можете ли тврдити да никад у вашу кућу није ушла ни једна надничарка, да вам ма у чем помогне? Зар никад ништа нисте купили с кућнег прага од каквог продавца: млеко, на пример, зелен, и т. д.? И зар није ту још маса оних којима се обраћате за хиљаде малих, ситних услуга? Зар нису све то у неку руку ваше слуге?

Одобрите ми и верујте мојим речима: ову лекцију могу саслушати сви, и богати и сиромаси. Сви се ви можете одлучити да будете „онакви господари какве би сами тражили и желели, кад бисте били слуге“.

Резиме — *Правда и доброта налажу господарима дужности према слугама. Треба да буду умерени у својим захтевима, треба да дају плату која одговара уложеном труду, треба да буду човечни и благонаклони.*

Питања — Како треба поступати са слугама? — Бити према њима правичан да ли је довољно? — Каквих нарочитих дужности треба имати према служавци која је оставила своју породицу.

Задатак — Разрадити ову идеју: „Буди господар каквог би сам желео да имаш“.

Десета лекција — **Дужности слугу према господарима** — Свакако ће вам бити јасно кад знате какве су дужности господара према слугама какве су и дужности слугу према господарима. Кад господари имају дужности према својим слугама, природно је да тако исто и слуге имају дужности према својим господарима.

Пре свега дугују *свестан, предан рад* у накнаду за награду и плату коју примају. Постоји реч забашуривање, варање. Варалица узима новац од свога господара и ради што је могућно мање, не паштећи се да уради како ваља. То је лопуза и нитков, не треба се плашити и устручавати се да му се то не рекне. У извесним случајевима чак би био и злочин не рећи му то. Уверен сам да ви никад нећете

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

бити такви. Ма што радили, радићете како ваља, добро и смишљено, уносећи у тај рад сву вољу и сву моћ.

Добар слуга је *поштен*. Он се никад не споразумева с продавцима, који продају његовом господару поједине ствари, да заједнички краду. Напротив, њему је увек пред очима интерес куће, као год што су му и послови господареви његови лични послови; гледа да уштеђује на куповини, да купи што јевтиније, и пази да се купљене ствари не растурају. Никад му се неће са уста измаћи: „Шта ме се тиче; не плаћам ја из свога џепа“. Не задовољавајући се да буде *уљудан*, да отклања господареву љутњу и прекоре, он постаје потпуно *дискретан*, и никад неће причати шта се ради у кући, нити ће из куће износити тајне и поједине сцене породичног живота. Не понаша се као према непријатељима према онима, које служи; сматра се да је њихов саставни део.

На тај начин добар слуга стиче поштовање, љубав, и постаје достојан наклоности својих господара.

Понеки иду и даље. Прелазећи границе дужности, иду чак и до пожртвовања. Има слугу који деценијама служе своје господаре које они помажу кад су и у добру и у зау, жртвујући им своју плату, дајући им чак и своју јадну уштеђевину.

Резиме — *Добре слуге свесно раде и помажу својим господарима. Они су поштени, одани, искрени, поверљиви и заслужују, на тај начин, поштовање и љубав својих господара.*

Питања — Шта мислите о онима који не раде како ваља, и који свој посао отађавају на дохват? — Покажите како један слуга може бити поштен, поверљив, искрен?

Задатак — Шта мислите о слугама који расипају новац својих господара и који веле: „Шта ми је стало, не плаћам ја из свога џепа“.

Општи преглед свих десет лекција

Породица

Дете се рађа и живи у заједници, која се зове породица. Без породице за њега би настала превелика опасност; не би имало ничег ни у моралном ни у материјалном погледу: такво би дете било несрећно.

Ова *природна* заједница пробуђује у њему осећаје који су такође *природни*, и добротности која отуда, из те заједнице прима, стварају му *тачне*, одређене дужности.

Поновимо их у кратко.

Деца, родитељи, деда и баба — Љубав деце према родитељима не проистиче ни из каквог рачуна, нити пак из нарочитих разлога; та љубав *постоји* и довољно нам је само то да утврдимо. Кад те љубави нема, кад она недостаје, тада имамо осећај према ствари која је аномална и право чудо.

Међутим, ова дубока привезаност према пореклу коју можемо открити јесте љубав родитеља према њиховој деци која и чини те се порађа, ствара и јача љубав деце према њиховим родитељима. И ова родитељска љубав изражава се милоштом, осмехом, старањем, пажњом, кад што прекором па и казном, што им све налаже њихова јасна и увиђавна нежност.

У накнаду за ову љубав којој нико није у стању да промери дубину и просторност дете *ће поштовати* своје родитеље, својим речима и својим поступцима; оно *ће* им се брзо *покоравати*, покораваше им се из увиђавности и из љубави. И ово поштовање, ову покорност дете *ће* потврђивати не само речима и пријатељским опхођењем и држањем (што је, уосталом, сасви законито) него и нарочито још својим поступцима, у свима приликама свога живота, у кући и ван куће, баш онако као да су му његови родитељи увек поред њега и с њим.

Деда и баба осећају некакву нарочиту нежност према својим унуцима, нежност која често граничи слабошћу. Унучад не треба никад да злоупотребе ту љубав, ту нежност. Треба напротив на сваком кораку да посведочавају своју љубав према њима, не треба да их спречavaju и муче у њиховим навикама; напротив, треба да им приђу и притекну у помоћ, да их развеселавају и разгалају кадгод могу.

Браћа и сестре — Што се тиче браће и сестара они су уједињени и удружени тако тесним везама да изгледа немогућно и замислити да међу њима не влада најчвршћа и најпоузданија љубав. Да би та љубав сачувала сву своју чистоћу, треба да учине све па да одагнају од себе оно што би их могло раздвојити: вређања, исмевања, сујету, завист. Узајамно се разумети то је најбољи пут да се узајамно воле.

Не треба такође заборавити да ваља одржавати и добре односе са својим крвним сродницима: сви они с нама заједно сачињавају *проширену породицу*; свима њима дугујемо искрену љубав, у којој неће бити никаква сувишна рачуна.

Господари и слуге — Са слугама треба поступати као да су саставни део породице, треба с њима поступати праведно и лепо. Са своје стране они ће бити дужни да уложе свестан рад; они треба да буду поштени, одани и поверљиви.

Идеал — Представите себи, пријатељи моји, какву велику кућу, какву задругу, у којој под истим кровом станују деда, баба, родитељи, многобројна деца и верне слуге. Поштовање и узајамна љубав владају у тој кући. Нема ту никад рђавих и неплеменитих осећаја. Свако се труди да другом учини задовољство. Какав срећан живот! Зар такав живот не постоји само у вилинским причама? Свакако не. У нашој је моћи и власти да такав живот створимо. Довољан је само један

обрт мађијског штапа. И тај мађијски штап није ништа друго до добра воља и љубав. На тај начин може почети да се остварује идеал о ком смо раније говорили. (Прва лекција).

Лектура — *Право породично наследство* — Да би спасао породичну част, коју је компромитовао својом погрешком син, оцу је требало сто хиљада динара, коју је суму могао прибавити продајом породичног, предачког имања, које му је било веома драго, и за које су га везивале многе успомене. Скренуше му пажњу да је породично наслеђе и да се у то не дира. Ево шта им је он на то одговорио:

„Изнад материјалног наследства ја стављам морално наследство. Наследство не чини породицу. Генерација једна за другом стварају и одржавају породично наследство. Породица, која је осиромашила, може опет прибавити имање. Кад је породица пак изгубила своје традиције, своју веру, своју част, кад је она сведена на заједницу личности које су узнемирене и узбуђене супротним интересима и које претпостављају своју судбину њезиној срећи, тада је таква породица тело без душе, лешина из које базди смрт, и најлепша имања неће јој повратити живот. Земља се откупљује, врлина пак једне расе не откупљује се“.

Мисли — Најодвратнија и најгнуснија је незахвалност деце према родитељима. Тако вам се већ укоренила навика да увек нађете раширене руке које су вас однихале! Зна се врло добро да ништа не може учинити да попусти срце које увек очекује ваше, ма да га никад нема целог.

Питања — Шта је породица? — Какве су јој битне одлике? — Какве су наше главне дужности према оцу, мајци, и према свима осталим члановима?

Задаџак — Показати да поштовање и љубав садржи у себи све наше породичне дужности.

Le Volume Бр. 1—5, 14; 1912.

Сп.

НЕЗАВИСНОСТ И ДИСЦИПЛИНА

Једно питање које се истиче као врло важно између осталих важних питања јесте и питање: о независности и о дисциплини. Данас, кад су методе „самоуправљања“ по нашим школама, ако не потпуно усвојене, а оно бар опробане, и кад се о њима већ води рачуна, ова два питања, питање о дисциплини и питање о независности, изгледа да су међусобно тесно везана. Дисциплина која се силом намеће, дисциплина која није схваћена како ваља, која није добровољно примљена, та дисциплина није достојна овога имена, она се толико разликује

од праве дисциплине колико се разликује дресура од васпитања. С друге стране независност која изгледа да тежи да нас ослободи сваке обвезе, и сваког правила, та независност није она коју тражимо и којој тежимо: независан је овај који уме да управља сам собом, који уме себи да постави извесно правило, који уме да се вољно потчини законима који су му познати. Дисциплина и независност чине целину.

Но ови односи, овако очевидни и јасни за васпитача, нису то никако и за ученика. Ученик, *à priori*, сматра да су дисциплина и независност два израза, два појма, који се искључују, и први је у толико одвратнији, у колико потреба овог другог чини да империозније осети.

Но према мишљењу наших ученика у овом питању не треба да будемо равнодушни. Нека нам слободно искажу све што мисле о дисциплини, о независности и половина пута који дели и раздваја њихова мишљења од наших биће савладана. Откривајући нам своје идеје, они их у исто време откривају и самима себи, и оне им постају јасније; и ово разјашњење и светлост у идејама гони их и натерује да критикују, да модификују свој први суд, и наносајку успевају да открију истину за којом ми жалимо што ју им нисмо могли саопштитити, предати.

Учињен је покушај; извршена је проба у једном само разреду једне женске гимназије:¹ резултати овде добивени не могу имати општег значаја и вредности, но они тако добро одговарају посматрањима која смо сви могли учинити, да нам изгледа да их треба изнети, пошто ће свакако бити од интереса извесном броју наставника средње школе.

(Дат је овај задатак:

а) Анализирати карактер пса и вука у басни „Вук и пас“; реците шта мислите о овим двама створовима.

б) Испричати оба акта независности. Изнесите свој суд.

„Какве идеје, какве осећаје пробужује у вама реч дисциплина? — Мислите ли да вам је дисциплина, која вам је наложена, корисна?

Постоји ли лична дисциплина, дисциплина над самим собом? Покажите у чем се састоји помоћу позајмљених примера из вашег рада или вашег живота и испитајте да ли је она супротна независности“.

Басна *Вук и пас* гласи овако:

Био један вук, сама кожа и кости, тако су будни чувари били пси. Вук срете једном једног пса који је био толико снажан колико и леп; угојен, светле длаке, и који се, само из непажње, био удалио од куће. Напасти пса, рашчерецити га и растргнути, то би вук радо учинио.

¹ Девојчице између 15 и 18 година.

Али ваљало се борити, а пас је био снажан мужјак који би се снажно брашио. Вук му скромно приђе, отпочне с њим разговор, и похвали му добар изглед и гојазност, чему се, вели, диви.

— Од тебе зависи, господине вуче, па да будеш гојазни као и ја, одврати му пас. Напусти шуму, учинићеш паметну ствар: твоји су суплеменици у твој бедници, паћеници. пркавају од глади. Јер, тамо нема ничег сигурног, нема никад гозбе, а увек је куршум над главом. Пођи за мном и судбина ће ти окренути набоље.

Вук настави: — Па шта треба да радим?

Пас: — Готово ништа; бранити кућу од лопова и просјака; умиљавати се око укућана, допадати се господару, то је све; и тако храна постаје богата и сваковрсна, јер су ту остаци разних јела, која се на трпезу износе, не говорећи о многим милоштама и лепим речима.

Вук је већ замишљао своју срећу и у очима му се засијаше сузе радоснице.

Кад су били на по пута спази вук да је у пса огуљен врат.

— Шта је то? Запитаће он.

— Ништа.

— Како! Ништа!

— Па, тако, ситна ствар.

— Даље, даље, реци слободно.

— Па ланац, којим ме вежу, можда је томе узрок.

— Којим те вежу! одврати вук, значи да ти не идеш слободно куда хоћеш?

— Не увек; али, то није тако важно.

— Важно је, те још како, да не бих по ту цену пристао ни на један твој оброк, па чак по ту цену не бих хтео ни царско благо.

Изговоривши ове речи господин вук побеже и још и дан дањи слободан јури).

* * *

Идеје које наше ученице имају о независности¹, пре сваког објашњења, и пре сваког дубоког размишљања о истављеном питању, врло су категоричке. Независност се састоји у томе да се нема никаквог господара над собом, и да се ни од ког не зависи; бити независан значи радити што се хоће.

Вук у басни ужива „неограничену слободу“, „он није потчињен вољи својих господара“; напротив живот код пса није никако завидан, јер „он је увек приморан, обавезан, да се покорава“. Кад се од овог

¹ Прва питања за расправљање била су ова:

а) Анализирати карактер пса и карактер вуков у басни „Вук и пас“; реците шта мислите о овим двама створовима;

б) Испричајте два акта независности. Оцените их.

посебног случаја пође општим закључцима, мишљење остаје оно пређашње, оно исто; бити слободан значи „не трпети ничији јарам“; „волимо да не зависимо ни од кога, да радимо онако како нам се свиђа; сваки пут кад год осетимо своју зависност у односу према другоме, чини нам се да се наша персоналност умањује; зато нам је и тешко да примимо и пристанемо на власт господареву“.

Посматрана на овај начин независност се у много и много прилика стапа с непокорношћу. Пример је: мали зечић коме је мати забранила да се удаљава, и који је ипак остао непослушан и отишао подалеко; дете које побегне из очеве куће, забрањена књига, која се негде у заклону и кришом чита, и то са извесном гордошћу, јер „то је знак независности: ослободила сам се јарма који ми је наметнула нека друга личност“; — знак је независности кад цео разред неће да ради писмени задатак; знак је независности, кад се млада девојка, у једном тренутку тврдоглавства и упорства, уда без пристанка својих родитеља. И какво се наивно дивљење, невина гордост младих јунакиња посведочава њиховом искреношћу; једна пансионаткиња која је нашла пута и начина да умакне, кад је требало да уђе у школу, овако пише: „Бејаш горда што сам била сама, и што сам могла радити што сам хтела. Никад ми шетња није била тако пријатна; ништа не може личити на срећу као кад је човек слободан, кад нема над собом господара! Свакако, овај акат за покуду је, али је ипак то акат независности“.

Чак и онда кад је акат такозване независности проузрокован тврдоглавством и рђавим карактером, и таква независност изазива неку врсту унутрашње, интимне охолости. Као сведоџба може се навести ова готово циничка изјава једне младе девојке од 16 година која није хтела недељом да изиђе у шетњу са својима: „Могло би се помислити да ми је било досадно! Не, баш никако; била сам слободна и нисам нимало зажалила за шетњом која је тек била у изгледу. Ово, што сад саопштавам, чиним редовно сваке недеље; претпостављам да останем сама, да пијем или да читам књиге, но да идем у шетњу са својима, и да ме они воде куда хоће“.

Ма каква била заблуда у оваквом суђењу ипак ту видимо једну врло интересантну ознаку: наше ученице осећају према овоме ослобођењу од сваке обвезе и сваког правила неограничено дивљење. Тога ради у басни „Вук и пас“, вук привлачи сву пажњу младих читатељки. „Његов је идеал узвишенији од идеала псећег“. Крупне безначајне речи падају вољно без натеривања једна за другом: његов карактер је „пун величанствености, дивље гордости који није без племенитости“; „лако заборављамо да је он пуц притворства и нитковлука, да биемо нарочито посматрале његов дух независности, његову вољу да се не потчини другима“.

Скоро све ученице имају у себи предрасуду о „племенитој“ скитници, о „гордом“ просјаку. Ка овом типу, који је створила њихова уобразиља, све оне управљају и окрећу своје погледе, кад им се тражи да наведу пример независности. У њиховим задацима скитнице су хероји: „Они нису потчињени ничијој вољи, они су независни. Предложите им да им дате какав привлачнији, бољи положај, у каквој вароши на пример, они ће то одбити; ови људи неће се моћи навикнути на седантеран живот, и, још мање, да се потчине ма чијој било вољи; изнад свега они воле своју независност, претпостављају да имају и да воде скромнији, сиромашнији живот“.

Још је типичнија она анегдота, у којој се једна ученица, иначе врло паметна, без икакве резервисаности диви понашању и држању онога просјака коме не изгледа да га милостиња понижава, а који међу тим одбија да ма што ради: „То је био шпански племић, његово држање било је дивно у оним бедним дроњцима; просио је милостињу од мимопролазника; један га је од њих запитао: би ли хтео да ради, да чува стадо, и да тако има од чега поштено да живи. Но, он, горд и достојанствен, испрси се у својим подеротинама: „Шта, њему предложити ланац и стегу! од њега тражити да замени слободу ropством, њему понудити да има господара! Сматрајући да му је испод достојанства да да ма какво обавештење он с презрењем одврати: „Ах, па за каквог ме човека сматрате?“ На тај начин овај сиромашак, као год и онај вук у оној басни, претпоставио је беду, немање залогаја хлеба благостању и лепом животу, што би било купљено по цену своје слободе“.

Овим се јасно и чисто утврђује ово: пре но што им је патња пробуђена и подстакнута, и пре но што им је пробуђен критични осећај, све наше ученице, својевољно, прокламују да је независност ослобођење према свакој обавези и оне ту независност сматрају за племениту, гордељиву, дивну.

* * *

„Какве идеје, какве осећаје пробуђује у вама реч дисциплина¹“? питали смо затим исте ученице; и сасвим искрено оне су изјавиле да им је осећај изазван овим изразом посве непријатан; речи којима се служиле да ово и потврде не остављају у овом погледу никакве двоумице.

¹ Даљи текст задатка био је овај: „Какве идеје, какве осећаје пробуђује у вама реч дисциплина? — Мислите ли да дисциплина која вам се налаже доноси какве користи?“

Постоји ли дисциплина над самим собом? Покажите у чем се састоји помоћу примера позајмљених у вашем раду и животу и потражите да ли је она супротна независности?“

„То је реч која рђаво одјекује у ушима“, „једна од оних речи с којом не волимо да се сусрећемо“, „она ме збуњује и вређа“, та реч „пробуђује у мени идеју незадовољства и одвратности“, она нема у себи „ничег благог ни пријатног“, „изгледа ми неутољива“, „ње се ужасавам“. Једне непосредно себи представљају „дисциплинска друштва“, друге: „старешина строга лица, оштра погледа“; понеке опет: „спартанске ученике како корачају одмереним кораком, озбиљна лица, оборених очију“; или пак: „војнике који иду у реду, уздигнуте главе, руку припијених уз бутине“, „сваки се миче и креће онолико колико и онај до њега“; или пак — слика која се никако није могла предвидети — „ученике, високе и мршаве (?), који иду у реду, одмереним кораком, пред њима наставник строга погледа са батином у руци“.

Откуда ова одвратност? Пре свега што дисциплина намеће туђе заповедање и што је прописани ред тежак. Није ли дисциплина атак на задовољство, на ђуд, на личну фантазију? „Не би ником сметало, ако бих читала за време одмора, или ако бих ушла у разред пре осталих“. Хоће се да разговара, дисциплина натерује на ћутање; хоће се да забавља, она тражи да се ради; хоће се у шетњу и на разговор, а она натерује на игру. „Она се противи нашим најјачим жељама, и изгледа једино да је створена да нас мучи и притискује“. „Свако би волео да буде слободан, да се покорава својим ђудима, да покуша да лети на својим сопственим крилима, и вечито ова проклета дисциплина све то обуздава“.

„Наложени“ ред и правило не остављају места непредвиђеном: унапред се зна шта ваља радити; од септембра до краја школске године иду недеља за недељом са истим предавањима тачно у исто време: сви понедеоници биће неугодни „са задатака из матерњег језика“, а сви четвртци „са задатака из математике“. Трпи се са *правилности* обавеза, каогод и због самих *обавеза*. Трпи се такође са овог *јединог* правила: кад би се оно прилагођивало сваком посебном случају, кад би се оно поводило према изузетцима, и кад би пристајало да се приме тако законити разлози који гоне да се оно скучи, како оно тада не би изгледало тако тешко! „Дисциплина пробуђује у мени идеју *реда, правилности, јединства*, и сматрам да је непријатно саобразити се *оштим законима*.“

И још даље, дисциплина је скуп правила наложених споља, наложених од стране *господара*. Човек подлеже без опирања физичким законима, јер се не може нападати ни окривљавати њихов творац; грађански закони такође ништа више не изазивају ово опирање и индигнацију, чак и онда кад вређају ђуд, јер не осећа се непосредно власт оних који су их прописали, сачинитељи њихови остају непознати, док међу тим наставник, господар представља, персонификује правило.

„Оно што је непријатно лежи у апсолутној потчињености *неком другом*; абдицира се на своју независност, не може се радити ни по-словати“. „Како је тешко, вели друга једна ученица, што се није слободан у својим делатностима, како је тешко свакад се покоравати; питам се кад ће једном доћи дан, кад се неће непрекидно *назити* на мене“. Ова пажња „узбуђује“, а тако исто и начин на који се заповести издају: „Заповести су издане „грубим гласом“, то су „заповести преке, ретко кад издане благо“; „прати“ их претња и нарочито санкција: „више но и један други закон дисциплина се намеће; она је императивна, и свако рушење њезиних прописа казни се“. Отуда и наилази да је врло близу да се прекорева наставник да казни из задовољства: „осећам узбуђење, у мени све узаври кад чујем ову реч дисциплина која је тако *пријатна* онима који *заповедају*“.

Напослетку о овим заповестима које су наложили „претпостављени“ не може се дискутовати и то је пов повод за презирање. Уноточ свима добрим разлозима који иду у прилог забрањеном акту „који не би нанео ником никаква зла“, треба се покоравати „слепо, *без отуђивања*“. Мислио би човек да чује захтеве народа кога притискује апсолутизам; ради учествовања у изради правила ево шта већина од њих тражи: „Треба да се покоравамо не тражећи рачуна о овим заповестима, и није нам чак ни допуштено да их јавно и гласно критикујемо“, „требало би да имамо права да дајемо своје мишљење, и нарочито још да се о томе мишљењу води рачуна“.

Ето, такве су идеје наших ученица о дисциплини; интересно је посматрати их како саме собом, после пажљивијег размишљања наилазе да поправе свој суд, и да посматрају питање на сасвим други начин.

* * *

Запитајмо их пре свега да ли овој дисциплини, која им је „одвратна“ не би искрено признале извесне користи, кад оне не би биле у питању.

Све, пошто су је заједнички осудиле, запажају, да је дисциплина, ма како да је недопадљива, ипак преко потребна и једна између њих наивно признаје да „нам родитељи не намећу дисциплину *једино* из задовољства“.

Не инститирајући на заинтересованим разлозима који неке од ученица нагоне да одобравају дисциплину¹, можемо запазити да их је већина врло осетљива према општем кућњем раду, да их је већина осетљива на мало естетичан изглед који показује велики број ученица које се не управљају ни по каквом правилу. „Гимназије без дисципли-

¹ „Кад поштујемо дисциплину избегавамо рђаве оцене, тада нас воле... Кад наставник уђе у разред у ком су ученици добро дисциплиновани, тада је он врло расположен, и није тако строг“.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

плине не чине леп утисак..." „ученице се пењу и силазе низ степе-
нице у нареду, што чини рђав утисак": ако не буде било дисци-
плине „трпеће и добар глас тога завода."

И ученице ће трпети такође; пре свега, од рада се неће имати
праве користи; у сваком разреду оне које закашњавају узнемираваће
и прекидаће рад; „немирне" спречаваће друге да пажљиво слушају;
„лене" ће лако убедити своје другарице да не раде своје задатке и да
не уче своје лекције; „не бисмо имале никаква успеха"; кад бисмо
биле слободне управљале бисмо се по својим ђудима. Добар прија-
тељски споразум био би компромитован; свако би хтео да наметне
свој закон, породиле би се непрекидне свађе: „исто онако каогод што
би без закона цео свет пламтео у рату и пливао у крви, исто тако
би школа без општих правила постала прави пакао"; „без дисци-
плине биле бисмо несрећне; настала би права анархија и цео свет би
поново тражио дисциплину".

Један део иде још и даље; њима се пред очима иставља слика
и улога коју може играти дисциплина у формацији карактера. Оне
увиђају да је врло добро, док смо још децом стећи и пригрлити из-
весне навике: „дисциплина навикава реду", то смо нашли у неколико
одговора; „она навикава на правило, на методу; деци без дисциплине
недостаје увек равнотежа у њиховим подобностима". „Она нам такође
помаже да не попустимо нашим рђавим склоностима; она се бори
против лености и будалаштинска", „она нам припрема лакшу будућност,
јер „нећемо свагда бити слободни у својим поступцима", и „јарам"
који нам намећу наши претпостављени изгледаће нам много лакши,
ако се будемо научили да се покорavamo".

Да ли ова потчињеност повлачи собом „умањење наше персо-
налности" о чем је било мало пре говора? Не, дисциплина далеко од
тога да нас ослабљава, учи нас да „чинимо напор", и да „размишљамо",
јер треба бити „одважан и интеллигентан" па да се прими идеја „да
се потчинимо вољи најнаметнијих". Дисциплина постоји „што немамо
довољно памети па да останемо предане саме себи".

Ево нас дакле сад далеко од оних првих узвика буђења, који су
изазвали на први поглед пред овом несрећном речи, и очевидно да
су мишљења изнесена после размишљања искрена онако исто каогод
и осећаји вољно изражени. Истину говорећи чак нема контрадикције
већ је то еволуција. Од „гвозденог правила наложеног и наметнутог
батинама" природно долази се схватању које је саобразније фактима:
дисциплина је непријатна, али је *потребна*.

* * *

„Дисциплина коју нам се налаже гони нас да створимо посебну
за саме себе".

И поред своје незгоде ова нас формула доводи до новог питања: до питања о „унутрашњој дисциплини“.

„Постоји ли дисциплина над самим собом? Покажите нам у чем се састоји помоћу примера позајмљених из вашег рада или вашег живота“.

Истину говорећи цео је разред био мало изненађен првим питањем. Свима је овакво питање пало као из небуха, и то се да разумети. У шеснаестој години подноси се, трпи се закон, али се не ствара закон за себе. Тако исто изабрани примери често су ништавни, ту нису више скорашње и врло живе успомене. Но, ма како биле замишљене, допуштају нам да видимо да наше ученице успевају да створе о унутрашњој дисциплини тачну идеју и то доста потпуну. Оно што знају о наложеној, наметнутој дисциплини, допушта им да и ову дефинишу: „То је скуп правила који нам допушта да управљамо саме собом“, и ова правила као и сва друга имају своје санкције: „грижу савести и унутрашње задовољство“, „откуп нашег пада трајашним и сталним напорима“.

Већина назире само дисциплину у раду. „Можемо се дисциплиновати наложивши саме себи употребу времена“. „Уместо што ћемо свршити писмене задатке у очи дана кад их морамо предати, можемо саме себе приморати да их спремимо и израдимо раније“.

Интелектуалну дисциплину предвиђа и наглашује већина. „Треба имати владу над собом и дисциплиновати свој дух, као што други могу да дисциплинују своје тело“. Како у томе да се успе? Пре свега „не допуштајући нашим идејама да наиђу све одједном у највећем нeredу, да једне друге гурају и да се спотичу“; треба „учинити да оне наилазе редом, треба их класирати, поређати их као ученике“. Потом држећи и уобразиљу на узди; сневаше које „нас води не знамо ни сами куд“, треба да постане „размишљање које се односи на тачно одређени предмет“; „уобразиљи треба да је познато правило; треба сами да је умерavamo, али да је не угушимо“.

Многобројније су још оне које откривају да је „лепо понашање последица унутрашње дисциплине“. Да бисмо саме себе учиниле бољим, да бисмо се поправиле од некакве погрешке, „није потребно учинити какве посебне напоре, већ имати „методу“, која нам допушта да постепено „напредујемо на путу добра“.

Пошто су овако окарактерисале унутрашњу дисциплину, већина наших ученица приближују ове идеје онима које су пређе већ биле исказале. Дисциплина над собом, по њима, узвишенија је над оном другом, тежа је такође: „Налазим да су жртве које она изискује много теже да се поднесу, но што је просто се покоравати општем заједничком правилу, које је постављено у разреду“, „покорност овој другој дисциплини много је заслужнија од прве“. Уосталом, она је

једина која стварно постоји, друга само има своје место, „кад још нисмо довољно увиђавне да управљамо собом“; „кад будемо саме себе дисциплиновале, тада ће нам бити врло лако прихватити дисциплину која нам је наметнута, и тада нећемо више ни приметити да она постоји“.

* * *

Какви су односи између дисциплине овако схваћене и независности онакве како је схватају наше ученице¹?

Размишљање је учинило своје, правичне идеје о потребном правилу природно повлаче за собом да се поправи првобитно мишљење о слободи. Изузев два задатка у којима се продужава да истиче супротност између двеју идеја² све су сложне у томе да их приближе једну другој; и међу незгодно поређеним речима или претераним изразима, чистота и јасност многе фразе, па чак и енергичност извесних израза сведоче да су изнесена суђења доиста персонална.

На првом месту већина их признаје да апсолутна независност не постоји: „Увек зависимо од неког или од нечега“; „било вољи другог или својим личним склоностима увек се *иокоравамо*“. Суштина је у томе не да се ослободимо сваке везе, већ да сами собом управљамо: „Треба се напрегнути и *саму себе* себи поставити за господара“, „могућна независност, права независност састоји се да се уме радити с^ам собом, својом сопственом вољом“.

Поштовање унутрашње дисциплине не може дакле ни у ком случају умањити нашу независност: „Потчињавајући се тој дисциплини не губи се своја независност, пошто је човек пре тога био слободан да прими или да одбије ту дисциплину; ова се дисциплина прима вољно, зато што се сматра за потребну“; и у једном другом задатку вели се: „Паштећи се да сачувамо добре навике не везујемо ланцима ни своју душу ни своје тело; јачи смо да се боримо против оних који хоће да нам наметну своју вољу“.

То још није довољно. Дисциплина је основна погодба независности. „Свака од наших погрешака је као господар који нас држи у ропству“. „Има неколико година како никако не могу да се дигнем изјутра рано; вратив се по подне из школе, шетала сам и лутала уместо да сам радила; нисам се могла ослободити своје лености која ме је притискивала као окови робијаша“. Но захваљујући дисциплини „стиче се своја лична независност: без дисциплине биле бисмо под

¹ Последњи део задатка је: „Испитајте да ли је дисциплина супротна независности“.

² Овако оне пишу: „Недисциплинованост није тачно оно што и независност; независност потиче са добрих осећаја, недисциплина са рђавих. Независност је добра за народе, али је за породице често рђава (?). И може се рећи да је често дисциплина супротност независности“.

потпуном владом наших погрешака“; „над нама воља не би била доста снажна да заповеда нашим осећајима, не бисмо могле бити независне, јер бисмо тада зависиле од тих осећаја; без дисциплине не може бити независности“.

Дакле, далеко од тога да умањи нашу слободу, управљање самим собом је увећава: „Унутрашња борба чини нас подобнијима да радимо саме собом, она увећава нашу независност, јер нам даје могућности да се ослободимо погрешака које су препрека нашој моралној слободи“.

Из свега овога може се направити закључак да дисциплина и независност чине целину, и такав је уосталом и завршетак у већине задатака: „Независност се не састоји у томе да радимо што хоћемо и да задовољавамо своје прохтеве; бити независан не значи имати несавитљив карактер који ради само оно што хоће и оно што му се свиђа. А то и јесте управо оно што наступа са недостатка и немања дисциплине. Налазим да је независност тесно везана за дисциплину и да обе чине целину; у колико се има дисциплинованија душа, у толико се више стиче независности“. „Дисциплина је баш сама независност“.

Ево какав је закључак из оваквог начина истраживања. Он очевидно у питање не уноси никакву нову светлост; не показује нам пут и практична средства како ћемо ове лепе идеје пренети у свакидашњи деџи живот, но може послужити као докуменат и метода: он нас обавештава тачно, у колико је то могућно, о мишљењима наших ученика; он нам даје могућности да увидимо како се ова мишљења сама собом трансформишу, исправљају, када се, уместо да наметнемо своја мишљења, ограничимо да изазовемо суд ученика и кад их нагонимо да буду тачни у својим изразима.

L' Éducateur moderne, новембар 1912.

ПЕДАГОШКЕ РЕФЛЕКСИЈЕ

БРАЊЕ ОДГОВОРА

Потребно је да наставник испитује своје ученике да би тако сазнао да ли су га разумели, и да ли су понешто запамтили од онога, што им је предавао. То је контрола без које се не може бити. То је тако исто добар метод у поступању, пошто је утврђено, да треба учинити да ученици говоре. Напоследку не заборавимо да је педагог прави вртлар. Вртлар се непрскидно брине о дрвету, залива га, чисти га и треби од гусеница, нази и да га тице не упропасте. Кад дође одређено време обилази га да види има ли плода и какав је, претом нипа по-

жутелу крушку или првенкасту брескву; кад је плод зрео одбере га, а други недозрео оставља да узри. Тако исто ради и наставник. И он пита сву децу редом коју је подизао и васпитавао, одбацује рђаве одговоре, бере оне који су добри и зрели, ређа их по столу, и при крају дана диви се и ужива у малој пирамиди која је сачињена од убрана плода.

У средњој школи иде исто овако као год и у основној. Наставник прелази с једног ученика на другог, врло брзо, јер се ваља журити и кад наиђе на један добар одговор, прима га, одбере га. И у вече котарица ће бити пуна. Мислите и сматрате да не говорим озбиљно. Уђите у који хоћете разред и често ћете чути, кад је питање мало теже, где се од двадесет и тридесет упитаних ђака, једва наиђе један између њих, који ће дати добар одговор. Ако хоћете лепше и дражесније поређење наставник овде личи на пчелу, која прилази и удара се о сваки цвет и задржава се само на оном, који ће јој дати меда.

Само — ученици нису ни воће. ни цвеће. Ученици су деца, а то ће рећи духови за које је размишљање необична и тешка операција. и које треба научити да размишљају. Зато што деца мисле на махове, а не везано и стално, зато што случајно запажају истину и заблуду, ма да по природи нису подобна да уоче истинито и да поправе лажно, треба што пре лечити ово зло. Један ученик дао вам је рђав одговор, не прилазите одмах другом да вам да правилан одговор: први одговор неће сазрети сâм по себи. Још једном понављам да дете није подобно да само поправи своју погрешку; а баш и кад би било подобно, оно то често неће. Треба учинити, кад се човек преварио, да би се поправио, напор који је врло велики. Дете не воли да почиње изнова. Оно је дало свој одговор, остављају га на миру, оно је задовољно. Наставник постаје саучесником његове природне лености. И тада кад би требало још да га испитује и да га још мало мучи да би приморао на рад и на размишљање овај дух који то неће да ради, наставник га оставља и задовољан је само тим што је нашао ученика „који зна“, и који нема шта да научи.

Хтео бих мало енергичније дете, љубопитљива и немирна духа, које би рекло наставнику који пљачка духове: „Истина, је господине, да не знам прошло време од овог глагола, али научите ме како се гради, уместо што се обраћате и питате мог суседа који то зна, и кога можете оставити на миру. Хоћете ли зар од нас да створите аутомате?“.

ШКОЛСКО И КУЛТУРНО КРЕТАЊЕ

У СРПСТВУ, СЛОВЕНСТВУ И СТРАНОМ СВЕТУ

Практична вредност класичних студија (William Gardner Hale износи ово своје гледиште о горњем питању) Класичне студије а посебице пак знање литература која су ишчезле и мртвих језика даје нам:

1) Извесну *дисциплину* у суђењу, којом јасније видимо оно што смо и којом се лакше уздигемо ономе што треба да будемо;

2) Моћ и подобност да се лако и тачно изражавамо;

3) Знања необично интересантна и корисна, пошто им је увек *човек* као предмет;

4) Шири интелектуални хоризонт и опште појмове који ће нам бити потребнији у животу од математике и других наука, које се уче у средњој школи; и

5) Осећање према племенитом и према леном, литерарни и естетички суд; ово је тешко дефинисати и не да се лако измерити, али ће сигурно увек бити теже од аргумената на теразијама суђења о вредности старих књижевности.

*

Телесне казне у Француској — Питање о телесним казнама било је на дневном реду последње године. И сада је оно још актуелно и тога ради и хоћемо да изнесемо анкету коју је поводом овога питања отворио лист *Le Volume*.

Хтело се да сазна мишљење главних заинтересованих личности, учитеља; хтело се да дозна да ли би васпостављање телесних казни одговарало стварној потреби и како би наставничко тело прихватило чл. 20 указа од 1887, којим се без икакве ограде осуђују батине у народним школама. Готово сви се одговори односили на дечаке од 6 до 13 године, јер се сматрало да би казне које би могле имати добрих резултата код дечака, да би те исте казне код девојчица, од десет пута сигурно девет пута изазвале узбуђење и одвратност према свакој настави. У осталом извештај број учитеља јасно се и одређено изражава против оваквих казни за свако друго доба. „Дете је неповредна и света личност: јер, мир је најбоље држање, чак и увек пред недисциплинованим дететом“. Други један износи слику, која се, како изгледа, врло често понавља. „Доиста је ружан приказ, који улива мало доброга кад се погледа учитељ, сав зајанурен од гнева, како се бори лукавством својим са каквим малишаном који покушава да пошто пошто измакне ударцима на највеће задовољство и радост целог разреда“. „И ако су, вели један трећи учитељ, жестока и сурова средства у хармонији са англо-саксонским карактером, та средства нису у сагласности са француским темпераментом. Ударци стварају врло велику пониженост

према нашој моралној персоналности, а деца су, међу тим, много пре но што се то и мисли, моралне личности које имају врло жив осећај о своме достојанству. Не треба у моменту кад закони постају човечни у школу уносити нов знак реакције“.

Такве су главне замерке упућене телесним казнама: оне понижавају, јер кад их ученик поднесе, уништавају му вољу; оне су кобне, кад се ученик против њих буну; јер уносе у његову душу страховиту и одвратну мржњу и према учитељу и према свакој власти.

Но други гласови, многобројнији, учинили су да се чују и друге идеје. Ти су гласови тражили потпуну и делимичну реформу и протестовали су против невероватне осећајности којом је задахнута настава која се даје деци, зарад које се чине невероватни напори да се избегне свака казна, сваки бол, сваки напор, уопште, што ће рећи да се од њих удале сва она искушења која би била у стању да формирају карактер и да приугодове човека за животну борбу.

Многи су били строги према овом васпитању која се задовољава одвратном, никаквом дисциплином. „Двадесет година наставничког живота убедили су ме о потреби васпостављања телесних казни. По нашим разредима, у којима је између 45 и 70 ученика, измешани су разноврсни елементи и међу њима има створења порочних и анормалних, на која садашња дисциплина средства немају никаквог дејства, безначајна су...“ Четири велике стране испуњене су окривљивањима и замеркама према чл. 20, према члану, који, како један признаје, никад није потпуно поштован. Деца, изгледа, да се покорвају само из страха. Један учитељ наводи за пример резултате које је добио анкетом у једном нижем разреду (деца између 9 и 11 године). Дао им је био овај задатак: „Један вас друг позове да се поинете на суседово дрво трешњу, и да оберете плод. Одговором га одвраћате да то не ради“. Неки су истакли неморалност предложене пљачке, неки су се плашили затвора или несрећног случаја, но седамнаест ученика (од двадесет колико их је свега било) нарочито су се плашили батина. И на основу свега овога овај учитељ прави овај закључак: „Главна је, дакле, ствар, која је спречила готово све ученике од рђава дела, телесна казна, физички бол“.

Анкетом је напоследку утврђено да понеки учитељи употребљавају пацке и батине само у изузетним приликама.

У главном сви признају несавршеност закона, многима тешко нада претерано поштовање деље личности и критикују садашњу дисциплину, понеки опет пристају на васпостављење строжег дисциплинарног система, који би једини био у стању, веде они, да очеличи карактере и да ствара људе.

Ларсет који је правио извод из одговора учитеља француских који су стигли на отворену анкету листа Le Volume — овако завршава своја разматрања: Да ли овом да додам и нешто свог личног? Пробујује се у мени некаква туга разгледајући све ове одговоре. Наши учитељи изгледа ми показују да више не воле своје ученике, свој разред свој „позив“. И тога ради прибегавају сили да би учврстили дисциплину. Они хоће оружје, јер, како пише један између њих, „деца се више не боје учитеља“. — Ох! наставнице, који си написао такву фразу, јеси ли ти још васпитач? — Знаш ли зашто тражиш васпостављење телесних казни? Просто можда зато „што деца немају више довољно... љубави наставникове“.

Телесне казне у немачким школама — Пруски министар вере и народне наставе недавно је објавио декрет о употреби телесних казни у основним школама. Тај декрет гласи:

1) Право употребе и примењивања телесни казни не може и не треба да буде одузето учитељу;

2) Учитељ ће сматрати као питање части да телесне казне свесе на стриктан минимум.

3) Злоупотреба ових казни јасно предочава недовољну педагошку културу.

4) Ове казне нису погодна и прилагодна средства која ће унапредити наставу и учење.

5) Оне не треба никад да буду пре примењене но што се учитељ тачно обавестио о утицају који има на ученика породична средина и учениково физиолошко стање.

6) Ове казне никад не треба да компромитују здравље, нити да вређају част, нити пак да понижавају чедност детињу;

7) Претеривање у телесним казнама често води учитеља пред суд, па ма то претеривање било приписано љутини, гневу, учитељевој индигнацији.

8) Учитељ треба дакле ради штићења деце и ради очувања свога личног достојанства, да обрати пажњу на све елементе, који би, у тренутцима гнева, утицали на његове поступке.

9) Препоручљиво је да се увек држи на извесној даљини од ученика којег казни.

10) Најзгоднија средства да се потисну и уклоне све прилике за телесно кажњавање јесу савесно припремање, привлачна настава, строгост према самом себи“.

Телесне казне су дакле законита установа и њихово примењивање је одређено службеним прописима. Али лудо би се учинило, ако би се замисљало да Немци не познају никаквих других начина за васпитање и да њихове школе имају „бату и прут“ као једини аргуменат. „Телесне казне, вели Böttcher (Zweisprachige Schule), само су крајње средство у кажњавању. Без тих казни не би се могло бити у основним школама. Средношколске установе увек могу искључити посве рђаве ђаке, оне који су непоправљиви, али основна школа нема на то ни права ни могућности. Требало би општим прописом установити да се те казне неће у свакој прилици и сваком случају употребљавати, већ једино против озбиљних погрешака и погрешака које су поновљене, као што су леност, тврдоглавство, лаж и т. д. то ће рећи у случају у коме би се рђава воља ученикова појавила као одлучни узрок његових поступака и његове немарности“.

Није нам циљ овде (вели J. Molitor) да дискутујемо о педагошкој и филозофској страни телесних казни. Усвајајући поставку да се велика већина учитеља немачких изразила против укидања досадашњег стања, покушаћемо да обавестимо читаоце о вођеној дискусији. Тога ради коментаришаћемо министарску одлуку.

Дете има права на инструкцију и васпитање, о чему брига поглавито пада на родитеље. Но, како ови нису увек у стању да се прихвате оваквог посла и тешког задатка, то је Држава узела на себе ту одговорност, кад дете стигне до извесних година, и одредила је извесне спремне личности да настављају и васпитају у њезино име. Сасвим природно она даје овим посредницима права и дужности која сама у том погледу има. Право при-

мењивања телесних казни, с погледом да се постигне добар резултат у васпитању деце, делегирано је дакле не од стране породице, већ од стране Државе, и то само од Државе. Из тога следује закључак да Држава може и да треба да одреди природу и примену ових казни. У већини немачких земаља законодавство је потпуно прецизно у овом погледу. По себи се разуме да се овде не могу у детаљима изнети све разнолике диспозиције. Главно је то да је у свима земљама признато као законито средство примењивање телесних казни.

Но које су то личности којима је Држава делегирала своје право кажњавања? То су учитељи. И још је нераздвајна погодба да учитељ има службено наименовање и да је у ствари службеник, чиновник. Мало је, уосталом, стало до тога да ли он има титулу привременог или сталног учитеља: и у једном и у другом случају ове су атрибуције апсолутно једне и исте. — Од овога принципа потичу разнолика ограничења. Слободни учитељи и слободни професори немају службеног права да изричу телесну казну. Ако би се тим кадшито и послужили то је по специјалној конвенцији утемељеној између њих и родитеља, и чак у границама које закон означава у вршењу очевог права на поправци детињој. — Ученици учитељских школа који имају службу у каквој придодатој, приватној школи, немају такође службеног овлашћења, па према томе ни права да изричу и извршују телесне казне. — Тако је исто и са оним учитељима који врше замену, јер учитељ није у стању да пренесе ма на кога било право које је стриктно његово лично и које је нераздвајно од његове дужности. — Тако исто представници вере, свештеници, пастори, рабини имају права на употребу телесних казни само под тачно одређеним погодбама. Треба да их зато овласти Држава; овлашћење које би случајно добили од викара или владике било би без икакве законске вредности. Они имају права и могу кажњавати: кад у школи предају обавезну религијску наставу, по одређеном и прописаном програму, јер су тада у својству представника државних; кад су овлашћени да предају какву другу науку или су задобили учитељеву функцију. У овом другом случају стичу општа права и према томе имају судску власт над свима ученицима који су поверени њихову старању; у првом случају пак имају право судске власти само над децом коју поучавају вери, чији су титуларни представници.

Како ово учитељско право није апсолутно, очевидно је да га учитељ не може извршити ма према ком, и ма у ком било случају. Прва је погодба да ради као чиновник, а не под титулом приватног учитеља. Његова власт дакле постоји према оним личностима, којима је он својом службом, непосредни старешина, то ће рећи његова се власт распростире на децу чије му је васпитање и образовање службено поверено. Његова је дужност да пази да не погреши. Његово директно право потпуно је ништавно према оним личностима које нису ученици из његове школе а учине какав преступ у школским просторијама, па ма то било и за време предавања; њему остаје једино право да се на такве изгреднике жали и да се обрати надлежној власти. Из свега је јасно да учитељ има права телесне казне према ученицима из оне школе у којој је на дужности; ово право није ограничено само на децу из његова разреда, већ се распростире на сву децу из те школе, из сасвим простог разлога што је он постављен за учитеља те и те школе, а никако једног дела њезиног. Учитељу је забрањено да удари ученика из друге школе чак и онда кад му овај намерно не укаже своје поштовање; све што може да учини лежи у томе да случај достави своје

другу који има судску власт над преступником. Исто тако није му допуштено да би задовољио своје личне прохтеве или прохтеве својих пријатеља, или пак да би стекао поштовање извесних строгих родитеља, да чини злоупотребу од своје власти и да изриче телесне казне над децом према којој је само представник државни.

Не би било упутно закључити из свега овога што је претходило да учитељ може да врши своје право једино у школи и за време часова, и да су све оне погрешке учињене ван школске зграде и ван школских часова ван домашаја његове власти. Као год што има случајева који искључиво иду у надлежност родитеља, тако их исто има који припадају једино надлежности учитељевој. У ред ових треба ставити погрешку коју дете учини у кући према својим ђачким дужностима, не учећи своје лекције, занемарујући своје задатке и т. д. И тада казне могу бити пренесене на саму породицу, ако родитељи на то пристају или то траже, да би корисност била већа и резултат трајнији.

Што се пак тиче околности и прилика у којима је допуштено прибећи телесним казнама, врло је тешко, готово немогуће, све их одредити поред свих закона, поред свих прописа. Врло често учитељ је сам судија било о опортуности или о строгости поправке. Код њега треба да је ово узвишено правило: „Телесна казна је оправдана само онда кад је примењена у васпитном циљу и према законским приликама, и кад их примењује личност као што треба овлашћена“.

Шта да се напоследку каже о самим казнама? Кад учитељ хоће да остане у границама свога права и да се не излаже полициској и судској истрази, гледаће да избегне сваку несмотреност и сваку бруталност. Неће ударати по најосетљивијим деловима тела, неће ударати тако силно да потекне крв, првенствено ће се служити танким витким прутом, а не руком, лењиром, батином: гледаће да му ниједан замах не оде узалуд, и гледаће да казну изврши одмах како не би настало децје довијање и извијање које би опет изазвало смех.

У главном, немачки педагози гледају у телесним казнама потребно зло, чије одржање траже у исто доба кад и његово тачно и одређење и примену. Па на што се бунити против оваквог схватања? Код нас се не може непрекидно прибегавати сили. Но ипак зато не смејмо се онима који се служе и другим средствима да постигну исти васпитни циљ којем и ми тежимо. И ово потребно зло и код њих се умањава, и сам министар који је изradio овај пропис о телесним казнама вели: „Учитељ треба да сматра као питање части да сведе телесне казне на минимум“.

*

Институт Жана Жака Русоа у Женеви — Овај институт — по речима једног од његових оснивача (проф. Е. Клапаред) — образац је припреме за нов синтетички тип више школе педагошких наука. Он је, пре свега, школа која ученицима ствара могућност да се лако оријентују и да се, у што краћем времену, документарно упознају са свим оним што дотиче васпитање, а нарочито са најглавнијим покретима у психологији и хигијени детета, у дидактици и педагошкој реформи. Овај дидактички задатак института допуњује упознавањем ученике са научним методама у психологији, а нарочито са методама психолошких посматрања, са њиховим тешкоћама и узроцима погрешака које се налазе у таквим посматрањима. Оваква припрема

има да послужи као предохрана догматизму и пенданцизму — професионалним педагошким болестима.

Затим, институт има да буде *центар научних проучавања*. Какве је резултате дао овај или онај педагошки метод, овај или онај програм: које погрешке треба избегавати у педагошкој пракси; шта је са појединим ученицима института, јесу ли постали угледни и корисни чланови друштва и т. д. — питања су којима ће институт поклањати и нарочиту пажњу. У том циљу он има да сабира сва документа о којима се може интересовати наука о васпитању; излагаће их научном обрађивању и оцени, а исто тако приређиваће анкете и проучавања у која ће уводити и своје ученике.

Поред овог, институт ће бити и *информациони центар*. Непосредно или преко свога журнала даваће најразличнија обавештења из психопедгошке теорије и праксе: даваће упуте и вршити поједине техничке мисије.

У институту биће и нарочита библиотека, читаоница, архив и школски музеј. У музеју ће бити збирке страних уџбеника свих времена и свих народа, страних школских писанака, цртежа и т. д.

Напослетку институт ће бити и *центар пропаганде*. Реформа васпитања зависи у пуној мери од васпитања јавног мњења. Ствар се не тиче једино школске форме. Дечја права треба уважавати и у школи и у кући, у занату и у трговини, у приватном и у друштвеном животу, — право на здраву храну, сан, задовољство и чистоту, право на слободно физичко и морално развијање. Проучавати разне начине за пропаганду у том правцу — ето значајног задатка овом новооснованом институту.

По својој организацији институт је педагошко и педагошко продужење универзитета, са којим ће стално бити у вези и непосредно додиру.

Програм за 1912—1913 годину има ова три велика одсека: I *Дете*. Психологија детета; експериментална психологија; методе проучавања; васпитање и надзор мале деце; дечје болести; психопатологија и педагогија заостале и ненормалне деце; II *Образовање*. Дидактика општа и специјална; организација образовања; школска хигијена; допунски курсеви за учитеље (певање, цртање, мнемотехника); III *Васпитање*. Морално васпитање; психолошка енергија; дечји преступи; психоанализа; религиозно васпитање; историје и филозофије великих васпитача; савремени чувени педагози и актулна питања из педагогије; фактори који утичу да се људска природа поправља или квари; школа са социјалне тачке гледишта.

Предавање и занимање у школи имаће карактер првенствено практични и, такође, породични. Поред предавања, ученици ће имати занимање и по лабораторијама.

Дидактика и историја предавање се у рефератима или у огледним часовима, које ће спремати сами ученици, а исто тако и оцењивати под професорским надзором. Институт ће имати и једну нарочиту одлику: поклањаће сву пажњу личном ученичком раду. „Нећемо да ученик, мучен књижном образовањем и тероризован испитима, буде ометан у активном објављивању својих подобности“ — говори професор Клапаред „Напротив, неодложно је потребно, да се навикава независном раду“. Да би се ово и остварило, ученици имају на располагању све институтске установе, а поред тога и сву помоћ и упут директора и наставника. Ученичке писане радове критикуваће опет ученици, а институт ће штампати најбоље саставе.

Напослетку, институт ће омогућити и непосредно упознавање ученика са децом, јер ће приређивати честе посете основним школама, склоништима, дечјим колонијама и т. д.

WWW.UNILIB.RS

Од пријављених за институт не траже се никакви испити, дипломе или уверења, као што се и могло очекивати од завода који је у свему супротан досадашњој школској рутини и традицији, који тежи коренитој реформи свих школских послова.

Женевски Институт Ж. Ж. Русоа одговара несумњивој потреби. У Швајцарској сваке године има велики број младића и девојака који изјављују жељу да се специјализују у педагошким наукама и да добију „un doctorat en pédagogie“.

Оснивање овог института дочекано је са пуно симпатија, јер су и најчувенији педагози дали своје пристанке да суделују у раду и остварању његових циљева.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ПРИКАЗИ И ОЦЕНЕ

1. СПИСИ

Српска Краљевска Академија. Законски Споменици српских држава средњег века. Прикупио и уредио Стојан Новаковић. — Пета књига награђена из Задужбине д-ра Николе Крстића. — У Београду, штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије, 1912. — В. 8^о, стр. ХЛII и 912. — Цена 10 динара.

Напорним, по приликама више пута и за дуже време прекиданим али никада не напуштаним, радом г. Стојана Новаковића добила је у току годинџ научна српска књижевност сређена издања свих законских споменика старе наше државе и минулога живота. Сређан је удес био што се према овом огромном послу, који је захтевао рада и жртава више но што се у први мах могло и помислити, у маленом броју научних радника наших, где нема ни у колико снага на претек, нашао г. Стојан Новаковић, чија је издржљивост, удружена са свестраним знањем и ретком обазривошћу, могла кроз више од четврт века држати у идеји, и у изради, један посао од највећег научног значаја. Јер за књигу, о којој је овде реч, изјављује њен писац: „Главни план и израда ове књиге смишљени су још 1885 године. Те исте године, дакле равно пре двадесет и седам година, започето је прво списивање и редиговање споменика за ову књигу“.

Шта она значи у реду прибирања и издања старих споменика наше писмености, и од какве је важности њена појава, лепо нам казује разлог с кога ју је писац и узео у обраду. „Смишљајући — вели — онда како да ученоме свету и науке жељним читаоцима нашега народа изнесем пред очи оно што је закон било у Душановој Србији, у Србији XIV века, брзо сам дошао до тога: да целокупно законодавство ваља тражити не само у Законику Душанову, не само у законима црквеним и световним старог црквеног или канонског законодавства (које је самој вери, као њена законска организација, стопу у стопу следовало), него и у свима осталим уредбама, аутономним, уговорним, или обичајним, широм земаља под каквом год српском влашћу или под српском заштитом. Из тога се развијала сама по себи мисао да би целокупно законодавство српско XIV века имало три своја главна одсека: Законик Душанов; црквено или византијско законодавство, и посебна, управо локална законодавства ма из ког извора. Ја сам полазио с гледишта да је у XIV веку било закон све оно што би се законом звало данас, да, дакле, међу законе ваља увретити све оне споменике који у ма каквом облику садрже наредбу, којој би данас била потребна законодавна или наредбена одлука државне врховне власти у ком било виду“.

Природно је на овоме месту питање: како се развијало старо српско законодавство и како се у опште до њега дошло?

Ту се у првом реду истичу писани византијски закони, „јер су прво они и почели ломити с традиционалним правом силе, самовоље или утврђених обичаја, с којима су се Словени доселили у балканске земље и ушли међу балканске народе. Кад се, током времена, угледањем на Византијско Царство, византијске области и византијске градове, а исто тако и угледањем на градове у Јадранском Приморју, међу српским и словенским насељеницима, сазнало за државни ред, за његову потребу и за његове користи, онда су и велике старешине и владоци почели издавати својој властели, градовима с којима су радили, црквама које би оснивали, или за које су били везани каквим год везама, по примитивном менталитету своје, разне олакшице, повластице, милости или права. Тако се дошло до првих оригиналних законских наредба. Кад се државни живот боље развио, наши су владоци, као и остали њихова времена у суседним земљама, почели издавати у том истом облику праве законе. Из свега се тога види како би после византијских преведених црквених и световних закона на прво место долазиле законске наредбе које су у овој књизи. То је домаће оригинално законодавство, изазвано потребама и околностима домаћим“.

Али има нешто што овом првом домаћем оригиналном законодавству претходи. То су преводи византијских црквених и грађанских закона. Овамо долази *Номоканон*, који је преведен на ондашњи црквени, српско-словенски језик старањем Светога Саве по његову повратку из Никеје. Тиме су, према данашњем знању, ударени основи црквено-законодавној организацији у Срба; за Номоканоном долази превод *Синтагмата* Матије Властара, у коме је систематски преглед законских чланака и наредба, што је све вредело у Византији а што је за потребу српске државе под Стефаном Душаном преведено и за нас. Ови, тако названи, закони *светих отаца* чине у нашој законској литератури *преу групу*. Нова књига, о којој је овде реч, приказује *другу групу*, а *трећу* чини знаменити *Законик Душанов*, „најлепше културно дело средњег века српског“, о коме се с правом каже: „Ако и не можемо да се поносимо ни Душановим освојењима, ни Душановим царством, јер је иза свега сувише брзо грунула пропаст — законодавно дело Душаново испуњава нас поносом и захвалношћу, јер њиме српски средњи век и сад улази у ред најодличнијих правних успеха и напредака онога времена“.

Све три ове групе старе законске књижевности наше имају читаоци, с једним само изузетком, данас у рукама у издањима, каква захтева савремена наука о тим пословима, снабдевеним свим што је потребно за изучавање и даље тумачење њихово. А што се то има — заслуга је г. Стојана Новаковића. Једино је ван склопа свих едиција његових остао поменути Номоканон, који је доста познат и по целокупним руским издањима и по делимичном штампању и обрађивању у нас. Ипак вели г. Новаковић: „То не значи да би требало оставити са свим изван пажње превод који је по нередби Св. Саве израђен и који припада XIII веку и периоду културног и црквеног рада који је времену Душановом претходно“. Али нека нам буде допуштено поставити питање: ко ће урадити и тај посао?

* * *

Прилазећи ближем приказу саме књиге, сусрећемо се с првим питањем: какво градиво може бити у овом најновијем великом издању?

На њ се природно одговара погледом на прилике које су изазвале поједине законске одлуке и наредбе

Различити документи, писма, наредбе и уговори јасно показују да „Србија средњег века није била ни из далека сва под једном влашћу, и ако је била апсолутна монархија“. У њој је било много аутономних установа о којима се данас зна мало или нимало. То је истицало из природе времена и у вези са старијим традицијама римско-византијскога доба. Овамо долазе, на пример, манастирска имања и властелинства, „која су често допирала до пространства целих данашњих срезова или округа“. Ова су властелинства имала у крупној мери аутономну управу, а таква су права добијала и туђинска насеља, колоније дубровачке и млетачке, па онда саске, рударске. Даље су долазила аутономна права појединих градова и занатских трговачких редова у њима. Таква права нису имали само градови на периферији, покорени или другим којим начином задобијени за државну целину, него и градови у самој земљи унутра, под аутократорском монархијом, као што су, нпр., Призрен, Смедерево, Ново Брдо, Рудник ковали и свој новац, „што су онда могли чинити само независни господари или властела која су претендовала на то да постану независни господари. Може бити да се баш тим ковањем новца то право независности и објављивало“. У осталом — и по другим се подацима зна да су градови имали и нарочитих уредаба својих. Али је много значајнија била самоуправа оних градова, који су стајали само под врховном влашћу краљевско-српском, а у ствари су били потпуно аутономни. Такви су били зетски и приморски градови — Котор, Будва, Бар, Улцињ, Скадар, Дриваст — који су се управљали по посебним својим статутима. „Власт је градска по тим статутима ишла често веома далеко, а те су статуте, пореклом домаћег али старијег, српски владоци признавали уговором или другом каквом погодбом онда када су примили врховну власт над градовима. Уз те је градове ишла увек њихова област, већа или мања, која се држала с градом и у којој је владала градска управа“. Још су у Приморју и поједина племена или жупе имали своје засебне уредбе, по којима су били на дому аутономни; у оваку врсту аутономних жупа или области иде и Дукађин на без сумње и оне друге арбанске области које су потпадале под врховну српску власт. „Има и реч, позније изгубљена у језику, *аравина*, којом су се та локална права, која су и самим селима припадала, обележавала. Као што су и села и селишта имала своје правине, тако су их могла имати и племена, и области, и манастири, и градови“. Овај је аутономни тип управе у Јадранском Приморју имао утицаја и на врховну власт у унутрашњој Србији, која се иначе уређивала по угледу на Византију. Тако су се у Србији сусретало византијско аутократорско начело с начелом аутономним по коме се живело у романском приморју на Јадрањима. Стога се у Србији „ипак никада није могла сасвим формално зацарити власт апсолутна, аутократорска“. Стога су се и силни владоци српски при одређивању права или уговорâ, повластица итд. махом договарали с властелом и свештенством, као што се то нарочито истиче у појединим споменицима. Само не треба ни у томе сматрању ограниченисти владаочеве власти полазити са данашњег гледишта, јер је и поред тога владаочева власт, нарочито ако је владалац био даровит, била велика. „И ако је очевидно да државни владалац у Србији није имао пуну аутократорску власт цариградског цара, често су по форми и његове заповести чисто аутократорске. Он је, по византијској теорији, господар свеколикога јавног и приватног државног земљишта; он даје и потврђује баштине и имања; он је извор свију закона; његово писмо са златним пе-

чатом (хрисовуља) закон је без ичијега другог потписа: он је господар свију својих поданика, и он им наређује и установљава работе и дажбине; он је једини који те работе и дажбине може укинути, или некога од њих ослободити и изузети. Он је господар свију доходака државних и доходака свију имања државних, и он њима располаже по својој вољи. С тога је он среднште државе, њена глава, њен језик и њеп ум. И закон је свака његова реч или свака његова наредба без спора и сумње. У тесном кругу средњевековне културе у свету, нарочито у Србији, веома примитивне, влада лац је вршак и представник целокупне државне моћи. Разуме се да из таквог извора потичу различите наредбе, повластице, одобрења, писма даровна итд. што све има силу закона, и према томе се може мислити о природи и о шаренилу таких споменика старе законске литературе наше.

Све је то сада угледало света у овом знаменитом издању о коме је реч.

На прво су место стављени „Градови и градеки закони“. Ту је најпре град Котор са двадесет различитих законских одредаба својих, где је и Статут Которски и различити прописи унутарње управе и сведочанства о његовим односима према српским владоцима, према Дубровнику, Млечима, Босни итд. За Котором долазе градови: Будва са четири законска прилога, Бар са два споменика, Улцињ са два, Дриваст са три, Скрадин. Београд (наш), Ново Брдо, Сребрница, Јањина и Манелвасија, Шибеник, Силет (по источном: Силет), Кроја у Арбанији и Арта у Епиру. Све што се с разлогом може сматрати као сведочанство законског одређивања а тиче се именованих градова прибрано је и овде изнесено.

Други одељак чине „Жупске и племенске или обласне аутономије“, где су споменици који се тичу области Дукађина, жупе Гробља, Крајине код Улциња, Паштровића, Крајине код Неретве и Зете у односу према Млечима.

За тим долазе „Дубровачки закони о станку или међуплеменском суду међу грађанима Дубровника и околних српских земаља“, где је шест, латински писаних, споменика.

Четврто место припада богатом одељку у коме су „Уговори и наредбе српских господара о трговачким и другим пословима с Опћином Дубровачком“. Ту је деведесет и седам драгоцених докумената, почевши од Стевана Немање који 1186 године уговара мир и везе са Дубровчанима на до Стефана Томашевића који 1461 наређује о примању дубровачких новаца у Босни. Може се мислити какво богато градиво даје овај низ интересантних докумената за различите правне и економске студије наших стручних радника на науци.

На петом су месту „Уговори и наредбе српских владалаца и господара с Млетачком Републиком“. Ту је двадесет и пет докумената, почињући с тринаестим веком на до Леке Дукађина, који 1458 уговара с Млетачком Републиком о себи и о својим земљама. И ови споменици дају наде за очекивање нових стручних расправа о трговинским и политичким везама Млетака са Српством средњег века.

На шестом и седмом месту налазимо по један податак о бану босанском Младену и Силету и о босанском бану Павлу и граду Скрадину, а осми одељак садржи „Ваштинске повеље и повластице о приватним имањима“, где има тридесет и два документа из времена од краља Стефана Душана 1333 до краља Стефана Томаша 1458.

За њима долазе „Типици“ — қарејски и хилендарски са студеничким, која се последња два свде овде на једну основу према ономе што се о

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

извору и постанку њихову већ зна, па „Наредбе о свештенству, издате у присуству папских делегата а с претходним одобрењем краља Дукана за Далмацију и Зету“.

Једанаести се одељак зове „Манастири и цркве“ и он у овој књизи односи целу, и јачу, *половину* укупне садржине њене, онако како су цркве и манастири у старом државном животу односили првенствену пажњу свих државних фактора. Огроман овај део садржи сто деведесет и девет споменика, који припадају: манастиру Св. Бенедикта на Локруму — седам, цркви Св. Трифуна у Котору — један, манастиру Св. Марије у Англији — један, светогорским манастирима — сто двадесет и три, Студеници — три, Жичи — један, манастиру Св. Николе у Врањини — девет, манастиру Млету код Дубровника — два, Светој Богородици на Бистрици у Полимљу — четири, манастиру Св. Петра и Павла на Лиму — пет, цркви Свете Богородице у Стону — један, манастиру Градцу — један, Богородици Ргачкој — два, Милешевци и Св. Николи у Хвасну — два, Св. Ђорђу Скоропостижном у Скопљу — два, манастиру Вањској — два, Грачаници — један, епископији призренској на Левини — два, Св. Николи Мрачком у Орехову — један, Дечанима — два, манастиру тетовском — један, манастиру Св. Димитрија у Кочанима — један, манастиру Трескавцу — три, манастиру Свете Богородице Перивласите у Охриду — један, Леснову у Злетову — два, Св. Ахрићелу код Призрена — два, цркви Св. Ахрићела у Јерусалиму — пет, Светој Богородици Синајској — два, Св. Николи у Бару у Италији — један, Св. Николи у Добрушти — два, манастиру Св. Јована Претече на Мишикејској Гори код Сера — четири, Ликусаци у Тесалији — један, Св. Ђорђу у Завлантији у Тесалији — три, Светој Богородици у Архилевници — један, манастиру бестелесних у околини Зихне — један, манастиру Св. Анастасија код Зихне — два, Метеорским Манастирима у Тесалији — три, манастиру Светих Арханђела — један, манастирима Тисмену и Водници у Румунији — један, Праскавици код Будве — један, Враћевштици — један, Пречистој на Морачнику — један, цркви анегпоста Драгоја — један, Дренчи — један, цркви Св. Вазнесенија у Штиму — један, Раваници — један, Ждрелу — два, цркви Св. Ваведенија у Ибру — два, и манастиру на Цетињу — један. Међу свим светогорским манастирима првенство односи, разуме се, Хиландар: њему припада пуна половина споменика — 62 од укупно 123. За њим долази Пантелеимон са 13, Лавра Св. Атанасија са 10 итд.

После овог великог одељка додане су „Доцне“, где је накнадно саопштено још десет докумената који се тичу Котора, Бара, Кроје, Арте, манастира Ликусаци и Дубровника у области Кастриоте.

Као што се види, огроман је овај материјал захтевао за прибирање и сређивање нарочитога плана, и ми ћемо на поступање пишчево при томе раду нарочито бацити поглед у врстама које даље долазе.

Ове су ствари на које треба обратити пажњу кад је реч о начелима по којима је израђено ово важно издање.

Једно је питање: шта је издавач сматрао српским државама средњег века из којих је узимао законске споменике? На то он сам даје овај одговор и рачун: „Као српске државе средњег века узимао сам државе српске народности које су или биле самосталне, или у вези с Краљевином Србијом или с другом којом самосталном државом. Аутономни градови узимани су као аутономне државе. Чим би која српска држава изашла из ове везе (што се догађало с Хумом или Босном) и ступила у везу, на прилику, с Угарском или с Млечима, ни ја је нисам више сматрао као српску државу

и њену сам радњу остављао на страну... Може бити да то правило није доследно provedено, на прилику што се тиче Босне у почетку XIV века, кад је њоме управљао Павао, брибурски бан, али је онамо ипак избијала јача тежња државне самосталности. Има случајева где ме је одлучивало и то што се дотични владалац, по каквом било разлогу, сам називао краљем српским или истицао своје владалачке претензије на српску државу, што је често случај баш код босанских владалаца“. Ипак није у зборник унесен статут града Скрадина, и ако га је цар Стефан држао неко време. Исто тако нису унесене ни ствари приватнога споразума, чије тачке „нису законодавне природе“ и ако има и таквих споменика. Није унесен ни статут острва Мљета, јер се не види да је споменик из доба када је Мљет био под српском влашћу. Само се собом разуме да аутономно законодавство града Дубровника није могло ући у овај зборник стога што Дубровник није стајао под непосредном влашћу српских владалаца. Оно што се тичало Дубровчана на земљишту праве српске државе и што је зависило и од воље српских владалаца друкчије је природе и то је обухватила ова књига. Још су изостављени и документи за које је утврђено да су неистинити, као што је повеља краља Милутина о адријатима или повеља-писмо краља Радослава од — 1250 године!

Друга је ствар у овоме: Није састављач зборника унео у њ само оно што се разуме под закоником и законском наредбом у ужем смислу. Он је и из старих биографија и из писама извлачио све оно што се може сматрати као законски текст или законска наредба. Супротно томе — он је из онога што се до сада обично сматрало законом изостављао сву уобичајену фразеологију. Тако је успео да непотребни багаж остави на страну, а изнео је „читаве законике из споменика који су били штампани као писма“. Тим се — вели — јасно показало да су ти споменици у истини законици који су давали права или налагали дужности и изрицали казне за оне који их не би посматрали. А старо их је време као законике и сматрало“. Што се тиче критике текста, треба, при читању овога зборника, имати на уму ову изјаву његова издавача: „Пошто је мој посао имао да послужи познавању нашега средњовековног живота, његових обичаја и његових права, пошто ја својом књигом нисам имао да се обзирем ни на захтеве археологије ни филологије, употребио сам све што сам могао, да интерпункцијом, обичним упростијавањем, редакцијом, спољним, без и најмањег мешања у сачуваноме и изданом тексту, правописним незначајним олакшицама примакнем текст сувременом читаоцу и олакшам му употребу књиге“. О уједначавању правописа и о осталим ситним изменама у писању издавач је на XII стр. предговора дао рачуна, и он му се мора одобрити. Текст је свагда на језику на коме се познаје. Само су изводи из текстова где нема ориџинала испричани данашњим језиком. „Поређењем разних писама, повеља и преписа једних с другима више пута се ухватила погрешна хронологија у дотичном издању. Погрешна се хронологија с издањима довела и по старијем знању наше историје. Сви су ти случајеви у нашим изводима обележени тачнијом хронологијом, по данашњем знању, и то је свуда означено“.

Укратко: издање није палеографско, старинарско, али није практично и потпуно критичко. Оно је онако какво је српска наука очекивала.

Ова огромна количина грађе има и са свим нових прилога. На седамдесет и два прилога, који или нису до сада били штампани или су објављивани не с ориџинала, износи нам овај нови зборник. И то је нова препорука за њ.

Употребу ове књиге знатно олакшава марљиво састављени регистар који износи пуних 114 страна, и који садржину књиге чини читаоцу и истраживачу знатно приступачнијом.

* * *

Приказујући у својој „Искри“ 1898 године ново издање Душанова Законика, који је издао и објаснио г. Стојан Новаковић, ја сам између осталог казао и ово:

„Законик су овај издавали и проучавали и други научници словенски, али је нама мило што је ово, у сваком погледу најсавршеније, издање, израђено на српском земљишту, те је данас сведок српскога мара и српске науке, онако како је у своје — и ваздашње — доба сам Законик био и остао класични споменик старе српске величине“.

Данас, приказујући „Законске споменике српских држава средњег века“, прибрале и сређене од истог трудбеника и првака науке у нас и Јужних Словена — могу само поновити наведене речи о њима завршујући ову обзнулу најновијег издања Српске Краљевске Академије, која и сама ретко излази с књигом таког замашаја.

У Бечу.

А. Г.

Revue pédagogique, свеска за октобар 1912 има ове чланке:

Реформа учитељских школа — А. Gasquet — Ово је први чланак. Кад буде завршено целокупно излагање донећемо у изводу какве су реформе унесене у француске учитељске школе.

Савети младим девојкама — Извод из говора Petit-Dutaillis-а, ректора Академије у Греноблу, приликом дељења награда у женској гимназији у Турнон-у. — Говорник напомиње да су пред њим слушаоци пред којима су и до сад наставници и наставнице говорили о стварностима живота, па стога им и он хоће да говори о животу. Ученице дели на две категорије: на оне које намеравају да продуже учење, и које хоће да у зноју лица свога зарађују свој свакидашњи хлеб, и на оне, које се задовољавају добивеним знањем и дотадашњим заокруженим школовањем, и које хоће да остану код својих кућа, и да чекају тренутак удаје и заснивања своје куће. Онима првим препоручује да у својим наукама не претерују, да свој умни рад и напор ограничавају, како не би упропастиле здравље, јер много више вреди здрава глава, него ли болесна а набијена знањем до врха. Онима другим пак скреће пажњу на слободу, која ће сад за њих наићи, али се плаши да то не буде слобода, која ће значити ленствовање. Млада девојка која нема шта да ради обично вели да нема ни тренутка слободног времена. Време таквих девојака није ни њихово, ни туђе, оне падају у право ништавило. Ово му се чини врло опасно, и то сматра као један од оних главних узрока који доносе разочарења у животу толиким женама. Да овога не буде препоручује младим девојкама, чим се врате кући, да одмах весело и средно приону женином кућевном послу, који је и врло леп и врло племенит. „Не удаљујте од себе, као нешто што је вас недостојно, труд, да свуда, где сте, влада изврсна чистота, ред, укуе, ширење здравља. Нека и ваша мати ужива посматрајући вас, како се, весело и марљиво, припремате да заснујете кућу у којој ће сваком бити угодно живети. Имаћете времена и за даље образовање, јер никад не треба мислити да оно има својих граница; увек треба

да имате на уму да вам за сваки посао треба свестран и предан напор".
 Говорник вели: кад у младих девојака не буде било узалудница да би се прекинуло време што често заклања њихову леност, и ако оне за своје године буду створиле програм рада и одушевљења, успеће да свакако не доживе разочарење. Треба им да су пуне доброте, и да је једини пут да се буде срећан распростраји око себе ма и мало материјалног и моралног благостања. То је истина коју можемо и удаљити ако вређа, но она се ипак намеће и остаје као истина. Говорник своје савете овако завршава: Млада девојка не треба да буде у друштву фриволни предмет галантног обожавања, који је намештен на какав пједестал, већ треба да буде часна кандидаткиња која ће једнога дана бити мајком породнице; младој девојци свакако припада да унесе у свој живот слабост или снагу, дисонанцу или хармонију, према томе како буде уживала слободу својих двадесет година да заборави или напротив да боље позна вредност времена и задовољство у раду.

Треба нагонити ученике да мисле сами собом — Извод из говора Barrod-а, професора филозофије у лицеју Chaumont — Наставник који учи и васпитава не треба својим ученицима да гради готов суд, већ оруђе и упуг како ће сами да расуђују, са идејом да употреба тога оружја није увек лака и поуздана. Зарад истине, у коју се трудимо да уведемо ученика, метода откривања и демонстрација су му стављене пред очи, и наставникова је главна брига да учини да ученик појми основно правило које му се често понавља: никад ми не веруј на голу реч. Само ће тако наставников глас бити жив, јасан и саслушан. Наставник не треба да се закљони за своју диплому, нити пак под својом титулом неког знајца да сваке године проси не неколико порција тога знања. На други начин стиче наставник свој васпитачки глас и вредност: треба непрекидно да бди над својом интимном убедљивошћу, треба да гледа да никад не рекне својим ученицима ништа о чем није довољно размислио, што му не изгледа јасно. Свака реч треба да му је одмерена и на свом месту. На овај начин заслужује поштовање јер сâм себе и свој позив поштује. Овакво држање је „школски израз слободне свести“. Све своје знање, сву своју оданост наставник треба да употреби на то да развије правилан осећај код својих ученика, да им створи методу поштовања.

Делатност и култура — Извод из говора André Fayolle-а, у гимназији у Льву. — Ни о ком се данас толико не говори и не пише колико о детету, а у осталом који би други предмет и могао толико загрејати као овај, „пошто су деца данас оно што ми бејасмо, пошто у њима гледамо своје освежење и своју прошлост“. Ту децу гледамо да подигнемо и да је ослободимо оног претераног страха од живота, јер ништа горе није него имати пред собом плашљиву и бојажљиву децу, која су унапред опредељена да промаше живот, а то су обично она деца која не умеју сама себе да победе. Међутим, нама је потребно да имамо много људи на чврстим ногама, који су одлучни и свесни свога потоњег позива. Да бисмо пак стекли овакве људе потребно је да децу навикавамо на непрекидну, сталну делатност и то делатност не тренутну, ефемерну, већ сталну, непрекидну. Тога ради говорник вели деци: „Будите вредни, радни, пошто вам ваља освојити и извојевати место под звездом Божјом, али немојте притом одавати енергији култ који би остао непрокритикован“. „Најћи ће време кад ће људи схватити и појмити да зарад среће и правог, истинитог успеха, није све у томе да се нешто снажно хоће, већ да се хоће нешто што је *праведно*“. — Говорник иде и даље и

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

вели да би се у животу имало успеха треба савладати хиљадама малих тешкоћа, које се понављају сваког дана. На тај начин јавља се врло много победа воље које нам дају и стварају плодну дисциплину, снажну непрекидну диспозицију за напор енергичан и за смишљену радљивост. Култура којој непрекидно морамо тежити створиће нам васпитање карактера, који хоћемо да нам је једновремено снажан и паметно смишљен. „Култура једновремено сачињена од размисљања и издржљивости, та је култура оно што дисциплинује и уједначава сан и делатности.

Дужност да се воли — Извод из говора професора филозофије Léonard-a Constant-a у гимназији у Раи — Једнога дана пред Толстојем се повела реч о глади која је косила по целој једној области у Русији. У корист вањеника ваљало је почети прикупљањем прилога, приређивањем концерата, забава, лутрија. Толстоја су запитали шта он мисли о свему: „Треба им, одвратиће он, пружити љубави“. На ове његове речи чули се узвици изненађења и запрепаштености. „Они умиру од глади. Није им потребна љубав; њима је потребно хлеба!“ — „Варате се, рећи ће им он, јер ако им дате хлеба, може се лако десити да им с хлебом не пружите и љубави. Но ако им пре свега пружите љубави, сигурно ћете им пружити и хлеба, пошто волите оно који су гладни“. Из ових речи Толстојевих а и по другим доказаним истинама говорник наставља: да је љубав потребна индивидуи да испуни своју намену, своју судбину; љубав је потребна друштву како би оно постало снажно и праведно. — „Ако бисте ме запитали о којој је љубави реч, рећи ћу Вам, да је реч о свима оним љубавима које су достојне човека, које су саобразне његову закону и које су подобне да егзалтирају његов живот. Реч је о свему ономе што је у стању да издвоји индивидуу из оне унутрашње усамљености и да је привеже за неког или за нешто што је боље од ње“. Живе и променљиве слике које окружују радна и вредна човека могу, за неко време, спречити га да се окреће самом себи и да испита, сондира своје срце. Треба ипак да раније или доцније нестане илузије. Имамо примера како су највећи самојивци ипак на крају крајева признали да су били јадни и жалосни.

Страх — Извод из говора Ernest-a Lavissee-a — у основној школи Nouvion-en-Thiérache — Страх крсти Lavissee именовом страшне погрешке, о којој с једне стране никола не води рачуна, а с друге је опет породица нарочито подиже и развија, јер је употребљава као васпитно средство. „Да би се у себи изазвала одважност и да би се уклонно страх, није довољно имати за то воље, него треба се потрудити и посматрати разлоге, предмете или примере који убеђују да опасност није велика: да има увек више безбедности кад се човек брани него кад бежи; да би се имало успеха и осећања радости кад се страх победи уместо што би се могло ишчекивати сажаљење и стид, ако би се пред страхом утекло. Разлажући им како су основне поставке њиховога страха никакве, и како им се у животу ипак ништа није десило од онога чиме су им претили, Lavissee вели „Осећање нашег личног достојанства, наше среће и наше дужности, ствара и учвршћује одважност у свакој нашој души. То је оно што осећање које са љубављу према отаџбини улива, инспирише националну одважност.

За овим чланцима су ови радови:

Настава емиграната у Италији, Maurice Roger;

Хроника основне наставе у Француској.

Poirson, S., *La co-éducation. Ses causes. — Ses effets. — Son avenir. Précédée d'une Causerie de Mme Georges Régna1, directrice de „Simple Revue“.* Париз, 1911., Н. Paulin et Cie. Стр. XXIV, 279.

Mackensen, Dr., *Koedukation an höheren Lehranstalten.* Лајпциг, 1912., Квеле и Мајер. Стр. 24.

О заједничком васпитању и школовању мушке и женске деце уопште и у појединим земљама писац ових редова у више је махова у „Просветном Гласнику“ чинио разна краћа и дужа саопштења, а посветио му је и један нарочити чланак¹. Појава књиге са напред истакнутим насловом даје нам повода, да се опет вратимо на ову ствар, јер приказ оваквих дела и расправа може, надамо се, бити само од користи и за нас.

Пред првом расправом, од Поарсона, имамо, као што већ показује и наслов, неку врсту предговора, у доста козериском тону, од Реналове, а и сама расправа писана је лаким, пријатним стилем без научачке педантерије и каквог великог научног апарата. Реналова разматра питање о коедукацији са општега гледишта, пошто је најпре споменула неке раније радове Поарсонове. Како она гледа на ствар, види се из ових речи: „Коедукацији су непријатељи предрасуде, ништа више“, а у потврду томе наводи речи издавача овога дела, „књиге искрене и одважне“, која је писана веома чистим језиком, са ретким методским духом, са јасноћом, која ништа не оставља у сумњи. Р. жели, да Поарсонову књигу, и поред педагошкога изгледа њена, још више читају родитељи него наставници. Јер права, здрава коедукација може почети само на породичном огњишту. Коедукација ће бити дело оца и матера пре но што буде дело школа. Али не треба ићи сувише брзо. Поарсон, пишући своје дело, није никако желео нагао преврат у садашњим обичајима. Свој предговор Р. завршује овим речма: „Из врло различних разлога ја желим, да се растури ова научна књига, која претреса питања од важности, и која ће чак на своје онадаче учинити утисак правде, правичности, добре воље, достојне свакога уважања“.

Пишчеви погледи на васпитање, примењени на васпитање у одвојеним школама и у школама мешовитим, заједничким за мушку и женску децу, и ако нијеу баш потпуни, уопште су правилни. У овој књизи имамо драгоцених података о разним школама и заводима за заједничко васпитање, а особито о Палмгреновој школи у Стокхолму.

Поарсон је своје дело поделено на десет одељака.

На самом почетку првога одељка своје књиге, коју назива студијом, есејем, П. вели, да њој није сврха формуловати решења о проблему коедукације, већ уколико је могуће разјаснити ово важно питање (на њему се, по његову мишљењу, оснива судбина човечанства), позивајући озбиљне духове, који воле размишљати о прочитаним погледима, да сами нађу та решења. Тиме ће се допринети, да се уздрма апатија код савременика, да се разгоне заблуде, плодови незнања и предрасуда. Пажњу заслужује пишчево даље излагање у овом одељку с погледом на коедукацију, за коју вели, да је више но и једно педагошко питање први облик социјалнога питања: оно се дотиче не само права женских већ и моралности, дакле хармоничкога развитка живота.

Да се мало задржимо на другом одељку, у ком су пишчева размишљања о коедукацији и у ком он испитује многобројне и озбиљне замерке, које се чине коедукацији

¹ „Заједничко школовање мушке и женске деце у Северној Америци и у Банденској“, у „Просветном Гласнику“ за 1910 годину.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

Одмах у почетку овога одељка П. поставља питање, шта се разуме под коедукацијом, па онда прелази на саме замјерке, почињући од оне, која, како вели, све више губи земљиште у наше доба. Противно наводу, да девојкама није потребно онолико телеснога вежбања колико мушкарцима, П. тврди, да је девојци снага и здравље скоро потребније по дечаку. Ако јој не треба да очеличи мишиће, њој је потребно, да јој живци буду веома отпорни. Латинска изрека *mens sana in corpore sano* не вреди за један род више по за други.

После овога прелази се на три даља тврђења:

1. Поучавати женску као и човека апсурдно је.
2. Коедукација одвраћа њу од њене супружанске и материнске дужности.
3. Настава оба рода дала би човеку конкуренткињу за каријере, које ваља заузети на јурни: резултат би био беда за оба рода.

Прво се могло тврдити некада; али данас, у данашњој животној борби, ова аксиома значила би што и рећи жени, да је апсурдно, да је она гладна. Што се тиче другога тврђења, оно би било донета врло озбиљно, кад би женин супружански и матерински позив био донета прави вођа у њеној судбини. За овај позив тесно је везана кохезија породице, чија је природна последица снага народна. Каријере, којих се жена мора лаћати данас, нарочито су потребне онима, које немају ни породице ни куће — а њих је читава легија! Ну такође стоји и то, да ће више образовање, солидна настава дати жени, аиђелу породичнога огњишта, тако раширена крила, да ће она садашње огњиште, скоро разорено, још боље обнови. Напоследку, што се тиче женине конкуренције човеку, онај, који каже конкуренција, каже једнакост. Ако жена има подобности сличних човековим, ко би с правом могао забранити јој, да се њима користи? Видели смо, како је она гладна и како треба да зарађује хлеб, па препречити јој пут била би чудовишна неправичност.

После овога П. долази на питање, да ли је потребно или штетно женску децу васпитавати у истим колежима као и мушку, и вели: „Ови придеви су овде употребљени само с тога, да се квалификује једна целина: ми желимо дубље испитати мешовито васпитање са гледишта моралнога живота, физиологије и интелектуалнога развитка“. Наводи мишљење једнога америчког писца, да у овим школама сваки ученик постаје васпитач за женске као што онет свака женска постаје васпитачица за младиће, те је велика добит за оба рода ова једнакост у образовању. Други онет писац, без икаквога ентузијазма за ову или ону нарочиту теорију, мисли, да на свима ступњевима наставе присуство женске деце у школама чини, да се, због такмичења, уздиже њихов ниво.

Од осталих замерака једна заслужује озбиљно проучавање: здравље женске деце неће издржати напоре, који ће им бити потребни, да би могле пратити предавања, што се држе мушкарцима, и такмичити се са мушком интелигенцијом, која је за апстрактне студије виша од женске интелигенције. Према томе не само да ће се створити болесне генерације већ ће се морати спустити ниво студија, да би се довео у склад са интелектуалном и физичком слабшћу женске деце. Али за овакво тврђење потребни су докази. Међутим, да ли се према сведочајствима, која наводи П. и која сва имају велику вредност с обзиром на педагошку личност оних, што их издају, може и како закључити, да је коедукација шкољивија за здравље женскиња, тако да је због тога потребно спустити ниво више наставе? Примери доказују обрнуто, с обзиром и на здравље и на потребну интелигенцију код женскиња.

За борење противу коедукације треба наћи друге доказе. Недостатака и преоптерећености у наставним програмима имаде и код мушких и код женских школа, а у мешовитим школама није у том погледу залажено ништа нарочито.

Напоследку, ради потпуне савесности, П. испитује још два прекора: а) непрестано дружење мушкараца и женскиња разнежиће мушкарце, те ће они изгубити уважење насипрам жене, а девојчице постаће мушкобане, добиће грубе навике, изгубиће своју нежност; б) само нереди и недисциплине мора бити у мешовитој школи. Наведена сведочанства и овде потврђују супротност и нетачност ових замерака: међусобни утицај уопште је само поволап и нарочито се мора истаћи дивно и уљудно другарство међу мушкарцима и женскињем; а дисциплина се баш најбоље одржава у мешовитим школама. Примери и докази су из многих земаља с ову и с ону страну Океана.

Трећи одељак има натпис: „La moralité“. Ту се најпре наводи мишљење неких, да коедукације може бити код северних раса, са хладним темпераментом, али да она није за јужњаке, за Французе на пример. Али страховања не може бити, кад се узме, да у бисексуалним заводима мушке температуре, ма како да могу бити узбудљиви, никада не узбуђују *сеакодневне* другарице и то баш због свакодневног додира. И овде П. наводи доказе из разних земаља и крајева. Расправљање у овом одељку уопште је веома занимљиво.

У четвртом одељку, „L'Orphelinat Prévost“, говори се о овом коедукативном заводу у Француској.

Веома је занимљиво разлагање о религији и моралу у школи, што је предмет петом одељку. Можда ће, вели писац одмах у почетку овога одељка, школа једном бити неутрална, ни антиклерикална ни религијска, већ просто школа. Нарочита пажња у овом одељку поклоњена је моралном и религијском васпитању у мешовитим школама. Писац мисли, да би избацили идеју о Богу значило пресећи артерију прогреса, али да свако веровање мора бити интелектуално, јер саме петине дознају се духом. На завршетку се вели: „Очекујући да у будућим вековима избије човечанско јединство, добро изведена коедукација може поучити децу, да све оно што подиже душу садржи ако не још срећу а оно барем крила од среће“.

У почетку шестог одељка, „Наставници и наставнице“, писац износи мишљење, да је прави творац француског пораза 1870. био немачки наставник а не Бизмарк и Молтке. Све стрљење, напори и интелегентна отпорност непрекидно су, почињући од Kindergarten-а, употребљавани на то, да се у поколењима уздигне идеја о величини Немачке и о германском јединству. Прелазећи из Немачке у Америку, видимо, како један председник университета вели својим наставницима: „Сетите се, да настава није теорија: она је акт“. Писац закључује, да је будуће напредовање Француске у рукама наставника, и да је врло важно, да они воде рачуна о својој социјалној и националној одговорности, како би у своју узвишену службу унели оно што имају најбољег у својој интелигенцији и својој преданости.

Испитујући непристрасно и са размисљањем функцију коедукације, писац је раније показао, да један од њених плодова јесте моралност; опасност дакле није ту већ у рекрутовању наставника за њу; а ово је за сада тешко, јер васпитачи и васпитачице, угаони камен у згради, нису још спремни за своју нову задаћу. Од свих васпитних система по мишчеву мишљењу најбољи је систем коедукације, добро схваћен и добро организован; али он је најгори, ако се рђаво схвати и рђаво организује.

Макензепово излагање оопште је кратко и прегледно, и његова књига може добро послужити за онога, који хоће да се упозна са стањем питања о коедукацији, нарочито у Немачкој. По-његову мишљењу за немачке прилике не би било zgodно опште увођење коедукације у Немачкој, али тиме се не вели, да се не би могло, шта више да се не би морало тражити пуштање женске деце у неким приликама и погодбама. Како је женскињу признато већ право на више образовање, онда је дужност државе и општина, да се постарају за могућност, да се женскиње доиста и користи тим правом. Већа и богата места треба да подижу одвојене средње школе за женску децу; а у средњим и мањим местима, где би то било тешко, потпуно је оправдано пуштање женске деце у мушке средње школе. Ну свакојако ваља тражити, да се примају само такве женске, које су телесно и духовно подједнако ваљане и моралне.

На завршетку своје расправе Макензен вели, да је питање о коедукацији у Немачкој још ново, да су искуства још недовољна, а да туђа искуства не могу увек и свуда важити за немачке прилике, због чега их ваља добро испитати. Свакојако, вели, коедукација је врло занимљив васпитни проблем, који заслужује, да се и даље проучава и да се праве и даљи огледи. Један прилог решењу треба да буде и његова књижица.

У Дубровнику,
септембра 1912.

Мил. Ј. Поповић

Klug, Dr. J., *Internatserziehung, ein Wort an die Eltern von Schülern höherer Lehranstalten*. Von —, Direktor des bischöflichen Studienseminars Würzburg. Падерборн, Ф. Шенинг. Стр. 65. Цена м. 0.50.

Приказујући у мајској свесци овогодишњег „Просветног Гласника“ лист баварских гимназијских наставника „Blätter für das Gymnasial-Schulwesen“, дуке смо се задржали на расправи „Licht- und Schattenseiten der Internatserziehung“ од Авг. Хафнера, која је изашла у петој и шестој свесци тога листа за ову годину. Ово смо учинили из разлога, што је и код нас врло важно питање школско, где ће и како сместити децу они родитељи, који не станују у месту са средњом школом. Због тога хоћемо да се и овде забавимо о једној новој књижици немачкој, којој је, као што показује напред истакнути напис, предмет интернатско васпитање ученика средњих школа, а писац њен, директор једне школе и управник интерната, мора имати искуства у овој ствари.

Клуг је своју књижицу поделио на десет одељака, које ћемо прегледати укратко. Излагање његово у многоме се слаже са мислима у Хафнеровој расправи, на коју и овде упућујемо заинтересованог читаоца. Тако већ у првом одељку К. исто тако налази, да родитељску кућу може заменити интернат са стручном управом боље но приватан пансион, нарочито због тога, што овде нема довољно надзора над ученичким студијама. Ова замена родитељске куће, разуме се, релативна је ствар. Јер где је ученик имао код родитеља идеално васпитање, ту је немогуће дати му замену од исте вредности; али у данашње време, већ због социјалних прилика, почнџе нестајати тога идеалног породичног васпитања.

Други и трећи одељак писац посвећује предрасудама против интернатског васпитања и „опасностима“ од интерната, а четврти користима, које даје интернатско васпитање. Излагање је овде сасвим кратко и јасно.

Четвртоме је одељку напис: „Сврхе и средства интернатског васпитања“. Клуг поставља као мотив васпитању: религијско-морално стварање

характера човекова у хармониском образовању његових душевних моћи у здравоме телу, и налази, да се уопште може рећи, да се само у интернатима доиста и озбиљно васпитава осем родитељскога дома и оно ваљаних мало породица, које узимају ученике на стан и на храну. Разуме се, само у добрим интернатима, иза којих су државне, градеке или црквене власти, чиме се даје поуздао јемство, да начело и систем владају у реду интернатске управе и помоћнога особља. Ну, и онде, где интернатом управља приватан човек, може бити успешнога рада, ако је тај управник васпитач, који на своме тешком месту стоји бистре главе, топла срца а уједно и чврсте руке. Управник интернатски мора имати мото: *Toujours en vedette!* Не само дану већ и ноћу васпитачево ће око имати да пази на много што шта. А то зацело није мали посао. Од васпитача се тражи много рада и много брига. Интернатски управник има посла у свима заводским просторијама, све до кухиње и подрума. Па онда посао са родитељима ученичким. И, што је најтеже од свега, као и сваки васпитач он мора рећи себи: „Рад за будућност ти вршиш, за садашњост нећеш пожети захвалности никако или врло мало!“ А што вреди за управника интерната, то што вреди и за његове помоћнике, префекте, како се они зову у баварским школама.

Писац обраћа најпре важњу на католичке интернате са свештеничком управом, од којих једни примају питомце, што се још као гимназијалци спремају за свештенички позив, а други су са слободним избором позива (писац је управник оваквога једног семинара). А поред конфесионалних интерната имаде и института на наритетској основи, опет са хришћанско-религиозним васпитањем. Напоследку су заводи, у којима је начелно искључена религија као васпитно средство, који се крећу више или мање на земљишту етичке културе и сродних тежња, где је идеал „потпун човек“. Писац сумња у успех оваквога васпитања. На крају додаје неколико речи о личном начину у васпитању.

Шестом одељку К. је дао натпис: „Границе интернатског васпитања“, где се обраћа родитељима интернатских васпитаника. Прва је граница у недовољној обдарености или недовољном раду васпитаникову. Савети, које К. даје родитељима у овом погледу, сасвим су тачни и умесни. Друга је граница владање дечаково. Даље се мора узети у обзир и то, кад родитељска кућа не потпомаже васпитача, а најгори је однос између родитеља и интернатске управе, кад се у родитељској кући узима, да је дечко у интернату само с тога, да ту има „храну и стан“ а да буде поштеђен од свакога васпитања.

Унутрашња уредба и рад у самом интернату с погледом на учење, неговање тела и здравља и остали живот интернатски показани су у седмом, осмом и деветом одељку: *Das Studium. Körper-und Gesundheitspflege. Ein Überblick über die Tagesordnung.* Ту писац говори из своје праксе и свога искуства, дајући свуда подесне савете и упуства.

На однос између интерната и родитељске куће К. се још једном нарочито враћа у последњем одељку своје квице: *Internat und Elternhaus.* Полазећи од тога, да у интернатском васпитању, ако се хоће да интернат буде замена породици, може бити само онда успеха, ако интернат и родитељска кућа раде заједно, писац показује неке од разноврсних путова, којима се може вршити овај заједнички рад. Те своје напомене и савете К. завршује сасвим тачним тврђењем, да су у интернату „храна и стан“ само погодбе, на којима се оснива главна ствар: васпитање. А ради ове последње напомене, он је, како вели, управо и написао ову расправу, — „да би

отклонно предрасуде, да би суштину интернатског васпитања објаснио са његових разних страна, да би оним родитељима, који се устезу, плаше или су у понечем рђаво обавештени или имају једностране погледе, дао храбрости, да своје синове повере интернату, у коме су они сачувани од многих опасности за тело и душу и у ком добијају добро васпитање“.

У овом је писац свакојако успео својом чвјижницом, која не износи много новог, али је излагање у њој јасно и прегледно.

Београд.

Мил. Ј. Поповић.

2. ЧАСОПИСИ

Летопис Матице Српске. Година LXXXVII — књига 228, свеска 4. за 1912. годину:

Песништво и родољубље, од проф. Васе Стајића; *Пагник*, слика из Старе Србије, од Зар. Р. Поповића; *Љубавни ислам*, песма Милутина Јовановића; *Прва смрт Дубровника*, од др Луја кнеза Војновића (свршетак); *Петар Кочић*, књижевни есеј, од Јована Дућића. — *Књижевност*: 1. *Оцене и прикази*: Dr. Luka Jelić. — Dvorska kapela Sv. Križa i Nina, др Влад. Петковић, доцент Универзитета; Миленко Н. Вукићевић — Историја Српског Народа у слици и речи, др Ј. Радоњић, проф. К. Иширковић — Градњ Солун, др М. Ђ. Милојевић; Neményi Bertalan — A magyar nép állapota és az amerikai kivándorlás, Марко М. Костић. 2. *Белешке*: Наука Раса и Народ — Друштвени рад — Култура — Друштвено просвећивање — Из литературе о друштвеном просвећивању — Из литературе о књижишарству. — *Гласник*: Двадесетогодишњица Српске Књижевне Задруге, од проф. Јована Живојновића.

Глас Српске Краљевске Академије. XC. други разред, 53, 1912. године, цена 2 динара:

Анти Сасин, дубровачки песник XVI века, од Павла Поповића. — *Студије о српској дипломатији, I Инокентија*, од Ст. Станојевића. — *Млетачки покушаји тровања митрополита Василија Петровића 1756. године*, од Јов. Н. Томића. — *Постанак Озридског Патријархата* од др. Божидара Прокића.

LXXXVII, први разред, 36, 1912. године, цена 2 динара:

О електросинтезама, седмо саопштење, од С. М. Лозанића; *О електросинтезама*, осмо саопштење, од С. М. Лозанића; *О обојености неких даждевњака*, од др. Славка Шећерова; *Геометричко одређење стрикционе линије ошћенога хиберлоида*, од др. Јулија Мајлена; *Глашијаија Шар-Платине и Кораба*, од Ристе Т. Николића; *Прии Врх*, од С. Урошевића; *Прилог историји математике климе*, од др. Милутина Миланковића; *Интегрални једне класе диференцијалних једначина сматрана као функције интегралне константе*, од др. Мих. Петровића.

Српски књижевни гласник. Свеска 279. (XXVIII, љ), од 1, септембра 1911. године:

Сеошки исмоноша, приповетка (крај) од Анђелка М. Крстића; *Каријере*, приповетка Елизе Ожешкове; *Легенда о Светом Јулијину Гостопримцу*, приповетка (крај) од Г. Флобера; *По старини и Исповест*, песма др. Милана Ђурчића; *Вече под Краљевцом и Сеока учитељица*, песма Милутина Јовановића; *Пјесма*, песма Боже Доврића; *Позоришни репертоар* од Милана Грота; *Уставотворна власт и промена устава (VII)* од Јаше Продановића; *О једном карактеру новије талијанске књижевности* (крај) од Бенедета Кроче. — *Књижевни преглед*: Естетизам у лирици од Милана Марјановића. — *Позоришни преглед*: Маргиналија из Драматургије од Вранка Лазаревића. — *Полигички преглед*: Турска — Српска црква у Угарској од Иностраног; *Белешке*: Антологија новије српске прилике; *Позоришни живот*; *Књижевне студије и прикази*; *Тургењев преводилац Флоберовог Јулијана Гостопримца*; *Историја Аустро-угарске спољне политике*. — *Друштва и установе*: Матица Српска. — *Чигуља*: Јарослав Врхлицки.

Sr. 2. listopada 1912. god.:

Predavanja i rasprave: dr. Golik Julije — Ovidije Trist. III. 3.; *Različni članci:* Ivan Krmpotić — O modernim zahtjevima u prirodopisnoj obuci (Nastavak), Stjepan Škarica — O pokretu za reformu matematičke obuke u srednjim školama (Nastavak), Lucerna K. — Jovan Oliver i Bogdan (Jug); *Književne oznane; Različne bilješke; Društvene vijesti; Publikacije.*

Нови Васпитач

Свеска IX и X, година XXV, орган за педагошку књижевност, Ср. Карловци: Ошћа педагогика: О Моралном развиту у најновијем детињству од Вој Г. Младеновића. Народно Просвећивање (свршетак), Основи психофизиологије, О васпитању и моралу; Практична педагогика: Детињски систем, Из физике- Лекције из српског језика; Историјска педагогика: Успомене из могг основног школовања, Биографија наше основне рачунске наставе; Књижевност; Разни чланци; Књижевни преглед „Новог Васпитача“; Педагошки Весник „Новог Васпитача“.

Наша Народна Школа

Месечни журнал за васпитаче и учитеље, Кличеван, број 7, септембра 1912: Жан Жак Русо (уз слику); Једна школска традиција од Ал. Р. Михаиловић; Узроци неуспеха наставе у Гр. осн. школе од Зорке Д. Михаиловића; Из педагошке ризнице: Плашљивост код деце; Наша школа: Један поглед на учитељско питање, Прошњом сахрањен; Јавна говорница: Критика и библиографија; Белешке: Разно; Листак.

ЈАВНА ЗАХВАЛНОСТ

На позив Министарства просвете и црквених послова да се скупају прилози у књигама, часописима и листовима за читање рањеницима, Министарство је са захвалношћу примило књиге, часописе и листове, од ових приложника:

Друштва за чување народног здравље: 33.100 комада, г. Ђорђа Павловића, председника Касационог Суда у пензији: 109 комада, г. Геце Бона, књижара: 293 комада, г. Томе Јовановића, књижара: 178 комада, г. Јована Сремца, лимара: 57 комада, г. Диме Хаци-Јанковића, чиновника Министарства иностр. дела: 4 комада, г. Јована Спиридоновића, секретара начелства: 37 комада, г. Душана Матковића, гимназиста: 4 комада, г. Милана С. Убавкића, чиновника: 50 комада, г. Антонија Ђорђевића, књижара: 140 комада, Марка М. Ристића, ђака IV разреда основне школе: 45 комада, г. Алексе Станојевића, професора: 3 комада, г. др. Јована Данића: 578 комада, г-ђе Стефе Миљанове: 10 комада, г. Јована М. Жујовића, министра у пензији: 90 комада, г. Младена Ј. Жујовића, гимназиста: 100 комада, г. Николе Зега: 80 комада, Одбора Задужбине др. Љубомира Радивојевића: 3400 комада, г. Арсе Ж. Илића, фабриканта зашущача: 146 комада, г. Николе Слапцаменца, глумца: 10 комада, г. М. Мијоковића, сликара: 12 комада, г. Владете Милојевића, машиниста: 32 комада, г. проте Николе Трифуновића: 50 комада, г. Михаила Сретеновића, учитеља: 25 комада, г. др. Драгољуба Арањеловића, пређ. министра правде: 31 ком. д, г. Ђорђа Петровића: 22 комада, г. г. Емила, Фрање и Хилде Галијан: 17 комада, г-ђе М. Ј. Стефановиће, књижара: 500 комада, г. Љубомира Митровића, свештеника: 600 комада, г. Јермије Живановића, професора: 75 комада, г. Јована Ковачевића: 251 комад, г. Светозара Мијатовића, служитеља: 65 комада, Српског Пољопривредног Друштва: 280 комада, г. г. Рајковића и Ђуковића, књижара: 111 комада, г-ђе Вукосаве Ђ. Којиће: 10 комада, г. Рудолфа Новака: 93 комада, г. Драгољуба Аврамовића-Бертолда: 563

Sr. 2. listopada 1912. god.:

Predavanja i rasprave: dr. Golik Julije — Ovidije Trist. III. 3.; *Različni članci:* Ivan Krmpotić — O modernim zahtjevima u prirodopisnoj obuci (Nastavak), Stjepan Škarica — O pokretu za reformu matematičke obuke u srednjim školama (Nastavak), Lucerna K. — Jovan Oliver i Bogdan (Jug); *Književne oznane:* *Različne bilješke;* *Društvene vijesti;* *Publikacije.*

Нови Васпитач

Свеска IX и X, година XXV, орган за педагошку књижевност, Ср. Карловци:
Опћа педагогика: О Моралном развиту у најновијем детињству од Вој Г. Младеновића. Народна Просвећивање (свршетак), Основи психофизиологије, О васпитању и моралу; *Практична педагогика:* Детињски систем, Из физике-Лекције из српског језика; *Историјска педагогика:* Успомене из мого основног школовања, Биографија наше основне рачунске наставе; *Књижевност;* *Разни чланци;* *Књижевни преглед „Новог Васпитача“;* *Педагошки Весник „Новог Васпитача“.*

Наша Народна Школа

Месечни журнал за васпитаче и учитеље, Клисевач, број 7, септембра 1912:
 Жан Жак Русо (уз слику); Једна школска традиција од Ал. Р. Михаиловић; Узроци неуспеха наставе у I р. осн. школе од Зорке Д. Михајловића; Из педагошке ризнице: Плашљивост код деце; Наша школа: Један поглед на учитељско питање, Промњом сахрањен; Јавна говорница; Критика и библиографија; Белешке; Разно; Листак.

ЈАВНА ЗАХВАЛНОСТ

На позив Министарства просвете и црквених послова да се скупају прилози у књигама, часописима и листовима за читање рабеницима, Министарство је са захвалношћу примило књиге, часописе и листове, од ових приложника:

Друштва за чување народног здравље: 33.100 комада, г. Борђа Павловића, председника Касационог Суда у пензији: 109 комада, г. Геде Кона, књижара: 293 комада, г. Томе Јовановића, књижара: 178 комада, г. Јована Сремца, лимара: 57 комада, г. Диме Хаци-Јанковића, чиновника Министарства иностр. дела: 4 комада, г. Јована Спиридоновића, секретара начелства: 37 комада, г. Душана Матковића, гимназиста: 4 комада, г. Милана С. Убавкића, чиновника: 50 комада, г. Антонија Ђорђевића, књижара: 140 комада, Марка М. Ристића, ђака IV разреда основне школе: 45 комада, г. Алексе Станојевића, професора: 3 комада, г. др. Јована Данића: 578 комада, г-ђе Стефе Миљанове: 10 комада, г. Јована М. Жујовића, министра у пензији: 90 комада, г. Младена Ј. Жујовића, гимназиста: 100 комада, г. Николе Зега: 80 комада, Одбора Задужбине др. Љубомира Радивојевића: 3400 комада, г. Арсе Ж. Илића, фабриканта задушача: 146 комада, г. Николе Сланкаменца, глумца: 10 комада, г. М. Мијковића, сликара: 12 комада, г. Владете Милојевића, машиниста: 32 комада, г. проте Николе Трифуновића: 50 комада, г. Михаила Сретеновића, учитеља: 25 комада, г. др. Драгољуба Аранђеловића, пређ. министра правде: 31 ком д, г. Борђа Петровића: 22 комада, г. г. Емила, Фрање и Хида Галијан: 17 комада, г-ђе М. Ј. Стефановиће, књижара: 500 комада, г. Љубомира Митровића, свештеника: 600 комада, г. Јеремије Живановића, професора: 75 комада, г. Јована Ковачевића: 251 комад, г. Светозара Мијатовића, служитеља: 65 комада, Српског Пољопривредног Друштва: 280 комада, г. г. Рајковића и Буковића, књижара: 111 комада, г-ђе Вукосаве Ђ. Којиће: 10 комада, г. Рудолфа Новака: 93 комада, г. Драгољуба Аврамовића-Бертолда: 563

комада, г. М. Бранковића: 564 комада, г. Благоја Недића: 110 комада, г. Павла Михајловића: 14 комада, г. Борисава Станковића, књижевника: 500 комада, г. Стевана Бешевића: 60 комада и од г. Славољуба Ковача, поштара: 26 комада. — Укупно 41.945 комада.

Књиге, часописи и листови раздани су свима болницама у Београду а тако исто и болницама у унутрашњости и то:

у Скопљу, Ваљеву, Зајечару, Лазаревцу, Обреновцу, Смедереву, Аранђеловцу, Нишу, Врњачу, Ристовцу, Лебанима, Куршумлији, Прокуљу, Брусу, Рашкој, Краљеву, Ивањници, Крагујевцу, Алексинцу, Јагодини, Великој Плани, Курији, Параћину, Паланци, Младеновцу, Лесковцу, Крушевцу, Чачку, Ужицу и Пироту.

НЕКРОЛОГ

СОФРОНИЈЕ СИМИЋ

ПРОФЕСОР ЈАГОДИНСКЕ УЧИТЕЉСКЕ ШКОЛЕ

1867—1912

Од иначе недовољнога броја раденика српска просвета је 10 овог месеца изгубила једнога свога у истини трудољубива и вредна делаца.

Покојни Софроније рођен је 1867 године у Старој Србији, Тетовској кази, селу Зубовцима. У Србију је доведен као дете од две године, па је основну школу свршио у Неготину, учитељску школу у Нишу и Универзитет у Јени и Лајпцигу. Био је једну годину учитељ основне школе, а 1890 године постављен је за предавача у Великом Градишту. Године 1900 постао је професор Неготинске Гимназије, 1902 надзорник основних школа у Пироту, 1904 враћен за професора у којој је служби остао све до дана своје смрти.

Као човек био је увек отворен, дружевап и весео, а као наставник долазио је међу најистакнутије. Баш ове године је штампао „Упство за предавање српског језика у утравистичким школама“, плод дугогодишњег искуства и рада, дело које ће бити од неоцењиве помоћи учитељима народних школа.

Дочекао је, најзад, да му завичај буде ослобођен од петвековнога ропства, и то му је мало ублажило последње тренутке.

Бог да му душу прости!

„Просветни Гласник“ излази у месечним свескама од 6 и више табака, на великој осмини. — Стаје годишње: за Србију 12 дин., за друге земље 15 дин. у злату (франка). — Прегилата се шаље Управи Државне Штампарије краљевине Србије у Београду. — Рукописи се шаљу у уредништво (Министарство Просвете и Црквених Послова у Београду). Они се, на захтев писца, враћају.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК Др. МИЛ. Н. ЈОВАНОВИЋ

ДЕЛИГРАДСКА УЛ. 9.

ШТАМПА

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИБЛИОТЕКА